

UN CAZ DE HICLENIE ÎN VREMEA LUI VLAD CĂLUGĂRUL VOIEVOD (1481, 1482–1495)

RADU OPREA

Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniu Național Argeș

Abstract

If we are taking into consideration, on the one hand, the territorial proximity where were situated the dwellings ruled by the boyars involved in the act of felony discussed in this work – the villages Golești and Topoloveni respectively, situated in the south-eastern part of Muscel county, near Bădești, in the southern area of Dâmbovița county and not so far from Bucșani in the north-western part of Vlașca county (today Giurgiu) -, and on the other side, if we consider also other chronologic landmarks, we could conclude that the political movement arranged by the former Minister of Interior Vlad of Bădești (great boyar of Basarab the Young Țepeluș), that came with the army over the mountain, from Transylvania, but having also allies among the Muntenian small boyars (among them being the boyars from Bucșani, Golești and Topoloveni), the movement that had as object to do away Vlad Călugărul, it shall have happened, probably, after July 13, 1482 – the date when disappears from the Princely Council the sword bearer Cega, forerunner of Bucșani – and until 1487, the year when some historians consider that the rule of Vlad Călugărul gained a great stability, by gathering in the Council of high of high officials the strong Craiovești boyars: Barbu, Pârvu and Danciu.

Keywords: Walachia, Vlad the Monk, Vlad of Bădești, Muscel county, Dâmbovița county

Despre Vlad Călugărul s-a spus, pe bună dreptate, că este domnul din veacul al XV-lea în timpul căruia s-au consemnat documentar cele mai multe confiscări de sate și moșii pentru hiclenie¹. Din lipsă de izvoare, despre unele din aceste fapte nu putem face precizări asupra timpului și împrejurărilor în care s-au petrecut. Despre altele însă, anumite elemente prezente în textul documentelor – ce țin mai ales de identificarea personajelor implicate, de relațiile existente între ele, ca și de situarea lor în contextul unor evenimente sau în locurile unde își aveau vechile stăpâniri – ne pot conduce la stabilirea unor conexiuni cu alte fapte și împrejurări ce pot avea măcar valoare de ipoteze.

Amintirea acestor lupte pentru putere, petrecute odinioară, își află adesea ecoul în cuprinsul unor acte mai târzii, cu efect reparatoriu, emise de domn în favoarea uneia sau alteia din grupările boierești implicate, în funcție de influența și apropierea acestora de centrele de putere. De pildă, printr-un hrisov dat de voievodul Radu de la Afumați, la 18 mai 1526², li se întărește unor boieri din Bucșani (veche așezare din fostul județ Vlașca, azi în județul Giurgiu), satul lor de baștină, Mogoșești, situat probabil pe cursul inferior al râului Argeșel din Muscel, sat ce fusese cotropit de boierul Staico logofăt în zilele domnului Vlad Călugărul, bunicul lui Radu de la Afumați.

În textul documentului se precizează că Staico logofăt luase satul Mogoșeștii, „cu puterea și cu sila”³, de la înaintașii boierilor din Bucșani, cărora le dăduse în schimb a treia parte din Rușii de la Vede, după care donase satul cotropit mănăstirilor Cotmeana și Tutana. Dar boierii nedreptățiți nu renunță la ocina lor strămoșească și ridică pâră în fața lui Vlad cel Tânăr voievod (1510–1512), cerându-și satul de baștină înapoi și obținându-l, după ce probaseră cu martori vechiul lor drept de stăpânire în fața domnului.

Însă nici călugării din cele două mănăstiri nu se lasă cu una cu două și revendică moșia în cauză de la piosul voievod Neagoe Basarab (1512-1521), în timpul căruia boierii din Bucșani pierd atât ocina de moștenire (satul Mogoșeștii), cât și cea de-a treia parte din Ruși – ce aparținuse lui Staico logofăt – parte cotropită acum de jupanița Hrusana, „pentru că era tare și puternică”⁴.

Epilogul acestor succesive cotropiri și procese îl constituie rezoluția dată de Radu de la Afumați în pricina judecată cu părțile amintite, încheiere în care voievodul adoptă hotărârea emisă cu ani în urmă de unchiul său, Vlad cel Tânăr (Vlăduț), restituind adică boierilor cotropiți de Staico logofăt – între care se afla și Dragomir, cumnatul său – satul Mogoșeștii, „pentru că le este lor veche și dreaptă ocină și dedină”⁵, călugării urmând să-și recupereze vechea stăpânire a lui Staico, adică cea de-a treia parte din Rușii de la Vede.

Din cele înfățișate până acum în textul documentului citat, act ce rezumă de fapt evenimente petrecute de-a lungul a peste 40 de ani, ar rezulta că ocina din hotarul Rușilor ar fi fost o stăpânire strămoșească a marelui dregător Staico logofăt, concluzie ce nu pare a fi confirmată de analiza celorlalte izvoare, așa cum vom vedea.

Dar pentru a face mai explicit textul, destul de încălzit, al hrisovului din 18 mai 1526, trebuie să facem câteva precizări în legătură cu identitatea personajelor amintite nominal, precum și relațiile de rudenie și de putere existente între acestea. Pentru început, ar fi de menționat că acela care cotropește satul Mogoșeștii de la boierii din Bucșani nu era altul decât ginerele lui Vlad Călugărul voievod și întâiul său sfetnic, cunoscut sub numele de Staico din Bucov, zis din Ruși, din Măgureni și din Băjești, soțul domniței Caplea, mare logofăt în perioada 27 ianuarie 1483 – 26 martie 1505⁶. El își

îngăduise acest gest de putere în dauna boierilor amintiți, probabil ca o măsură de compensare pentru un anterior prejudiciu adus de aceștia socrului său, voievodul, prejudiciu ce ar fi însemnat implicarea lor în evenimente politice foarte grave, menite a afecta stabilitatea puterii centrale în stat.

Jupanița Hrusana, personajul despre care documentul menționează că „a luat partea din Ruși a lui Staico logofăt”, în vremea lui Neagoe Basarab, era de fapt fiica marelui pârălab al ce tății Poienari, Gherghina din Nucet (Dâmbovița) – cumnat al lui Vlad Călugărul voievod, ctitorul mănăstirii cu același nume (Nucet), unchiul domnului Radu cel Mare –, jupâneasă intrată, prin căsătorie, în puternicul neam al boierilor Craiovești și poreclită Gogoșoia, după soțul său Danciu–Gogoșe Craiovescu mare vornic⁷. Ea luase „în silă” ocina din Ruși, profitând de poziția sa socială de atunci, adică de dubla calitate de fiică a lui Gherghina mare pârălab, cel ce primise ca danie și după aceea și cumpărase cele mai multe sate confiscate de domn din averea boierilor vicleni, dar și în calitatea sa de mătușă, prin alianță, a voievodului Neagoe Basarab, domnul aflat în scaun la acea vreme.

În privința boierilor din Bucșani, beneficiarii hrisovului de întărire emis de Radu de la Afumați, ei reprezentau neamul din care descindea doamna Voica, soția voievodului, sora celui Dragomir, fiul lui Vlaicul al lui Albul de la sfârșitul secolului al XV-lea (vezi spița din *Anexa 2*).

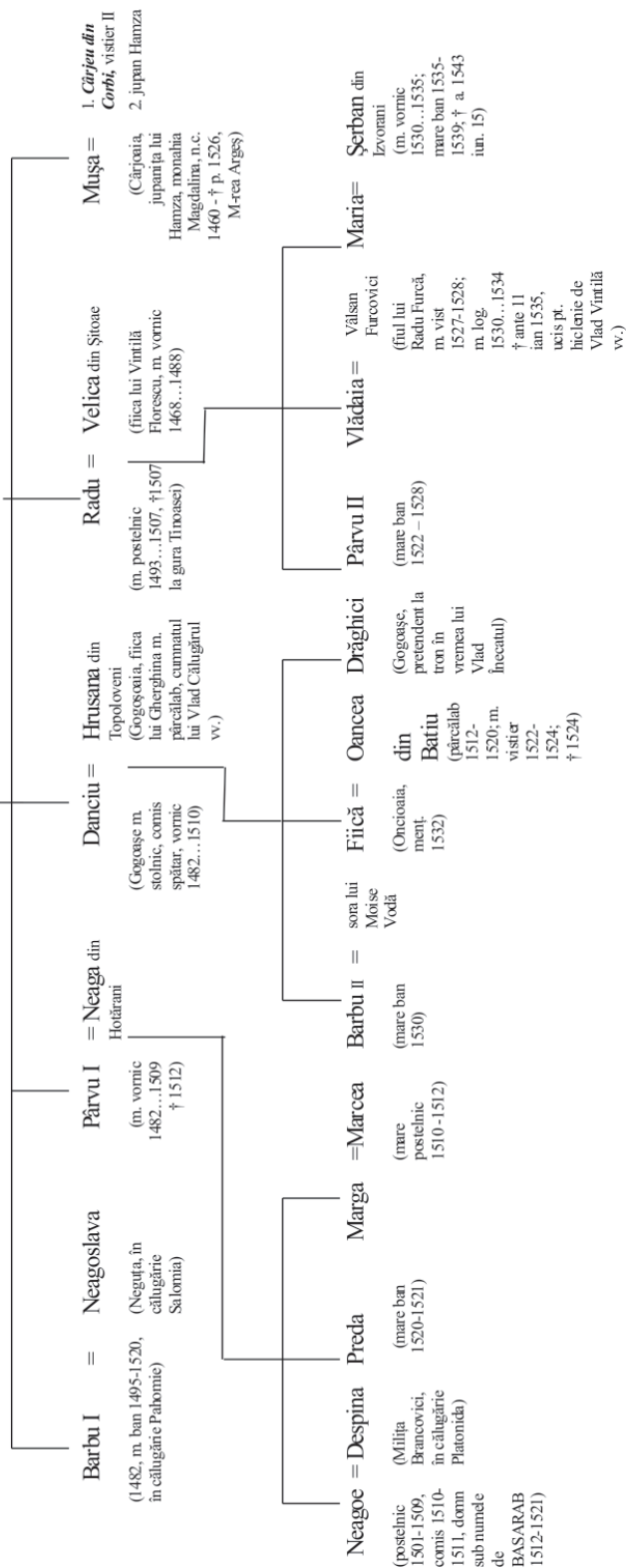
Revenind însă la soluționarea problemei anterioare, referitoare la existența unei moșii de baștină a lui Staico logofăt în hotarul Rușilor de Vede, răspunsul la această întrebare este cuprins în hrisovul din <10-20> iulie 1536, prin care Radu Paisie întărește unor urmași ai boierilor din Șuici și Cepari, de pe valea Topologului argeșean, satul Căzăneștii de la Ocna, aflat în vechea podgorie de lângă Râmnicu Vâlcea.

Satul în cauză fusese cumpărat de Albul vistier de la Staico mare logofăt – în vremea lui Vlad Călugărul voievod – în urma unei duble tranzacții ce se efectuase între boierii menționați. Adică, pe de o parte, Albu îi dăduse în schimb lui Staico a treia parte din Ruși – ocină ce inițial „a fost a lui Vlad vornicul”, așa cum precizează actul citat – și pe care, deși o dobândise cu dreaptă slujbă de la domn, o mai și cumpărase de la acesta din urmă cu 5 000 de aspri, iar pe de altă parte, în schimbul

Spița genealogică a boierilor Craiovești
(sec. XV – XVI, fragment)

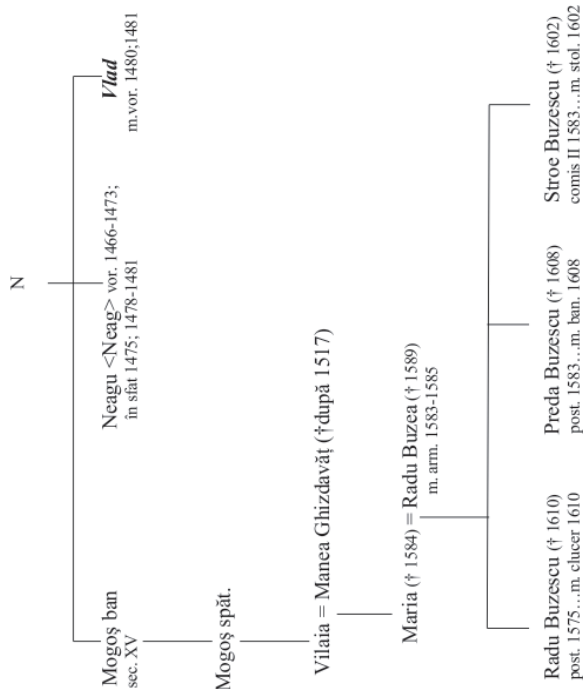
Barbu pahl. = Vlada
(1431...1436)

Neagoe de la Craiova = 1. Stanca
(1501 menț., fiica lui Vălesan al lui Florea)
2. Vinia
(1450...1475)

Întocmit Radu Oprea

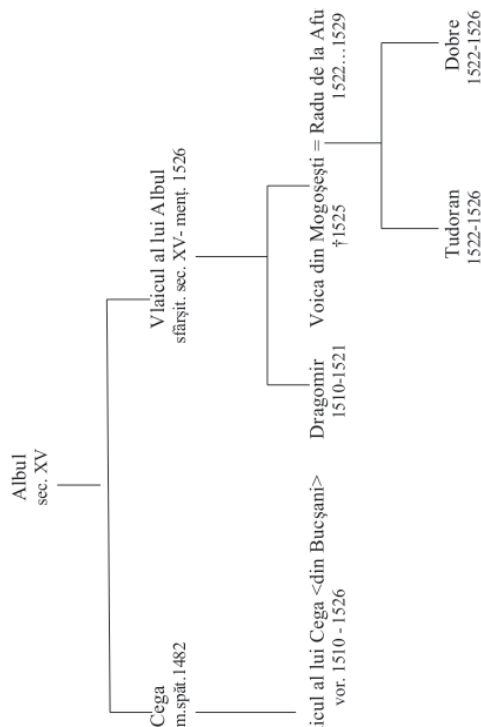
Vlad din Bădești mare vornic – spița neamului

cf. Dan Pleșia, *Contribuții la istoricul Mănăstirii Stănești (Vâlcea) și al ctitorilor ei*, în „Mitropolia Olteniei” în anul XVII, nr. 5 – 6, 1965, p. 408 ș.u.; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova* (sec. XIV – XVII), București, 1971, p. 23, 27, 34 – 35, 60, 81; Carmen Laura Dumitrescu, *O reconsiderare a picturii Bisericii din Stănești? Vâlcea*, în vol. *Pagini de veche artă românească*, vol. II, București, 1972, p. 166 (schema genealogică); eadem, *Mănăstirea Căluțu și câteva precizări despre ctitorii ei și despre Mihai Viteazul*, în vol. *Mihai Viteazul ? culegere de studii*, București, 1975, schema genealogică I și II (în anexă).

Intocmit: Radu Oprea

Boierii din Bucșani <j. Vlașca, azi j. Giurgiu>

cf. *Documenta Romaniae Historica*, B, I, doc. 181/1482 iulie 13, p. 294; *ibidem*, III, doc. 11/1526 mai 18, p. 16 – 17; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova* (sec. XIV – XVII), București, 1971, p. 16.

Intocmit: Radu Oprea

satului primit de la Staico logofătul, Albu îi mai plătește acestuia încă 8 000 de aspri, preț ce reprezenta, probabil, diferența de valoare dintre satele schimbate între cei doi boieri⁸.

Din nou ne aflăm în fața unui act al cărui text are nevoie de precizări și lămuriri suplimentare pentru a-i desluși adevărul înțeles. Să purcedem prin a afla, mai întâi, cine sunt personajele amintite nominal în documentul menționat.

Jupan Albu vistier era muscelean de origine, probabil dintr-o localitate situată pe valea Râului Doamnei, unde tatăl – boier de viță veche –, jupan Mogoș, stăpânea împreună cu fratele său, vistierul Cârjeu, satul Corbii de Piatră, ocina de la Micești cu vaduri de moară și satul Malureni (Mălureani)⁹, așezare azi dispărută ca denumire și localizată în hotarul de acum al orașului Mioveni. După cum ne relevă hrisovul emis de Radu Paisie, se pare că încă din anii tinereții, Albu vistier îmbrățișase cauza voievodului Vlad Călugărul, chiar în momentele de cumpănă de la începutul domniei acestuia, când pretendentul Vlad vornicul, fostul dregător al lui Basarab cel Tânăr Țepeluș¹⁰, s-a ridicat domn peste capul lui Vlad Călugărul, dar, în scurt timp, este prins de acesta și decapitat. Cu averile nefericitului pretendent a miluit mai apoi voievodul învingător pe mai mulți boieri credincioși, printre care și pe Albu ce primește drept răsplată pentru dreapta sa slujbă „a treia parte din Ruși”, ocină pe care după ce o și cumpără de la domn, cu 5 000 de aspri, o schimbă cu ginerele acestuia, Staico mare logofăt din Bucov, pentru mult mai costisitorul sat Căzăneștii de lângă Ocnele Mari, sat ce va intra în averea zestrală a unicei sale fiice, Marga (căsătorită cu Dragomir din Șuici mare sluger), după ce mai plătește ginerelui domnesc alți 8 000 de aspri în plus¹¹.

Prin urmare, cuprinsul documentului de mai sus ne dezvăluie, abia acum, numele adevăratului stăpân al ocinei din hotarul Rușilor de Vede, pe Vlad marele vornic al lui Basarab cel Tânăr Țepeluș, supranumit și Vlad din Bădești (sat dispărut ca denumire și aflat azi în hotarul localității Serdanu, comuna Lungulețu, județul Dâmbovița). Acesta se făcuse vinovat, se pare, de înaltă trădare (hiclenie), adică îndrăznise – probabil în virtutea aflării vreunei posibile înrudiri cu dinastia domnească¹² – să se ridice cu oaste asupra capului lui Vlad Călugărul, voievodul aflat în scaun și dușmanul declarat al lui Basarab cel Tânăr Țepeluș, stăpânul său de odinioară.

Într-un hrisov emis de Radu cel Mare și păstrat într-o traducere făcută pe la 1692, probabil de Antim Ivireanul¹³, într-o frumoasă limbă română, cu parfum de epocă, prin care se întăresc Mănăstirii Nucet mai multe sate, între care și Bădeștii, dramaticul episod tocmai amintit va fi descris astfel: „iar Vladul dvornicul el au perit cu cumplită muncă de către răposatul părintele domniei mele, Vladul voevod Călugărul, pentru că s-au rădicat domnu preste capul lui. Iar după aceea au căzut Vladul dvornicul supt mâna părintelui domnii mele și i-au tăiat capul și au rămas bucatele lui domnești și au cumpărat boiarinul domnii mele pan Gherghina pârclabul acest ce mai sus zice sat de la răposatul părintele domnii mele Vladul voevod pre bani gata”¹⁴.

Abia acum, în urma corelării informațiilor parțiale conținute în cele câteva acte discutate, s-ar putea reconstitui întreaga desfășurare a evenimentelor petrecute în viața internă a Țării Românești, spre sfârșitul secolului al XV-lea: Vlad Călugărul voievod, abia instalat în scaunul domnesc, este atacat cu oaste de Vlad din Bădești – fostul mare vornic al adversarului său, Basarab cel Tânăr Țepeluș – dar uzurpatorul este învins în luptă, ulterior prins și decapitat. Domnul învingător confiscă întreaga avere a boierilor hicleni, printre care se afla și a treia parte din moșia Rușilor de Vede – fostă ocină de baștină a lui Vlad vornic –, pe care o donează lui Albul vistier, unul dintre boierii săi fideli. După ce acesta face pe moșia primită ca danie niște mori, va căuta să scape cât mai repede de mila domnească, atât pentru că știa foarte bine că aceasta provenea dintr-o confiscare pentru hiclenie – iar mai devreme sau mai târziu urmașii celui păgubit o vor revendica oricum –, cât și pentru că ar fi fost interesat să obțină în schimb o stăpânire situată mai aproape de domeniul său din zona Argeș – Vâlcea, moșie ce urma să fie transmisă urmașilor unicei sale fiice, Marga, măritată cu un mare boier din Șuici.

Albu vistier reușește să facă schimbul dorit, oferindu-i marelui dregător Staico logofătul, ginerele domnesc, ocina din Rușii de Vede primită ca danie pentru credincioasă slujbă, plătindu-i acestuia și 8 000 de aspri în plus pentru stăpânirea din satul Căzăneștii de lângă Ocnele Mari, ocină mult mai valoroasă pentru că se afla situată în vechea podgorie a Râmnicului.

La rândul său, Staico logofătul ar fi vrut să scape și el – onorabil, dacă s-ar fi putut – de moșia de la

Ruși, din aceleași motive ca și fostul său partener de tranzacție –, ceea ce-l determină să facă danie ocina în cauză mănăstirilor Côtmeana și Tutana. Dar în vremea lui Neagoe Basarab, sfintele lăcașuri pierd moșia de la Ruși în favoarea Hrusanei Gogoșoaia, mătușa prin alianță a domnului, care se prevalase probabil de dreptul de preemțiune pe care-l deținea de la tatăl său, Gherghina mare pârcălab, cumnatul lui Vlad Călugărul.

În 1526, Radu de la Afumați reia procesul pentru ocinele confiscate în vremea lui Vlad Călugărul și, dorind să facă dreptate boierilor din Bucșani – din neamul cărora povenea și soția sa, doamna Voica¹⁵ – le înapoiază acestora satul aflat în litigiu, iar pentru a treia parte din Ruși, fosta stăpânire a lui Staico logofăt, dă slobozire călugărilor să se judece pentru a-și recâștiga stăpânirea.

Tot în cuprinsul hrisovului din 1502, Radu cel Mare mai amintește și de o altă hiclenie petrecută în vremea tatălui său, faptă ce pare a avea o anume legătură – de timp și de loc – cu trădarea pusă la cale de marele vornic Vlad din Bădești, deși unii istorici nu au fost de acord cu o asemenea ipoteză¹⁶. Este vorba, mai precis, de întărirea stăpânirii pentru o jumătate din satul Topoloveni, ce urma să revină Mănăstirii Nucet ca danie din partea jupanului Gherghina pârcălabul, unchiul voievodului Radu cel Mare și cumnatul lui Vlad Călugărul. Această jumătate de sat fusese a lui Milea, fiul boierului Voico al Tatului. Ca și tatăl său, jupan Milea viclenește, fugind peste munți „de au rădicat alt domnu preste capul părintelui domnii mele”. Prins de Vlad Călugărul, Milea urma să fie închis în cetatea Poienarilor, al cărui pârcălab era Gherghina. Dar Voico al Tatului, tatăl hicleanului Milea, „au mersu înainte dregătoriului domnii mele jupânului Gherghinei pârcălabul de au dat și au închinat ci e mai sus-zis satul jumătate den Topoloveni, ca să-i scoată capul fiiu său Milii de la cumplita moarte și i-au scos capul lui”, după ce a achitat 15 000 de aspri lui Gherghina pârcălabul, atât cât prețuiseră ocina boierii chemați de acesta, închinând apoi jumătatea de sat astfel cumpărată Mănăstirii Nucet, ctitoria sa¹⁷.

Observăm că, spre deosebire de cazurile îndeobște cunoscute, de această dată moșia a fost cumpărată de boierul favorit, direct de la viclean, fără să mai fi trecut prin mâna domnului. Ceea ce

nu spune însă documentul este că Voico al Tatului era cumnat cu Gherghina, a cărui soție, jupanița Neaga, stăpâna cealaltă jumătate din Topoloveni. Iată, așadar, o hiclenie ce se ivise în cercul de familie al domnului, fiindcă Gherghina era – așa cum am arătat – cumnatul acestuia¹⁸. Curios, dar cam la fel s-au petrecut lucrurile și în cazul boierilor din Bucșani, sau cel puțin așa se înțelege din prima parte a actului emis de Radu de la Afumați, în 1526, din care aflăm: „Căci a luat Staico logofăt cu puterea și cu sila de la Cega, tatăl lui Vlaicul și de la Vlaicul, tatăl lui Dragomir”¹⁹. Și, dacă ne vom întoarce puțin în timp, vom afla că numitul boier Cega, cel cotropit atunci de ginerele domnesc Staico logofăt, a fost mare spătar în timpul lui Vlad Călugărul voievod și este menționat documentar o singură dată, în sfatul marilor dregători din 13 iulie 1482²⁰, după care dispare definitiv, ceea ce nu poate decât să ne mire având în vedere stabilitatea de care s-a bucurat componența acestui sfat în vremea amintitului voievod.

În același caz de uzurpare a puterii domnești pare a fi fost implicat și boierul Cădea, fratele lui Baldovin pârcălab – începătorul neamului Goleștilor – căruia Vlad Călugărul îi confiscă jumătate din satele de moștenire (Goleștii și Mărăcinenii), hicleanul scăpând de urgia domnească prin refugiul peste Dunăre. Turcii îl prind însă pe Cădea, probabil la îndemnul voievodului muntean, și-l aruncă în închisoare. Dar pentru a-și salva fratele din temniță, Baldovin pârcălabul plătește cu bani grei eliberarea acestuia, îl aduce pe fostul complotist în fața domnului și a fiului său asociat, voievodul Radu cel Mare, care la rugămintea boierului lor fidel îl iartă pe Cădea, cu condiția ca acesta să-și închine partea din averea de moștenire – ce se cădea a fi domnească în urma actului de trădare – fratelui său, Baldovin, jumătate din satele Golești și Mărăcineni, ocină ce va fi și cumpărată de strămoșul Goleștilor de la fostul hiclean²¹.

Luând în considerare, pe de o parte, proximitatea teritorială în care se aflau situate stăpânirile boierilor implicați în actele de hiclenie anterior discutate – respectiv satele Golești și Topoloveni, așezate în partea de sud-est a județului Muscel, în apropierea Bădeștilor din zona sudică a județului Dâmbovița și nu prea departe de Bucșanii din nord-vestul vechiului județ Vlașca (azi Giurgiu) –, iar pe

de altă parte, dacă avem în vedere și anumite repere cronologice, am putea ajunge la concluzia că mișcarea politică pusă la cale de fostul mare vornic Vlad din Bădești, ce venea cu oaste de peste munte, din Transilvania, dar având și aliați din rândul marii boierimi muntene (printre care se numărau boierii din Bucșani și cei din Golești și Topoloveni), mișcare ce avea drept scop uzurparea puterii domnești a lui Vlad Călugărul, această acțiune de hiclenire adică, s-ar fi petrecut, probabil, după 13 iulie 1482 – data când dispare din sfatul domnesc spătarul Cega, ascendentul Bucșanilor – și până în 1487, anul în care unii istorici²² cred că domnia lui Vlad Călugărul a căpătat o mai mare stabilitate, prin reunirea în sfatul marilor dregători a puternicilor boieri Craiovești: Barbu, Pârnu și Danciu, deși voievodul în scaun făcuse evidente eforturi de apropiere de aceștia, încă de la începutul domniei sale, eforturi concretizate prin căsătoria nepoatei sale – prin alianță – Hrusana, cu Danciu-Gogoșe Craiovescu, aflat în componența sfatului voievodal de la primele documente emise de domn.

¹ Ion Donat, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec XIV-XVI)*, București, 1996, p. 32.

² *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească (se va nota în continuare DRH), vol. III, București, 1975, doc. 11, p. 16-18.

³ *Ibidem*, p. 16.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 17.

⁶ George D. Florescu, *Divanele domnești din Țara Românească I (1389-1495)*, București, 1943, p. 251 și 320; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV- XVII)*, București, 1971, p. 24.

⁷ Ștefan D. Grecianu, *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, vol. I, București, 1913, p. 259-262; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 21 (vezi spița din Anexa 1).

⁸ DRH, IV, doc. 24, p. 33.

⁹ DRH, I, doc. 113/1456, apr. 15, p. 197.

¹⁰ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 27.

¹¹ DRH, IV, p. 33.

¹² N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. IV: *Cavalerii*, volum îngrijit de Stela Cheptea și Vasile Neamțu, București, 1996, p. 164. Marele istoric sugerează că Vlad vornicul ar fi pretins că descindea din Vlad Țepeș, cf. *ibidem*, n. 53.

¹³ St. Nicolaescu, *Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. XV și XVI*, București, 1905, p. 9.

¹⁴ *Ibidem*, II, doc. 9/ <1501 sept. 1 – dec. 15>, p. 24. Evenimentul este menționat și în două acte mai târzii, date în urma unor procese pentru satul Bădești, între Mănăstirea Nucet și urmașii, prin femei, ai lui Vlad vornic, cf. DRH, VIII, doc. 158/1578 sept. 14, p. 243-244; *ibidem*, doc. 160/1578 sept. 16, p. 248.

¹⁵ Vezi spița neamului boierilor din Bucșani în Anexa 3.

¹⁶ Alex. Lapedatu, *Vlad-Vodă Călugărul (1482-1496) – monografie istorică*, București, 1903, p. 60; Ion Donat, *op.cit.*, p. 33.

¹⁷ DRH, II, p. 23.

¹⁸ Ion Donat, *op. cit.*

¹⁹ DRH, II, p. 16.

²⁰ *Ibidem*, I, doc. 181, p. 294.

²¹ Evenimentele sunt redade, mai mult sau mai puțin coerent, în textele actelor emise de voievozii: Radu de la Afumați, în 1528, sept. 2 (DRH, III, doc. 61, p. 104-105) și Pătrașcu cel Bun, la 8 aprilie 1557 (*ibidem*, V, doc. 84, p. 91-92). Vezi și Ion Donat, *op.cit.*, p. 33-34.

²² Alex. Lapedatu, *op. cit.*, p. 59.

POLITICA LUI OLIVER CROMWELL FAȚĂ DE EUROPA TEOLOGIE ȘI GEOPOLITICĂ

SILVIU PETRE*

Abstract

*Bouncing between a marginal benign role and an important but rather controversial one, Oliver Cromwell marks a key episode in Great Britain's rise to the pinnacle of world hegemon during the XVII-XVIII centuries. A hole orthodox literature in the International relations used to consider he Westphalia Treaty as the end of the religious wars and **simultaneously** the dawn of the modern inter national system based in large part on rationality of the balance of power. Against this opinion, the history of Oliver Cromwell as well as that of the English Revolution reveals an intricate mixture of both religious and non-religious/materialistic criteria in shaping the grand strategy towards Europe.*

In the XVI century Protestantism created an ideological fracture in the confessional homogeneity of Western Europe, the European geostrategical landscape becoming what Raymond Aron used to call heterogenous system. The English Civil War and Revolution created a second important fracture, fully matured by the French Revolution: the one between republic and monarchy, based on antagonical features- meritocracy versus heredity. Thus, the Cromwellian diplomacy inherited a rivalry with both Catholic conservative Spain and Austria not only menacing the English republic, but also blocking its need for East-European resources, such as timber and pig iron. In order to counter respond Cromwell would build a Protestant alliance based on Rimland states such as various Italian communities, the Netherlands and Transylvania.

Keywords: Oliver Cromwell, international system, balance of power, England, Spain, France, Austria

Ne-am cultivat și întreținut părerea conform căreia Pacea westphalică a eliminat religia din lupta politică¹. Prizonieri, poate, lecturilor din Henry Kissinger, ne-am obișnuit cu ideea că Războiul de 30 de Ani coincide cu maturizarea unui sistem de state europene prinse în balanța de putere, calculându-și mișcările în funcție doar de considerente raționale, laice². Fără a face exegeză, apelul la evidență ne arată că religia nu a dispărut niciodată cu adevărat din politică³.

Eseul se va focaliza pe politică europeană a lui Oliver Cromwell ca exemplu de caz, în care balanța de putere, rațiunile geopolitice s-au împletit cu considerente religioase. Nu îmi propun să descriu revoluția engleză sau viața Lordului Protector, ci doar poziționarea Angliei sub conducerea sa în microsistemul de relații european al acelor timpuri.

Prima parte cuprinde descrierea situației internaționale în care se afla Anglia acelor timpuri. A doua parte relatează cauzele revoluției engleze

* Masterand la Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

care au favorizat ascensiunea lui Cromwell, doar în măsura în care au legătură cu politica sa externă. A treia parte va conține diplomația cromwelliană propriu-zisă. Ultima parte va oferi concluzia și va încerca să arate relevanța pentru problemele relațiilor internaționale actuale.

I. Echilibrul/dezechilibrul european

Sistemul internațional european de după Pacea westpahalică arată cât de inadecvat este modelul bilelor de biliard (*billiard ball model*)⁴, care nici măcar nu aproximează complexitatea ierarhiilor, alianțelor sau fluxurilor umane, comerciale și culturale ce traversează societățile europene. Peisajul relațiilor de interdependență poate fi descris alegând două abordări: un sociologică (teoria sistemului mondial) și alta mai degrabă politică, de sus în jos (balanța de putere).

a. Teoria sistemului mondial a lui Braudel-Wallerstein se interesează de modul în care dezvoltarea capitalismului și a relațiilor economice structurează societatea și politicul. Braudel introduce noțiunea de economie-lume, care descrie un anumit model economic ce cuprinde mai multe state și societăți, și care se autoreglează. În mersul modernității, sistemul-lume occidental (având ca suprastructură diferite state, imperii etc.) s-a extins până în secolul XX la scară planetară. O economie-lume prezintă un centru (unul sau mai bine zis, unul sau mai mulți centri politici, care pot forma un ansamblu) și o periferie caracterizată de stagnare, sărăcie pe care centrul o domină, între ele situându-se spațiul intermediar al semi-periferiei⁵. Creșterea economiei-lume europene s-a realizat prin extinderea treptată a centrului și împingerea tot mai departe a periferiilor. În interiorul centrului nu avem un singur hegemon, în ciuda repetatelor încercări de a impune un imperiu european, ci o balanță de putere mereu reasezată și renegociată. Franța, Anglia (ulterior Marea Britanie), Olanda, Spania își dispută succesiv predominanța, spațiul german, Austria, Suedia și Baltica sau stăruțele italiene având un rol periferic, cel puțin până în secolul XIX, când realizarea statalității italiene și germane va tulbura echilibrul de până atunci.

În privința perioadei 1600-1750, Wallerstein este rezervat în a o considera un moment de declin sau

unul de progres din cauza lipsei datelor, care îngreunează creionarea unui tablou coerent⁶. Descoperirea Americilor aduce în Europa un surplus de aur și argint. Este perioada de maxim a Spaniei. Pe plan intern se înregistrează o creștere a statului și o expansiune a posesiunilor marii nobilimi⁷. Dacă în Occident coloniile extra-europene și progresul tehnologic rezolvă în timp situația, în răsăritul european, neo-iobăgia și lipsa unei burghezii viguroase, care să anime viața rurală, contribuie la stagnarea zonei de periferie⁸.

b. Dacă ne uităm de sus în jos la balanța de putere, trebuie remarcat că sistemul, sau mai bine spus sub-sistemul occidental, are un caracter heterogen, pentru a împrumuta un termen de-al lui Raymond Aron. Apariția și adoptarea protestantismului conduc la o fracturare valorică (ideologică i-am spune astăzi)⁹. Alianțele dintre state, precum și aranjamentele de putere intra-statale, sunt marcate în bună măsură de rivalitatea dintre protestantism și catolicism, și în cele din urmă de încercarea de a acomoda cele două seturi de valori. Războiul de 30 de Ani (1618-1648) este o unitate de analiză îngustă pentru a descrie conflictul care dezechilibrează Europa. L-am putea descrie drept rezultatul ambiției nemărginite a Habsburgilor ultra-catolici, care provoacă o coaliție contra-balanșantă împotriva lor. Dar orice afirmație am emite despre Războiul de 30 de Ani, trebuie să ținem cont de faptul că *domestic* și *internațional* sunt foarte greu de delimitat în concertul european. Ceea ce numim, privind din secolul XX-XXI, drept state, sunt conglomerate eterogene, peste care instituția centrală încearcă să-și impună autoritatea¹⁰. În loc de state, poate ar trebuie să vorbim, mai bine, de un soi de asociații de protecție, aflate în diferite raporturi și care își dispută diferite raporturi de putere. Imperiul Romano-German, spre exemplu, este un uriaș cu picioarele de lut, în care voința împăratului Habsburg este limitată de cei șapte prinți electori. Influența Bisericii Catolice și relațiile dinastice nu vin decât să complice și mai mult un tablou deja greu de citit. Înfrângerea Habsburgilor și replierea lor spre ramura austriacă, alături de apariția unei Federații a Rinului, prin care Franța înțelegea să se implice în afacerile prinților germani, par să semene cu situația post-Război Rece. Rusia, moștenitoare a vechii Uniuni Sovietice, se împotrivesc încercărilor NATO și

Uniunii Europene de a se extinde spre Est (prin instrumente precum Parteneriatul Estic, de pildă).

Spania, deși încă un rival de temut, este un uriaș obosit. După revolta Portugaliei se vede prinsă în propriul său teren (1640-1688). Despărțirea celor două ramuri ale dinastiei de Habsburg privează imperiul acestora de o conducere unitară¹¹. Declinul demografic anunță apusul deplâns de poeți și decolonizarea din America Latină în secolul XIX¹².

Franța, la rândul ei, este un stat mare și eterogen, în care regalitatea se luptă să obțină controlul, prin intermediul unei birocratii tot mai extinse¹³. Înainte de criza din Germania, ea însăși cunoaște propriul război intern de aproximativ treizeci de ani (1564-1589) între hughenoti și catolici.

Pacea westphalică nu va încheia conflictele. Va consacra în schimb rolul Franței ca hegemon continental până la 1815. Rol care va trebui să învingă obstacole precum Spania și, ulterior, Olanda în vecinătatea ei și Anglia pe mări.

II. Revoluția engleză. Locul Angliei în sistemul internațional

Teza marxistă pare să ofere un tablou accesibil cauzelor Războiului Civil Englez din 1642-1649. Vechi contra nou, libertatea contra tiranie, monarhie absolutistă contra republică și drepturi civile. Însă tabloul este mai alambicat de atât. Deși enumerările de mai sus prezintă doza lor de relevanță, delimitarea taberelor și a focarelor de conflict nu este atât de evidentă.

Între 1550-1650, Anglia devine cea mai mare putere industrială a Europei (deci o contradicție între Braudel și Wallerstein). Populația ei crește cu 60% în această perioadă.

Anul 1642 este considerat anul maximei creșteri economice și a fost urmat de o perioadă de stagnare economică și demografică, fără ca aspectul să detroneze Anglia de la primul european¹⁴. În cursa pentru achiziția de colonii, Anglia este o nou-venită, mult mai puțin experimentată decât Olanda și Spania. Lipsa unor teritorii bogate îi determină pe corsarii englezi să se adapteze ca pirăți. În ceea ce privește producția internă, industria engleză epuizează lemnul și cărbunele, determinând-o să se orienteze spre Nordul Europei și Baltica. Deși politica nu poate fi redusă la rațiuni economice, acestea orientează, cel puțin parțial, diplomația Londrei. Comparativ cu Franța, care are un teritoriu mai mare și mai bogat în resurse, Anglia se vede nevoită să ducă o politică

mai proactivă spre zonele septentrionale pentru a le putea obține¹⁵.

André Maurois arată că disparitățile economico-sociale din Anglia și dintre membri Parlamentului (Camera Comunelor și cea a Lorzilor) erau mai mici decât pe continent. Adevărata miză a luptei a fost una, mai degrabă instituțională, animată de diferiți protagoniști. Dacă regii Tudori au condus despotice, dar simulând consensul și legitimându-se prin succese externe, Stuartii au fost mult mai despotici și mai ales mai stângaci. Ei nu au înțeles rolul respectării Parlamentului englez, obișnuință fiind cu stilul autoritar din Scoția¹⁶. Decapitarea lui Carol I (ianuarie 1649) este rezultatul unui proces care începe pe vremea tatălui său și care opune tot mai mult monarhia Parlamentului.

Wallerstein, deși arată că mitul mai marii mobilități sociale engleze nu se verifică, împărtășește cu Maurois părerea că, taberele opuse în Războiul Civil nu corespund unor clivaje sociale. Sunt țărani care luptă pentru rege, precum sunt nobili care se află de par tea Parlamentului¹⁷. Cauzele Războiului Civil englez sunt deci complexe și însumează atât origini economice, instituționale, juridice și personale, legate de deciziile actorilor implicați.

III. Cromwell și politica europeană

Deși victoria taberei parlamentare se prefugă din 1647 (când armatele lui Cromwell intră în Londra și se impun în fața presbiterienilor, favorabili negocierii cu regele) nu se poate vorbi de o politică externă decât odată cu 1651.

Proclamarea republicii (sau mai bine zis a dictaturii militare) cromwelliene induce a doua mare fractură în concertul european. Dacă discordia catolicism versus protestantism fusese prima, apariția unei republici într-o constelație de monarhii devenise a doua. Ca o anticipare pentru Revoluția Franceză și Primul Imperiu, opiniile publice și guvernele tradiționale privesc noua apariție cu amestec de dezgust, teamă și prudență. La urma urmei, nu era disputa dintre rege-adunare/comanda-dezbatere/sucesiune-alegere marea problema instituțională a secolului?! Franța avea probleme cu adunările sale regionale. Germania se prăbușise pentru că nu reușise să găsească un raport instituțional între unu și multiplu. Polonia reușise un ineficient balans între rege și Seim, dar handicapat de procesul de *liberum veto*, care împotmolea deciziile¹⁸.

Respingerea pe criterii politic-religioase nu era singura problemă. În urma Războiului Civil, Anglia ieșise sleită. Finanțele sale se aflau într-o stare proastă¹⁹. Reluarea comerțului era necesară. Trebuia deci spartă blocada navală. Franța și Olanda sprijineau chiar candidații regali. Franța dădea ajutor familiei regelui englez defunct și mai ales fiului său, viitorul Carol al II-lea. Ca expresie a ostilității anti-republicane, trimisul Republicii, Isaac Doreslau (Doreslaus), a fost asasinat la 3 mai 1649, la Haga, de către regaliști. Un an mai târziu, o soartă identică o va avea și trimisul Angliei la Madrid, Asham²⁰.

Cum o mare putere nu poate rămâne în afara sistemului la nesfârșit, prima care recunoaște noua republică este ultracatolica Spanie, prin trimisul său la Londra, Cardenas (decembrie 1650). Scopul spaniolilor era să provoace greutăți Franței, marele rival.

Între timp, Franța instituie o blocadă navală în fața produselor engleze. Flota engleză la rândul ei, mai ales după ce Londra fusese curtată de prințul Condé, șeful hughenotilor, se pregătea să debarce în Normandia. Cum relațiile dintre state pot avea și un caracter para-diplomatic, prin intermediul altor actori decât cei oficiali, Franța trebuia măcar să înlănzească Anglia, pentru ca aceasta din urmă să nu se folosească de probleme interne, confesionale ale Hexagonului. Astfel că, în decembrie 1652, cardinalul Mazarin trimite la Londra pe ambasadorul Antoine de Bordeaux pentru a deschide o breșă diplomatică²¹.

Din momentul reintegrării în sistem, diplomația engleză a lui Cromwell se va desfășura pe o serie de coordonate. Întreaga concepție diplomatică a Lordului Protector se desfășoară în spațiul dintre exigențele balanței de putere și cele ale religiei²². Un al doilea palier, care îl hrănește pe primul, este raportul dintre exigențele mai degrabă politice și cele de natură economică.

Astfel, în privința tuturor celor trei rivali economico-militari – Franța, Spania și Olanda –, republica cromwelliană are de ales între confruntare și diplomație. Jocul realpolitik-ului determină o perpetuă rearanjare a cărților, astfel încât prietenii și inamicii se pot schimba de la un an la altul. Ca puteri maritime, Olanda și Spania puteau pune mult mai multe probleme companiilor engleze decât Franța, a cărei vocație maritimă nu era foarte conturată. Olanda, pe de altă parte, era un stat protestant. Anglia va încerca să o integreze în marea sa ligă protestantă, menită a proteja credința

contra catolicismului, în mod concret împotriva Austriei și Spaniei – ambele state hasburgice.

O altă politică este față de Mediterana, unde acțiunile marinei engleze aveau atât scopul de jaf cât și de demonstrare a fidelității față de cauza protestantă: Anglia își putea proteja credința oriunde pe cuprinsul Creștinătății.

Deși este o nedreptate față de coerența evenimentelor, vom împărți direcțiile de acțiune în mai multe subcapitole: a) politica față de Olanda și Marea Baltică; b) politica față de Spania și Portugalia; c) politica față de Franța; d) politica față de estul Europei.

A. Politica față de Olanda și Marea Baltică

Între 1652-1672 s-au desfășurat, cu întreruperi, trei războaie între Olanda și Anglia. Victoria grea a celei din urmă va marca ascensiunea stelei Albionului, concomitent cu declinul lent al republicii olandeze²³. Fuziunea celor două state se va produce în 1688-1689, odată cu impunerea lui Wilhelm de Orania ca rege al Angliei și canalizarea efortului conjugat a celor două țări contra Franței lui Ludovic al XIV-lea. Administrația cromwelliană constituie un episod intermediar în acest traseu lung duree.

Pe 1 august 1650, Consiliul de Stat va crea o comisie specială condusă de Sir Henry Vane cu menirea de a reglementa și coordona activitatea Marinei²⁴. Scopul precis era de a maximiza profitul obținut din comerțul internațional. Legi care să încurajeze exportul mai fuseseră date de Parlamentul englez în 1559 și 1563, pe timpul Elisabetei²⁵. Legile respective impuneau taxe suplimentare corăbiilor străine care ajungeau cu negoțul în porturile englezești. O lege care să aducă la zi legislația discutată ar fi trebuit să fie promulgată în 1621, dar propunerea a căzut din cauza neînțelegerilor dintre rege și Parlament. Primele Acte de Navigație, votate pe 3 octombrie 1651 și 9 octombrie 1651, stipulau că nicio navă străină nu are voie să facă comerț cu navele ori coloniile engleze fără aprobarea Consiliului de Stat²⁶. Scopul primelor două Acte de Navigație pare să fi fost unul dual: pedepsirea unor colonii rebele (adică regaliste: Barbados, Virginia, Maryland, Bermude)²⁷ prin readucerea lor sub atenția noii administrații și tatonarea Olandei. Astfel se explică delegația condusă de John Thurlow la Haga în februarie 1651, deci în răgazul dintre votarea primului și al celui de-al doilea act. Următorul Act de Navigație este emis pe 1 decembrie 1651 și prevede și mai drastic

că nicio navă străină nu poate face comerț cu Anglia, decât prin intermediul navelor engleze. Olanda era lovită puternic în interesele sale, mai ales a celor din zona Balticii.

Războiul care izbucnește între cele două republici maritime se încheie în aprilie 1654 printr-o pace, care să oblige Olanda la recunoașterea actelor de navigație și la plata unor despăgubiri în contul negustorilor englezi²⁸.

Relația cu Olanda nu s-a mărginit doar la aceasta, ci a implicat întregul set de relații care descriau balanță nordică. Ridicarea Suediei și tendința de a acapara Marea Baltică și Marea Nordică îi nelinișteau pe vecinii săi: Olanda, Danemarca, Polonia, Rusia țaristă. Spațiul Nordic a solicitat la maxim abilitățile diplomatice ale tinerei republici. Cromwell și-ar fi dorit o alianță protestantă contra Austriei și Poloniei. În schimb, Danemarca și Suedia căutau să îl atragă pe Lordul Protector ca arbitru în disputele dintre ele. Cromwell s-a mărginit la o serie de epistole, prin care își declina dorința de a acționa ca mediator.

Amintind *ad nauseam* de necesitatea alianței întru credință, epistolele și întrevederile cu ambasadorul suedez la Londra, Bonde, erau dublate de cele cu Nieupoort, diplomatul olandez care trebuia liniștit în permanență. Scopul lui Cromwell era să închida arcul protestant pentru a prinde Austria într-o menhină. În 1658, dorințele sale se realizează parțial printr-un tratat semnat la Roskilde între Suedia și Danemarca²⁹.

B. Politica față de Spania și Portugalia

Dacă în cazul diplomației față de Olanda, considerentele religioase par să fi constituit, dacă nu frâna, măcar ambreiajul calculelor geoeconomice, Spania era alt caz. Aici, rivalitatea economică putea să se închege fără probleme cu cea ideologică. Revoltându-se împotriva Spaniei, Anglia va căuta o alianță (asimetrică) cu Portugalia, cu care să poată contrabalansa pretențiile Madridului. Semnat în 1654 (1656)³⁰, tratatul înfeuda parțial interesele portugheze celor engleze. Negustorii portughezi se vedeau obligați să acorde tarife preferențiale primilor și să se oblige la a nu-i mai găzdui pe regaliști. Deși în 1654 Spania și Franța curtau sprijinul lui Cromwell, acesta se va decide pentru Hexagon. Triunghiul se coagulează deci, prin intermediul Franței, cu care spaniolii continuau să poarte război în nordul Italiei și în Țările de Jos. Asemeni ambiției lui Filip al II-lea față de

Imperiul Persan, Lordul Protector visa un imperiu pentru Insulele Britanice³¹.

Cucerirea Jamaicai în 1654/1655³² contribuie la înrăutățirea relațiilor dintre cele două state.

Anglia va lupta contra Spaniei atât pe mare, direct sau prin exerciții de intimidare, cât și pe continent prin susținerea Franței. Expediția din 1654-1655 a amiralului Blake va viza mai multe țințe din Mediterana precum Cadiz, Livorno, Gibraltar, Neapole. Scopul aici era jefuirea, dar și recuperarea unor polițe pe care diferite contoare navale le datorau negustorilor englezi³³. Războiul generalizat din 1655-1657 pricinuieste e Spaniei multe pagube³⁴.

C. Politica față de Franța

Țară catolică, relația sa cu Anglia poate fi descrisă, încă de la formarea celor două state drept una complexă și contradictorie. Au existat tot atâtea motive de cooperare, cât și de ostilitate. Aflată inițial pe picior de război cu tânăra republică de peste Canal, diplomația franceză, prin intermediul lui Mazarin va încerca o echilibristică prin care să se apropie de Londra. Deși proclamarea republicii engleze fusese întâmpinată cu embargou, așa cum s-a arătat anterior, din 1652 diplomația Parisului tatona o posibilă alianță, chiar cu riscul abandonării partidei regaliene a Stuartilor. Obstacolul fusese faptul că francezii își adresau corespondența diplomatică Parlamentului englez, fără a menționa și termenul de republică. Ulterior, Mazarin va face pasul decisiv și va pune bazele unui acord în 1654, urmând ca în octombrie 1655 curtea franceză să câștige favorurile lui Cromwell în față celei spaniole³⁵. Doi ani mai târziu, în 1657, tratatul de alianță va fi dublat de un acord ofensiv împotriva Spaniei. Evident că mutarea de șah a Hexagonului va arunca pe viitorul Carol al II-lea în brațele Spaniei care îi promite soldați și bani în favoarea unor concesiuni economice și a înapoierii Jamaicai în momentul în care acesta va ajunge rege. Cert este că, din 1654, Franța, alături de Danemarca, Portugalia, Olanda și Suedia se afla în bune raporturi cu Albionul, semn al întăietății acestuia pe plan european.

În schimbul Dunkerque-ului pe care îl promisese Angliei, Cromwell va trimite un corp de armată, care sub comanda lui Turenne va obține o serie de victorii în Țările de Jos. Tratatul de la Pirinei, semnat pe 7 noiembrie 1659, în Insula Fazanilor, va asigura o perioadă de acalmie între cele două monarhii. În urma lui, Maria Tereza, infant, ar fi

trebuit să se mărite cu Ludovic al XIV-lea și să plătească 500 000 de scuzi. De asemenea, Spania se obliga să cedeze francezilor Avesnes, Phillipeville și Marienburg. Totodată, ea trebuia să recunoască stăpânirea franceză asupra provinciilor Roussillon, Artois, precum și a fortărețelor Aie și Saint-Omer. Spania mai ceda o serie de fortificații de graniță care de acum vor îmbunătăți semnificativ securitatea Franței. Tratatul de la Pirinei absoarbe (cel puțin temporar) ultima șarjă a cauzelor care au contribuit la Războiul de 30 de Ani și îl completează pe cel de la Westphalia³⁶.

Episodul piemontez

În primăvara-vara anului 1655, un mic incident de fanatism religios a provocat un intens ecou la curțile europene. Încă din ianuarie 1655, ducele Savoiei, Carol Emmanuel al II-lea înțepise prigoana împotriva sectei valdensilor de pe teritoriul său. În primăvară, adepților sectei li se pusese în vedere să părăsească Văile Alpilor, de la hotarul cu Franța și să se mute în altă parte. Pe 24 aprilie când negocierile între autoritățile savoiaarde și valdensi încă se mai desfășurau, trupele ducelui masacrează populația. Anglia intervine rapid, ordonând flotei să intervină pentru a pedepsi pe duce. Cantoanele elvețiene sunt de asemenea contactate pentru a veni în ajutor. În Anglia, Cromwell instituie o chetă publică, el fiind primul care contribuie cu 2 000 de lire³⁷. În cele din urmă, evenimentul se termină cu medierea Franței. În octombrie 1655 se încheie tratatul de la Pinerolo, prin care Savoia se obliga să acorde mai multă libertate religioasă comunității piemonteze³⁸. Evenimentul a servit drept simbol propagandistic și etichetă a dorinței regimului protestant de a acționa nu numai în funcție de considerente comerciale, ci ca un garant al lumii protestante.

D. Politica față de estul Europei

Aici, în cadrul abordării diplomației față de estul Europei, se amalgamează o serie de scopuri, dar factorul religios are predominanță.

Astfel, în 1654, se purta deja corespondență între rezidentul englez de la Zürich și Johann Heinrich Bisterfeld, consilier al principelui ardelean Gheorghe Rákóczi II. Rákóczi va trimite la Cromwell pe reprezentantul său, Constantin Schaum, cu o scrisoare datată din 26 noiembrie 1654. În vara anului următor, schimburile diplomatice continuă. Rezultatul lor nu a fost un pact între cele două state, dar s-a obținut totuși o relație de bună înțelegere. Ca dovadă, în 1657, Cromwell va

face demersuri pe lângă Poartă pentru a împiedica mazălirea lui Gheorghe Rákóczi³⁹.

Tot în 1654, o delegație engleză condusă de Antoine Prideaux ajunge la Moscova, unde va avea convorbiri cu țarul⁴⁰. Conform lui Braudel, la acea dată, Rusia era încă un stat periferic economiei-lumi europene. Astfel că, demersul diplomației engleze, în condițiile în care spațiul slav era predominant ortodox, avea fie un caracter explorator, fie unul legat de balanța de putere.

Față de Polonia, în schimb, Cromwell va avea o politică ostilă, văzând-o poate, ca pe o Austrie răsăriteană. În acest sens, documentele vremii vorbesc despre o alianță, cel puțin la nivel declarativ, între Anglia și Bogdan Hmelnițki, hatmanul Ucrainei. O scrisoare, considerată falsă, promitea sprijinul englez lui Hmelnițki dacă acesta ar fi atacat coroana polonă⁴¹. Este posibil ca Lordul Protector să fi integrat rațiunile confesionale celor legate de balanța de putere. Subminarea Poloniei catolice ar fi privat Austria de un aliat de nădejde. De asemenea, o Polonie slabă slujea și Transilvaniei lui Rákóczi. Nu în ultimul rând, slăbirea republicii nobiliare ar fi înlesnit drumul ambițiilor expansioniste suedeze. Având spațiu de manevră spre răsărit, Suedia ar fi avut o compensație pentru a nu se mai răfui cu Olanda și cu Danemarca, membri ai preconizatei alianțe pan-protestante.

Concluzii

Eseul de față s-a preocupat de analiza politicii europene a lui Oliver Cromwell ca parte a unei teme de reflecție mai largi: sistemul westphalian de state. Am arătat că Pacea westphalică nu a dus la abolirea războiului religios ori a motivațiilor religioase în politică. Diplomația cromwelliană ca și cea a altor state europene era tensionată de nevoia de a îmbina exigențele confesionale cu cele de natură economică și strategică.

Două au fost obiectivele principale ale politicii externe engleze în vremea Commonwealth-ului: crearea unui imperiu maritim extraeuropean și edificarea unei axe protestante. Pentru aceasta, pivotal întregului eșafodaj a fost relația cu Franța și Spania. Anglia a mizat pe alianța cu Franța pentru a-și canaliza energia contra Spaniei și a Austriei, ambele state habsburgice și catolice. Liga protestantă (și anti-spaniolă dacă luăm în considerare și Franța) avea rolul unui sistem de alianțe defensiv-offensive care să apere protestantismul și să ofere Angliei un scut pentru interesele sale coloniale.

Miza pe cartea franceză poate părea o incoerență a Lordului Protector dacă o raportăm la ceea ce știm a fi tema strategiei britanice pe continent: contra-balansarea. Ajutând Franța să devină hegemonul continentului, Cromwell le concretiza un inamic succesorilor săi. Trebuie să înțelegem însă că pentru acele timpuri fruntariile Europei nu se opreau la Atlantic, ci la granițele Lumii Noi, adică în imperiul american spaniol. Deci, conform priorităților engleze, Spania era încă adevăratul hegemon. Căutând ecouri în istorie putem găsi mai multe asemănări. Pe de o parte, alianța franco-engleză este o anticipare a cooperării franco-britanice din secolele XIX-XX contra Germaniei. Pe de altă parte, politica lui Cromwell aduce cu cea americană din timpul Războiului Rece, când Statele Unite au încercat să îndiguiască Uniunea Sovietică printr-un cordon sanitar de state aliate. Preferința față de Mazarin trimite cu gândul la încercarea lui Nixon și Kissinger de a sparge unitatea blocului socialist prin stimularea disensiunilor Chinei (în cazul de față Franța interpretând rolul Beijingului) față de Moscova.

Dar mai presus de toate, pildele episodului istoric cromwellian de după încheierea Păcii westphalice ar trebui să ne îndemne să reflectăm asupra ororilor războiului religios. Acea epocă cunoștea tribulațiile depășirii aceluiași flagel. Epoca noastră pare să se îndrepte în sens invers.

BIBLIOGRAFIE

Cărți

1. Aron, Raymond, *The century of total war* (CTW), Doubleday & Company, Inc., New York, 1954
2. Aron, Raymond, *Peace and war. A theory of international relations*, Doubleday & Company, Inc., New York, 1966
3. Bérenger, Jean, *Istoria Austriei*, Corint, Colecția Microsinteze, București, 1999
4. Braudel, Fernand, *Timpul lumii*, Meridiane, București, 1989
5. Brzezinski, Zbigniew, *Marea dilemă*, Scripta, 2005
6. Burton, John, *World Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 1972
7. Chirot, Daniel (coord), *Originile înapoierii în Europa de Est*, Corint, București, 2004
8. Davies, Norman, *Europe-A history*, PIMLICO, Suffolk, 1997
9. Ferguson, Niall, *Empire. How Britain made the modern world*, Penguin Books, London, 2007
10. Fraser, Antonia, *Cromwell*, vol. II, București, 1982
11. Gilpin, Robert, *War and change in world history*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981
12. Kissinger, Henry, *Diplomația*, All, București, 2007

13. Maurois, André, *Istoria Angliei*, Orizonturi, București

14. Mureșan, Camil, *Revoluția burgheză din Anglia*, Editura Științifică, București, 1964

15. Villar, Pierre, *Istoria Spaniei*, Corint, Colecția Microsinteze, București, 2000

16. Wallerstein, Immanuel, *Sistemul mondial modern*, Meridiane, București, vol. II, 1993

Articole

- Jacob N. Bowman, *The Protestant interest in Cromwell's foreign relations*, Inaugural-dissertatio, Greenville, Ohio, U. S. A., 1900.

- Benjamin O. Fordham, Victor Asal, "Billiard ball or snowflakes? Major Power prestige and the international diffusion of institutions and practices", *International Studies Quarterly*, vol. 51. No.1, March 2007, pp. 31-53.

- Silviu Valentin Pietraru, Raymond Aron, *Cronica unui spectator angajat*, în Revista „Lumea”, Nr. 2 (179), 2008, pp. 100-104.

Surse web

- <http://www.youtube.com/watch?v=6lIT2ZYg-4E> (discursul lui Winston Churchill din 4 iunie 1940)

- <http://www.youtube.com/watch?v=BLmiOEK59n8> (discursul inaugural al lui John Fitzgerald Kennedy din 20 ianuarie 1961)

¹ Henry Kissinger, *Diplomația*, All, București, 2007, pp.48-52.

² Henry Kissinger: „Odată cu prăbușirea conceptului de unitate, statele ce-și făceau apariția în Europa aveau nevoie de o seamă de principii, pentru a-și justifica erezia și a-și reglementa relațiile. Le-au găsit în conceptele de *raison d'état* și de echilibru al puterii, depinzând unul de celălalt. *Raison d'état* susținea că binele statului scuza mijloacele folosite pentru a-l menține; interesul național a luat locul noțiunii medievale de moralitate universală. Echilibrul puterii a înlocuit nostalgia pentru monarhia universală, cu consolarea că fiecare stat, în urmărirea intereselor sale egoiste, va contribui cumva la siguranța și progresul tuturor celorlalte”. *Ibidem*, p. 50.

Vezi și Jacob N. Bowman, *The Protestant interest in Cromwell's foreign relations*, Inaugural-dissertatio, Greenville, Ohio, U. S. A., 1900, p. 45 [http://www.archive.org/stream/protestantin tere00bowmrich/protestantintere00 bowmrich_djvu.txt](http://www.archive.org/stream/protestantin%20tere00bowmrich/protestantintere00%20bowmrich_djvu.txt).

Benjamin O.Fordham, Victor Asal, *Billiard ball or snowflakes? Major Power prestige and the international diffusion of institutions and practices*, *International Studies Quarterly*, vol.51. No.1, March 2007, pp. 31-53.

³ Exemplele care se pot da sunt nenumărate. De la povara omului alb, la ideea unei Rusii pravoslavnice până la recidivarea fundamentalismului islamic din zilele noastre. De asemenea, prezența religiei în

politica poate fi exemplificată prin discursul mai multor oameni politici. Vezi discursul lui Winston Churchill din 4 iunie 1940, <http://www.youtube.com/watch?v=6lIT2ZYg-4E>, precum și cel inaugural al lui John F. Kennedy din 20 ianuarie 1961, <http://www.youtube.com/watch?v=BLmiOEK59n8>

⁴ John Burton, *World Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 1972, pp.19-28. Pentru ideea că relațiile internaționale înseamnă mai mult decât relații între guverne vezi Robert Gilpin, *War and change in world history*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981, p. 46. Vezi și Zbigniew Brzezinski, *Marea dilemă*, Scripta, 2005, pp.VII-XIII, p. 3.

⁵ Fernand Braudel, *Timpul lumii*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1989, pp.13-45.

⁶ Immanuel Wallerstein, *Sistemul mondial modern*, Editura Meridiane, București, vol. II, 1993, p.191.

⁷ Fernand Braudel, *op.cit.*, p. 416. Wallerstein, dimpotrivă, vorbește despre o scădere a puterii statale în favoarea ascensiunii și „inflației” de noi nobili. Immanuel Wallerstein, *op.cit.*, p. 202.

⁸ *Ibidem*. Vezi și Daniel Chirot, *Cauze și consecințe ale înapoierii*, pp. 9-25 și Robert Brenner, *Înapoierea economică în Europa de est în lumina dezvoltării occidentale*, pp.27-59 în Daniel CHIROT (coord), *Originile înapoierii în Europa de Est*, Corint, București, 2004.

⁹ Raymond Aron, *The century of total war* (CTW), Doubleday & Company, Inc., New York, 1954, pp.137-140; Idem, *Peace and war. A theory of international relations*, Doubleday & Company, Inc., New York, 1966, pp.95-120; Silviu Valentin Pietraru, Raymond Aron, *Cronica unui spectator angajat*, în „Lumea”, nr. 2 (179), 2008, pp.100-104.

¹⁰ Vezi nota 7.

¹¹ După abdicarea lui Carol Quintul, fratele său Ferdinand îi va succeda la conducerea Austriei și a posesiunilor germanice ale familiei de Habsburg. Ulterior, Ferdinand va împărți Austria în trei, după numărul celor trei fii ai săi: Maximilian, Ferdinand și Carol. Jean Bérenger, *Istoria Austriei*, Corint, Colecția Microsineteze, București, 1999, pp. 34-35.

¹² Pierre Villar, *Istoria Spaniei*, Corint, Colecția Microsineteze, București, 2000, p. 51.

¹³ Fernand Braudel, *op.cit.*, vol. I, p. 418.

¹⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 241 și urm. Criza de la 1650 pe care o sesizează Wallerstein pe plan european coincide cu anul 1642, dat de Braudel ca an al începutului stagnării. Immanuel Wallerstein, *op.cit.* p.191.

¹⁵ *Ibidem*, p.132.

¹⁶ André Maurois, *Istoria Angliei*, Editura Orizonturi, București, p.359. Niall Ferguson, deși nu se ocupă explicit de problemă afirmă tot tirania suveranului drept cauză a Războiului Civil. Niall Ferguson, *Empire. How Britain made the modern world*, Penguin Books, London, 2007, p. 4.

¹⁷ Immanuel Wallerstein, *op.cit.* 154 și urm. Vezi și André Maurois: „În realitate, era vorba nu atât de o adevărată revoluție, care e întotdeauna provocată de mari tulburări economice, ci de ceea ce s-ar putea numi lupta între partide”. André Maurois, *op.cit.*, p. 401.

¹⁸ Norman Davies, *Europe-A history*, PIMLICO, Suffolk, 1997, p. 660.

¹⁹ Camil Mureșan, *Revoluția burgheză din Anglia*, Editura Științifică, București, 1964, p. 271.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 272.

²² „Cromwell's administration stood between a religious and a commercial age and partook of the characteristics of both. To him the Common Cause was the defence of international toleration, the relief and protection of persecuted Protestants; he sought their protection through treaties with the Catholic States and through embassies to the persecuting princes.” The Protestant interest in Cromwell's foreign relations, Inaugural-dissertation, Jacob N. Bowman, *op.cit.*, p.1

²³ Immanuel Wallerstein, *op.cit.*, p.107. A se observa că în timpul Protectoratului producția engleză de nave se ridică de la sub una pe an în timpul lui Carol I la peste 5/an. Antonia Fraser, *Cromwell*, vol. II, București, 1982, p. 316.

²⁴ Camil Mureșan, *op.cit.*, p. 274.

²⁵ *Ibidem*, p. 275.

²⁶ *Ibidem*, p. 275 și urm.

²⁷ *Ibidem*, p. 277.

²⁸ *Ibidem*, p. 280.

²⁹ Jacob N. Bowman, *op.cit.*, pp.41-56; 67-74. Vezi și Antonia Fraser, *op.cit.*, pp. 322-323.

³⁰ Antonia Fraser dă ca an 1653 pentru tratatul cu Portugalia, urmând ca ratificarea lui să se realizeze 3 ani mai târziu. Antonia Fraser, *op.cit.*, p.317. Camil Mureșan dă ca an 1654 în Camil Mureșan, *op.cit.*, p.281.

³¹ Gândirea imperială/imperialistă a lui Cromwell fusese influențată de două personaje: Sir Walter Raleigh autor al *History of the world* și Thomas Gage, fost preot dominican devenit protestant, autor al unei alte lucrări *The English-American: A new survey of the West Indies*. Cea de-a doua carte s-a bucurat de o asemenea primire în rândul publicului încât Cromwell a ordonat o a doua tipărire a sa în 1653. Antonia Fraser, *op.cit.*, p.296 și urm.

³² 1654, cf. Antonia Fraser, *op.cit.*, p.296. 1655, cf. lui Camil Mureșan, *op.cit.*, p. 286. Niall Ferguson dă ca an tot 1655. Niall Ferguson, *op.cit.*, p. 2.

³³ Camil Mureșan, *op.cit.*, pp. 285-287.

³⁴ Antonia Fraser, *op.cit.*, p. 323-324.

³⁵ Camil Mureșan, *op.cit.*, p. 272. Jacques Madaule, *Istoria Franței*, vol II, Editura Politică, București, 1973, p. 378.

³⁶ *Ibidem*, p. 379.

³⁷ Cronicile vremii vorbesc de o sumă de jumătate de milion de lire, dar se pare că este mult exagerată. Antonia Fraser, *op.cit.*, p. 318-319.

³⁸ Antonia Fraser, *op.cit.*, p. 320.

³⁹ Camil Mureșan, *op.cit.*, p. 284, nota 1.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 291. Vezi și Antonia Fraser, *op.cit.*, p. 327.

⁴¹ Anumite cercetări dau ca autor al scrisorii pe secretarul lui Hmelnițki, Daniel Văboțski. *Ibidem*, p. 328-330.

1968. INVAZIA DIN CEHOSLOVACIA PERCEPȚII ROMÂNEȘTI ȘI STRĂINE

CERASELA MOLDOVEANU

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

Abstract

The invasion of the member states of Warsaw Pact in Czechoslovakia aroused attention and also concern of occidental states. There were more virulent positions against the invasion, including among western leftist parties, which did not exceed the legal event. They have yet contributed to the erosion of Soviet authority, especially among communist and socialist parties in the western world. With some months before the invasion reactions of solidarity with the government in Prague and reject any foreign interference in Czechoslovak state policy had emerged, intensifying in the same time with the violation of the sovereignty of Czechoslovakia.

The Romanian reaction, as a member of the Warsaw Pact, was a big surprise both states under Moscow's sway governments and especially for democrats governments. By its position, Ceausescu, became, for a time, a Communist leader courted by major European chancellery, drawing on its side a number of political, economic and financial advantages.

Keywords: Czechoslovakia, invasion, de Gaulle, Le Monde, reactions

Fenomenul Primăverii de la Praga, care a culminat cu intervenția militară a celor cinci state, membre ale Tratatului de la Varșovia, a fost urmărit cu deosebit interes în aproape toate țările lumii. Deși deznodământul era cumva previzibil, o undă de speranță că lucrurile ar putea să se schimbe, să se producă o desprindere din anchilozarea politică și ideologică de care a fost cuprinsă Europa Centrală și de Est, a făcut ca sufletele a milioane de oameni să aștepte o minune. Această speranță firavă a fost brutal spulberată de tancurile sovietice și trupele celor cinci țări, în dimineața zilei de 21 august 1968. Istoria a consemnat evenimentul ca un moment de criză în istoria Războiului Rece și al

Tratatului de la Varșovia, dar și unul de referință în mentalul colectiv al oamenilor. Reacția statelor lumii la intervenția militară din august, atât a celor din blocul comunist care nu au participat la invazie, cât și a celor din lumea liberă, a fost de condamnare la unison a intervenției militare, fiind considerată de toți o brutală ingerință în afacerile interne ale unui stat suveran, cât și o gravă încălcare a drepturilor omului. Luările de poziție oficiale ale statelor lumii nu au depășit nivelul declarativ, sacrificând astfel mugurii unei noi mișcări de reformare a blocului comunist, dar având meritul să evite o criză majoră care ar fi aruncat omenirea într-un potențial nou război mondial. Occidentul a

condamnat intervenția militară, dar n-a intervenit, calificând-o un „episod al istoriei”, al Războiului Rece. Ca atare, încă din timpul negocierilor sovieto-cehoslovace a fost clară și bine delimitată poziția statelor occidentale, cât și a SUA. Poziția Occidentului din acele zile a demonstrat că vesticii nu erau deloc dispuși „să-și pună pielea în saramură, printr-o intervenție în favoarea reformatorilor, ba mai mult, înțelegerea tacită cu Moscova, privind sferile de influență, era încă „vie”. Față de evenimentele din august 1968 din Cehoslovacia, reacția Occidentului a fost rezervată, explicabilă prin configurația și aranjamentele geopolitice stabilite în Europa după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. În spiritul doctrinei „Sonnenfeldt”¹, Statele Unite au considerat problema cehoslovacă „o afacere de familie” a lagărului socialist și a Tratatului de la Varșovia, iar „invazia rușilor în Cehoslovacia nu trebuie privită ca ceva tragic, ea reprezintă doar o pană de automobil pe drumul cooperării Est-Vest”². Chiar dacă SUA și aliații lor din NATO erau interesați în mod obiectiv în slăbirea forței celui alt bloc militar ce li se opunea, Organizația Pactului de la Varșovia, aceștia, ca regulă generală, s-au străduit să evite o confruntare directă cu Moscova. O parte a oamenilor politici occidentali respecta punctul de vedere potrivit căruia amplificarea tendințelor policentriste în lagărul est-european va rupe echilibrul de putere care s-a format în Europa și va spori tensiunea pe continent, fapt care nu era de dorit pentru Occident. Pe toată perioada „Primăverii de la Praga”, guvernul SUA s-a distanțat în mod constant de arhitectii reformelor cehoslovace, străduindu-se să nu dea Uniunii Sovietice și aliaților săi nici cel mai mic motiv pentru a fi învinuiți de amestec în problemele interne ale Cehoslovaciei și, în mod firesc, motiv pentru intervenție. Mai mult, folosind canalele diplomatice, guvernul SUA a cerut în mod repetat reformatorilor praghezi să dea dovadă de reținere și prudență³. Ținând cont de soliditatea modelului de organizare postbelică a Europei, elaborat la Ialta și Potsdam, SUA și celelalte puteri occidentale, în pofida întregii retorici propagandistice, după 21 august, nu numai că nu au fost înclinate să adopte sancțiuni împotriva URSS, care să meargă prea departe, dar, în mod accentuat au demonstrat absența oricăror interese speciale în privința problemelor interne ale țărilor blocului est-european. Ca și în cazul evenimentelor din 1956, din Ungaria, ei, practic, au recunoscut dreptul Uniunii Sovietice de a dicta în sfera sa de

influență. Mulți observatori importanți au remarcat, în mod rezonabil, că acțiunea din 21 august 1968 a avut un caracter defensiv, fiind, în mod subiectiv, îndreptată în direcția refacerii pozițiilor URSS care se șubreziseră într-una din țările-cheie ale zonei sale de securitate, în direcția menținerii parității obținute, și nicidecum în direcția dobândirii de noi spații geopolitice⁴. În această privință, generalul de Gaulle a fost, probabil, foarte sincer, când, printre altele, încă din 1956, a șocat opinia publică franceză scuizând agresiunea sovietică din Ungaria, prin menținerea echilibrului de forțe în Europa⁵. Atât în cercurile liberale, cât și în cele conservatoare din diverse țări, existau aceleași îngrijorări, referitoare la faptul că succesele reformatorilor praghezi vor spori influența ideilor și partidelor de stânga în Occident. Convingerea potrivit căreia nu va izbucni un război din cauza Cehoslovaciei, a jucat un rol important în elaborarea și adoptarea soluției de forță în problema cehoslovacă. În legătură cu aceasta, sunt caracteristice cuvintele rostite de către ministrul Afacerilor Externe al URSS, A. A. Gromâko, la ședința Biroului Politic: „Trebuie să ne gândim ce implică măsurile excepționale! Eu cred că acum situația internațională este de așa natură încât măsurile excepționale nu pot duce la agravarea ei. Un conflict major nu se va declanșa”⁶. Aceste cuvinte aproape că repetă textual ceea ce spusese Hrușciov la sfârșitul lui octombrie 1956, cu prilejul analizării problemei ungare de către conducerea sovietică. Și a avut dreptate! În memoriile lui Dobrânin⁷, acesta relatează că, la 20 august, a transmis lui Johnson o comunicare din partea guvernului sovietic destinată guvernului american, în care explica de ce Uniunea Sovietică este „constrânsă”, împreună cu partenerii ei din Pactul de la Varșovia să salveze regimul din Cehoslovacia, amenințat de reacțiunea internă și externă. Președintele Johnson a rămas foarte liniștit. El era preocupat, în acel moment, de vizita pe care urma să o întreprindă în Uniunea Sovietică în viitorul apropiat. Chestiunea invadării Cehoslovaciei l-a lasat indiferent. Nu aceeași a fost reacția la Departamentul de Stat, care a înțeles imediat că evenimentul era de o considerabilă gravitate. Departamentul de Stat a exercitat presiuni pentru a-l convinge pe Johnson că este necesară o atitudine fermă și, de altminteri, în Congres s-a manifestat un curent viguros, ca Statele Unite, chiar dacă nu interveneau și nu intenționau să intervină sau să facă din invazia Cehoslovaciei un

▪ **Ludwig Svoboda, unul din liderii
Primăverii de la Praga**

motiv de confruntare cu Uniunea Sovietică, să condamne totuși invazia, întrucât prestigiul lor ar fi fost grav afectat. Chiar și în aceste condiții au existat multe luări de poziție virulente împotriva invaziei, care, chiar dacă nu au depășit cadrul legal al manifestării, au contribuit la erodarea autorității sovietice, în special în rândul partidelor comuniste și socialiste din lumea occidentală. În Finlanda, țară cu o puternică influență sovietică la acea dată, ocupația a provocat un imens scandal. Partidul Comunist din Finlanda a denunțat ocupația, la fel ca Partidul Comunist Italian și cel francez. Președintele Finlandei, Urho Kekkonen, a fost primul politician vestic care a vizitat oficial Cehoslovacia după august 1968, fiind întâmpinat cu cele mai mari onoruri de către președintele cehoslovac, Ludwig Svoboda, pe 4 octombrie 1969. Reacțiile de solidarizare cu guvernul de la Praga și de respingere a oricărei imixțiuni externe în politica statului cehoslovac, din partea mișcării socialiste și comuniste din Occident, apăruseră cu ceva luni înainte de invazie. Au existat semnale de încurajare din „lumea liberă” de când a început să se contureze acest pericol. O telegramă din 4 mai a ambasadorului român la Roma, Cornel Burtică⁸, semna faptul că la nivelul conducerii partidului comunistilor italieni se înțelesese limpede că „pozițiile independente ale unor țări socialiste și ale unor partide comuniste sunt văzute la Moscova ca poziții

antisovietice. O parte a conducerii sovietice are în vedere chiar eventualitatea unei intervenții militare în Cehoslovacia, în cazul în care socialismul ar fi pus în pericol”. Ivan Gustov, membru supleant al CC al PCUS, care participase la recent-încheiatul congres al Partidului Comunist din San Marino, se opriese câteva zile la Roma și în cadrul discuțiilor pe care le purtase cu conducerea P.C. Italian prezentase în culori foarte sumbre situația din Cehoslovacia, afirmând că în această țară „s-a dat prea multă libertate presei, radioului și televiziunii, au fost întărite partidele ultra reacționare ca Partidul Social-Democrat și Partidul Catolic, cresc tendințele antisovietice în Cehoslovacia ca și pericolul ca Dubček să piardă controlul situației din țară”⁹. Iată un limbaj care exprima indirect conținutul evenimentelor din Cehoslovacia, dar care amintea foarte bine practicile Kominternului, instrumentul de influențare și destabilizare a vieții politice din alte țări, utilizat pe scară largă de statul sovietic în toată perioada interbelică. Analizând situația din Cehoslovacia, „comuniștii italieni – se arăta în telegrama amintită mai sus – au ajuns la concluzia că există pericolul unei intervenții externe, față de care P.C.I. nu poate rămâne indiferent... S-a stabilit ca tovarășul Luigi Longo, secretar general P.C. Italian, să facă o vizită la Praga” pentru a exprima „solidaritatea P.C.I. cu acțiunile întreprinse de P.C. din Cehoslovacia pe calea democratizării țării” și „să dea de înțeles în primul rând sovieticilor că un amestec în treburile interne cehoslovace va însemna un atac și la adresa altor forțe democratice internaționale... În afară de discuții, tovarășul Longo va ține la Praga și o conferință de presă în care va exprima explicit sau implicit ideile de mai sus”.

Imediat după invazie, pe 22 august 1968, ziarul francez „Le Monde” relatează în paginile sale câteva din reacțiile avute de oameni politici ai Franței, de partidele și organizațiile de stânga. La ambasadele sale din Washington, Londra și Paris, guvernul sovietic a emis prin Agenția Tass o declarație extrem de vagă care să justifice intervenția și a trimis mesaje către președintele american Johnson, către domnul Wilson și generalului de Gaulle, pentru a-i informa despre situația creată. Președintele francez, după consultarea cu dl. Couve de Murville (ministrul francez de Externe, n.n.) a pregătit o declarație prin care condamnă URSS că „nu abandonează politica de putere a blocurilor”, și a

continuat, „în afara faptului că invazia constituie un atac la drepturile și destinul unei țări prietene, împiedică și încercările de a produce o relaxare (între cele două blocuri politico-militare, n.n.), proces ce se află în desfășurare”. Inclusiv Partidul Comunist Francez își exprima surpriza și dezaprobarea – se semnală în continuare în paginile ziarului –, în timp ce federațiile sindicale nu pot decât să deplângă evenimentul”. Asemenea reacții – arată în continuare „Le Monde” – au avut și alte formațiuni și instituții franceze cu orientare de stânga sau de centru, precum Partidul Socialist Unit, Convenția Instituțiilor Republicane, Uniunea Asociațiilor și Cluburilor Socialiste, Confederația Franceză Democratică a Muncii etc. De asemenea, la Roma, Partidul Comunist Italian a declarat ferm că: „nu există justificare pentru intervenția militară din Cehoslovacia” și și-a reafirmat sprijinul pentru guvernul reformator de la Praga. Politologul și ziaristul francez Roger Massip denunță invazia într-un articol din cotidianul „Le Figaro”¹⁰, pe care o compara cu o „reîntoarcere a zilelor negre ale Războiului Rece”. El a reușit să analizeze, sumar, efectele politice internaționale pe care le presupunea agresiunea sovietică în Cehoslovacia: „Primul efect al acestui eveniment va fi să distrugă imaginea unei Rusii Sovietice, apărută în ultimii ani, în care omenirea considera că ceea ce s-a întâmplat în Budapesta anului 1956, este de neconceput astăzi... Al doilea efect este faptul că întreaga politică de apropiere de statele Vestice este acum compromisă. Acum, nu ne gândim numai la contactele ruso-americane și la înțelegerile referitoare la armele nucleare, care concretizează încercările făcute de două mari puteri în dorința lor de a găsi căile pentru o coexistență pașnică, dar și la eforturile generalului de Gaulle, dornic să realizeze, ceea ce s-a dovedit doar un vis, o politică durabilă de relaxare, înțelegere și cooperare cu statele din Est... Cel de-al treilea efect este faptul că URSS nu va putea să mai atace pe «imperialiști» de la Washington și pe «agresorii» din Vietnam, fără să provoace consternare... Pentru mult timp de acum înainte va fi imposibil să consideri Rusia Sovietică drept «pilonul esențial al Europei»”. În încheiere, acesta remarcă cu dramatism că: „Încă odată Cortina de Fier a coborât asupra unui popor, care, fără să renunțe la comunism, și-a dorit să se bucure de puțin mai multă libertate. S-a demonstrat încă odată, că pentru Moscova cele două noțiuni sunt incompatibile”.

O altă voce care a criticat vehement invazia trupelor celor cinci armate în Cehoslovacia, militând pentru unitatea europeană, a fost liderul socialist italian, Pietro Nenni, care și-a făcut publică poziția în fața unui for oficial, al Camerei Deputaților din Parlamentul italian¹¹. El denumesc fenomenul reformator de la Praga, drept „o erezie a libertății”, „cu alte cuvinte, lupta surdă a unui popor pentru libertate, care, stimați colegi, nu este nici de esență proletară, nici burgheză, ci doar umană”. După o trecere în revistă a evenimentelor care au marcat Cehoslovacia și, implicit, țările Tratatului de la Varșovia, în anul 1968, a afirmat: „Acesta este contextul în care este situată și condamnată intervenția sovietică, nu numai pentru metodele brutale prin care s-a produs invazia, dar și pentru precedentele invaziei. Ce s-a întâmplat, s-a întâmplat, și la baza celor petrecute stă refuzul Moscovei de a accepta o direcție politică bazată pe libertate”. În încheiere, Pietro Nenni subliniază că acest conflict poate cuprinde și alte țări din lagărul comunist, atrăgând după sine inclusiv schimbări ale frontierelor: „Adevărul în situația actuală este că, diferendele se află mai degrabă în interiorul blocului militar decât între două blocuri și echilibrul lor militar. Ultimul exemplu este, desigur, Cehoslovacia; România este un caz latent, ce riscă ca să-și apere autonomia în interiorul sistemului, fapt ce îi slujește nu pentru a amenința securitatea altor popoare, ci ca să și-o asigure pe a sa; cazul Iugoslaviei se redeschide iar, cu consecințe ce ar putea fi dramatice din cauza

■ **Pietro Nenni, liderul socialist italian, a criticat vehement invazia din Cehoslovacia**

transformărilor, și ar putea afecta sistemul frontierelor pe care se sprijină pacea atât de precară din Europa”.

La o zi după intrarea trupelor sovietice în Cehoslovacia, la 21 august 1968, publicistul și scriitorul german Immanuel Birnbaum, în ziarul vest-german, „Süddeutsche Zeitung”¹², analizează motivele acestei brutale intervenții și impactul pe care aceasta l-a avut asupra țărilor din blocul estic: „Nu este greu să observi de ce situația a explodat tocmai acum. Nu are nimic de-a face cu «persecuția» muncitorilor pro-sovietici din fabricile cehoslovace, așa cum a pretins presa sovietică, dar are de-a face cu data apropiată a Conferinței Partidului Comunist Cehoslovac, care s-a stabilit pentru începutul lunii septembrie. La această conferință vor fi destituiți, cu siguranță, din CC al PCC și ultimii susținători ai Moscovei. Brejnev dorește să prevină această rușine a politicii sale. De aceea, a trecut la ofensivă, fără să-i pese de efectele neplăcute pe care le resimt atât Estul, cât și Vestul... Nu este nici-o alinare în faptul că rușii își strică imaginea în ochii întregii lumi cu politica lor brutală. Au distrus atât de mult din structura încă nesigură a păcii internaționale cu acest tip de politică, încât, în final vom suferi cu toții, nu doar Cehoslovacia și Uniunea Sovietică”. La câteva luni după invazie, după ce marile capitale europene au denunțat și condamnat *in corpore* agresiunea împotriva unui stat suveran, lucrurile au început să reîntre pe un făgaș normal, interesele financiare ale unor state capitaliste fiind preponderente în continuarea relațiilor economice și politice cu guvernele statelor considerate, cu puțin timp în urmă, invadatoare. Relevantă în acest sens este și nota confidențială emisă de ministrul Afacerilor Externe din Luxemburg la 24 octombrie, referitoare la viitorul relațiilor țării sale cu state din Europa de Est, inclusiv cu Uniunea Sovietică¹³: „A venit la mine însărcinatul cu Afaceri Străine polonez, dl. Wurth, și m-a întrebat care este opinia/atitudinea noastră față de țara sa, după evenimentele din Cehoslovacia. I-am spus că atât guvernul cât și opinia publică dezaprobă acțiunea din Cehoslovacia a unor membri ai Tratatului de la Varșovia. L-am informat că noi considerăm intervenția drept o violare flagrantă a drepturilor omului, dar chiar și așa, guvernul Ducatului Luxemburg speră că vom putea să continuăm să căutăm mijloace de destindere în relațiile dintre Estul și Vestul Europei. I-am mai spus că, practic, intenționăm să continuăm negocierile

dintre țările noastre, începute înainte de evenimentele din Cehoslovacia. El mi-a reconfirmat dorința guvernului său de a începe negocierile pentru un acord aerian între Marele Ducat și Polonia. Mi-a înmănat o notă oficială prin care cerea guvernului nostru să stabilească o dată pentru negocieri... Mie mi se pare că ar prefera ca aceste negocieri să înceapă primăvara viitoare”. „Cât privește relațiile noastre cu URSS, dl. Wurth a întrebat mai multe detalii despre numărul de persoane care lucrează la ambasada sovietică și despre condițiile de reluare a politicii noastre de destindere. I-am răspuns dl. Wurth că problema nivelului de încadrare cu personal la ambasada sovietică, categoric nu se va pune în mod oficial, guvernul rezervându-și dreptul să reducă numărul personalului în mod gradat, în momentul când oficialii sovietici își termină serviciul în cadrul ambasadei”.

Pentru a pune în antiteză percepția deformată de propaganda comunistă, față de cea existentă în statele democratice ale lumii, la 23 august, cotidianul est-german „Neues Deutschland” relatează cum intrarea trupelor Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia era privită ca un semn de solidaritate cu populația cehoslovacă¹⁴: „Dacă contrarevoluția ar fi învins, am fi avut la frontierele sudice o țară situată în afara comunității socialiste. Aceasta ar fi creat o breșă serioasă în interiorul blocului țărilor socialiste. Probabil, într-o zi, chiar NATO s-ar extinde departe, până la Carpați. Știm noi cum sunt militariștii vest-germani!”

Mergând în aceeași tonalitate, propaganda comunistă ungară falsifică în mod grosolan evenimentele revoluționare din 1956, considerând intervenția sovietică de atunci un „ajutor prietenesc”. Într-un articol publicat pe o jumătate de pagină în „Népszabadság” din 25 august, care-și propunea să analizeze evenimentele, se atrage atenția că: „partidul și guvernul maghiar au dat dovadă de la bun început de cea mai consecventă atitudine față de evenimentele din Cehoslovacia. Ele au sprijinit tendințele sănătoase și au atras din primul moment atenția asupra pericolelor implicite”. Amintind exemplul evenimentelor petrecute în Ungaria în 1956, ziarul scrie: „Ajutorul armat pe care Uniunea Sovietică și ceilalți prieteni ai noștri ni l-au acordat în toamna anului 1956 nu ne-a împiedicat nici pe departe să lichidăm gravele erori ale liderilor de partid dinainte, nu ne-a silit nici pe departe să revenim la poziția liderilor discreditați, ci, dimpotrivă, a acționat într-un sens contrar. Acest

ajutor ne-a întărit forța și capacitatea de a folosi roadele ajutorului pe linia punerii în practică a noului nostru stil politic. Acest lucru reprezintă o dezaprobare istorică a acelor care declară că acțiunea actuală a celor cinci țări frățesti este îndreptată împotriva procesului de reînnoire din Cehoslovacia”.

Pe 10 septembrie, cotidianul socialist francez „Le Populaire”¹⁵ avertizează asupra atitudinii de neangajare a marilor puteri față de criza cehoslovacă: „Nu știm cât de departe sunt rușii pregătiți să meargă în a-și forța aliații să revină pe aceeași linie. Oricum, impactul psihologic al atitudinii lor, ca și rezultatul pierderii prestigiului în lume, ar trebui să-i determine să procedeze cu mai multă precauție... Între timp, americanii demonstrează reținere, iar avertizările președintelui Johnson nu au consecințe militare directe. Cel mai regretabil este că în circumstanțe atât de tragice, vestul Europei, din care Franța face parte, nu rostește nici-un cuvânt. Indiferent de motive, toți sunt conștienți că nu joacă nici-un rol. Dar, din cauza poziției geografice, (Franța, n.n) este cea mai afectată de problema cehoslovacă și va fi prima care va fi amenințată dacă izbucnește vreun conflict mondial”.

Reacția din partea Alianței Nord-Atlantice a venit târziu, sub forma unui comunicat, în 15 noiembrie 1968. Potrivit comunicatului, criza cehoslovacă nu a făcut altceva decât să agite din nou spiritele în privința Berlinului, să producă o reconsiderare a politicii de apărare în cadrul Alianței și să pună pe tapet atitudinea izolaționistă a Franței, dar nu a făcut nicio propunere concretă privitoare la situația existentă sau la posibilitatea unei recidive din partea URSS.

Diverse personalități din țările vestice, în special, au condamnat public invazia din Cehoslovacia, fie de la înălțimea unor foruri internaționale, fie din poziția oficială în care se găseau. Aș aminti nume precum: cancelarul Willy Brandt, care s-a dovedit „extrem de surprins” de acțiunea celor cinci țări din cadrul Tratatului; Mario Scelba, raportor pentru Comiterul de Politică Externă din Parlamentul European, care a inițiat, la 23 septembrie, o moțiune referitoare la implicațiile politice ale evenimentelor din Cehoslovacia¹⁶; Gaetano Martino, comisar european italian, care a condamnat cu putere, la 1 octombrie, intervenția sovietică în plenul Parlamentului European¹⁷ și lista ar putea continua.

Nu întâmplător am lăsat la urmă reacția pe care a avut-o în fața invaziei sovietice, liderul

▪ **Alexander Dubček, prim secretar al C.C. al Partidului Comunist Cehoslovac, devenit „simbol” al Primăverii de la Praga**

român, N. Ceaușescu, pentru că aceasta necesită o analiză mai amplă a condițiilor interne și externe care au condus la atitudinea de frondă a țării noastre. România, țară membră a Tratatului de la Varșovia, considerată, datorită politicii comunist-naționale promovată de Gheorghiu-Dej și continuată de Ceaușescu, drept „copilul teribil” al lagărului comunist, a avut o atitudine aproape singulară în cadrul Tratatului. Cu excepția Iugoslaviei și a Albaniei care se retrăseseră din organismele pactului militar, România, ca membru activ al acestuia, a șocat prin atitudinea liderului său, atât URSS, celelalte țări comuniste, cât și cancelariile occidentale. A fost momentul său istoric care l-a consacrat ca lider regional, deschizându-i larg porțile Occidentului. Dar să nu uităm că, în pofida relaxării din anii 1964-1968, regimul comunist din România rămânea printre cele mai staliniste. Liderii comuniști români priveau totuși cu suspiciune reformele care se produceau în Cehoslovacia. Pentru ei, efervescentele dezbateri din presa de la Praga și Bratislava, desființarea cenzurii, erau de neimaginat. Tentativele lui Ota Šik de a crea o „economie socialistă de piață” care să îmbine planul centralizat cu elemente ale economiei de piață era, de asemenea, iluzoriu. Aceste reforme erau privite ca un pericol pentru regim. Spre deosebire de liderii PCR, societatea românească privea cu simpatie încercarea de

reformare a societății și economiei cehoslovace. Dar ea s-a mulțumit să stea în expectativă, în speranța că liderii comuniști vor trece din propria lor voință la reforme, ceea ce evident era o altă iluzie. Din cauza liberalizării din anii '60 nu se observa că regimul lui Ceaușescu nu simpatiza reformele lui Dubček și nu dorea să le aplice în România. Populația spera ca emanciparea de URSS să ducă într-un timp previzibil și la schimbări în interior. Apărând Cehoslovacia, se apărau și reformele lui Dubček, înțelegeau cei mai mulți. Nu era adevărat. Ceaușescu era departe de a fi un lider reformist. Era interesat exclusiv de putere, nu de scopurile ei, și cu atât mai puțin de a democratiza ori reforma regimul. Ce îl interesa pe Ceaușescu era desprinderea Cehoslovaciei de Moscova, așa cum făcuseră până atunci Tito, Mao, Enver Hodja și Gheorghiu-Dej. Dintre toate țările care se emancipaseră de tutela sovietică, România era singura membră a Pactului de la Varșovia și a CAER-ului. Sprijinul lui Ceaușescu nu se îndrepta spre susținerea reformelor, ci încuraja distanțarea de Moscova. Pentru București era importantă apariția unui aliat în cadrul Pactului de la Varșovia. De aceea, de câte ori Leonid Brejnev îi ataca pe liderii cehoslovaci, indiferent de conținutul acestor critici, liderii români țineau partea lui Dubček, Ota Šik, Zdeněk Mlýnar, Ludwig Svoboda etc¹⁸. Relațiile

■ **Ota Šik, ideolog al reformelor din Cehoslovacia**

României cu Occidentul erau bune. Ținând cont de condițiile geostrategice postbelice, Occidentul accepta un regim comunist la București, mai ales dacă se desolidariza în unele ocazii de URSS. Pe plan intern, relaxarea ideologică începută în 1962 continua deși populația rămânea antisovietică și, în linii mari, anticomunistă. Acceptarea limitată a regimului venea din lipsa unei alternative și a înțelegerii împărțirii Europei în blocuri. După înăbușirea revoluției budapestane părea limpede că este imposibilă o întoarcere la România antebelică și la democrație. URSS era hotărâtă să își păstreze posesiunile, iar Occidentul nu era pregătit să intervină nici chiar atunci când populațiile se revoltau cu arma în mână. Românii trebuiau să se împace cu situația și să se acomodeze cu regimul. Așa gândeau toate populațiile din spatele Cortinei de Fier. În acest context trebuie descifrată poziția luată de București în 21 august 1968. Un miting de proporții a avut loc în ziua de 21 august, când Nicolae Ceaușescu a ținut discursul care l-a consacrat. Popularitatea lui Ceaușescu în acele zile a fost maximă. Pericolul unei invazii sovietice a alimentat sentimentul unității naționale și hotărârea de a rezista. Asta i-a permis lui Ceaușescu să se identifice cu regimul, și chiar cu țara. El își va folosi prestigiul nou dobândit pentru a-și subordona baronii și fideli lui Gheorghiu-Dej, pentru a-și înlătura rivalii și pe cei în care nu avea încredere. Probabil că singurii de acord cu invazia erau nostalgicii staliști, rămași fideli Moscovei, câteva sute de persoane. Majoritatea populației a fost cuprinsă de o mare emoție. Invazia putea fi precedentul unei acțiuni similare împotriva României. În acea vreme, părea mai probabil ca România să fie atacată din cauza gesturilor sale publice de independență în politica externă. Se observă mai puțin că pe sovietici îi deranjau reformele din Cehoslovacia, și mult mai puțin sfidările venite de la București. Pentru Ceaușescu a fost momentul de apogeu. Deși a protestat împotriva intervenției, paradoxul face că el a fost beneficiarul ei. Cel puțin pentru o vreme. Acel discurs i-a adus suportul Occidentului, care, în anii următori îi va da nenumărate semne de simpatie și sprijin politic, diplomatic, tehnologic și financiar: clauza națiunii celei mai favorizate; admiterea în organisme economice și financiare precum GATT, WB și IMF; vizitele sale în Occident și SUA, vizitele unor importanți lideri occidentali la București relevă toate acestea. Occidentul l-a sprijinit pe

Ceașescu din calcul politic, deoarece vedea în liderul de la București un opozant al Kremlinului. Se spera astfel spargerea unității Pactului de la Varșovia și CAER. Autonomia regimului său – pe care el pretindea a fi o veritabilă independență – i-a permis să-și consolideze regimul personal. Discursul din balcon l-a impus celorlalți lideri comuniști din PCR. El devine un șef providențial, o vedetă a lumii politice mondiale. Partidul, guvernul, regimul se confundă din acest moment cu Nicolae Ceașescu. Această poziție fermă i-a adus un prestigiu deosebit pe plan intern și o largă recunoaștere internațională. Ea a fost factorul principal care a asigurat supraviețuirea încă două decenii a regimului neostalinist din România, cultul lui Nicolae Ceașescu devenind din ce în ce mai aberant.

În perioada postdecembristă, prin presa scrisă și audiovizuală s-au pus în circulație un mare număr de afirmații și de interpretări eronate în legătură cu locul României în Pactul de la Varșovia, demersurile autorităților de atunci de la București în vederea retragerii trupelor sovietice din România (1958), neparticiparea la intervenția celor cinci state socialiste în Cehoslovacia (1968) etc. S-a susținut chiar ideea că politica de distanțare a regimului comunist din România de URSS ar fi fost, în realitate, regizată de Kremlin pentru a induce în eroare Occidentul și a folosi România ca un cal troian *sui generis*, pentru a avea acces la tehnologia de vârf occidentală și în măsura posibilităților, la unele secrete politice sau chiar militare. Mitingul din Piața Palatului, organizat la 21 august 1968 pentru a condamna intervenția în Cehoslovacia, a fost și el prezentat ca un posibil aranjament între Brejnev și Ceașescu pentru a-i face pe occidentali să creadă că România dispunea de o largă marjă de manevră în cadrul Tratatului de la Varșovia. Este ciudat de constatat că astfel de teze au circulat și circula numai în mediile românești și în unele cercuri ale emigrației maghiare în perioada Războiului Rece. Niciunul dintre cercetătorii avizați, în primul rând cei străini, nu au pus la îndoială caracterul real, autentic al politicii de independență a regimului comunist din România, în anii '60-'80.

¹ Jaromir Navratil, *The Prague Spring '68*, Central European University Press, 1998, p. 494.

² Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura All, București, 1998, p. 636.

³ Alekandr S. Stăkalin, *Primăvara de la Praga în viziunea generalului A.M. Maiorov*, în „Document”, nr. 1/2005, p. 26-33.

⁴ Mihail E. Ionescu, „Doctrina Brejnev” și politica sferelor de influență, în „Dosarele Istoriei”, nr. 8/1998, p.4-5

⁵ Marie-Christine Kesler, *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*, Paris, Presses des Sciences Po, 1998, p. 202.

⁶ Mihai Retegan, *1968. Din primăvară până în toamnă*, Editura RAO, București, 1998, p. 195.

⁷ Vezi Florentina Dolghin, *Singurătatea unui ambasador de cursă lungă, [Anatoli Dobrinin]* (La solitude d'un ambassadeur), în „Magazin Istoric”, nr. 3/2003, p. 40-44.

⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond Telegrama Praga/1968, telegrama nr. 71 342/4 mai 1968.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Roger Massip, *Le rideau de fer est retombé*, în „Le Figaro”/ 22.08.1968, No 7.459, p. 1; 5.

¹¹ Pietro Nenni, *Discorsi parlamentari (1946-1979)*, Camera dei deputati. Ufficio stampa e pubblicazioni, Roma, 1983.

¹² Immanuel Birnbaum, *Der Gewaltakt gegen Prag*, în „Süddeutsche Zeitung”/22.08.1968, No 202; 24.

¹³ Archives Nationales du Luxembourg, *Relations internationales*, Relations Est-Ouest, Luxembourg, AE 16851.

¹⁴ Articolul *Unsere Armeen sichern den Frieden*, în „Neues Deutschland”/ 23.08.1968, No 231, p.1-2.

¹⁵ Articolul *La crise tchécoslovaque et l'Europe* (C., P.), în „Le Populaire”/ 10.09.1968

¹⁶ V. *Rapport sur les conséquences politiques des événements survenus en Tchécoslovaquie*: (Rapporteur: M.Scelba), în Parlement européen - Documents de séance./ 23.09.1968, No 113, p. 3.

¹⁷ V. *Discorso di Gaetano Martino*, în „Gazzetta ufficiale delle Comunità europee”, Settembre-ottobre 1968, No 106, p. 56-59.

¹⁸ Petre Otu, „Stimăm mult și prețuim sprijinul dumneavoastră”, în „Dosarele Istoriei”, nr. 5(21)/1998, p. 41-47.

DUPĂ RĂZBOIUL RECE: ALEGEREA TIMPURIE A POLITICII DE SECURITATE CAZUL ROMÂNIEI

General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU
Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

Abstract

The article signed by Mihail E. Ionescu explores the difficult choices Romania had to make after the end of the Cold War, given the new international context that was born in the aftermath of the collapse of the Soviet Union. Romania's particularities are put into the wider regional context, thus recreating the timeline of the major shifts in terms and security and politics in Eastern Europe during the last decade of the 20th century. The author also ponders the possible options Romania and its neighbors had at that time, succeeding to identify the elements which eventually shaped their choices.

Keywords: Soviet Union, Warsaw Pact, NATO, EU, Romania, United States, Partnership for Peace, Cold War

Care erau opțiunile de securitate națională ale României, la sfârșitul Războiului Rece? Care au fost elementele ce au trasat aceste opțiuni? Cum ar fi trebuit să se comporte România în conformitate cu aceste opțiuni?

Acestea sunt întrebări la care orice cercetător, care analizează comportamentul României la finalul Războiului Rece, ar trebui să le găsească un răspuns. Să le cercetăm pe rând, dar mai întâi de toate să refacem mediul de securitate din Europa de Est, în perioada 1990-1994. Am ales anul 1994 pentru că acesta a fost anul când NATO a lansat Parteneriatul pentru Pace, ce a reprezentat primul pas al Alianței Nord-Atlantice în rolul jucat în securitatea acestei zone.

1. Deci, care a fost mediul de securitate din Europa de Est, în perioada 1990-1994?

În 1991, Tratatul de la Varșovia a fost desființat, fapt ce a marcat dispariția principalului instrument de dominație hegemonică în Estul Europei. Mai mult decât atât, în urma acordului stabilit, trupele sovietice s-au retras din Germania de Est și curând după aceea și din Europa Centrală, momente ce au însemnat apariția unui mediu de securitate diferit în această parte a Europei. Din perspectiva securității internaționale, se stabilea crearea unei „zone tampon” între frontiera de vest a URSS și estul frontierei Alianței Nord-Atlantice. Experții pe probleme de securitate, cât și planificatorii strategici, au definit, în curând, această „zonă tampon” drept „zona gri” a securității europene.

O încercare majoră pentru a evita apariția acestei „zone gri” s-a produs în 1990, când s-a semnat Carta de la Paris, considerată o „repetiție” a Actului de la Helsinki. Carta de la Paris pentru o nouă Europă, care a fost semnată la Paris, în 19 noiembrie 1990, de către reprezentanții statelor CSCE, era menită „pentru a extinde și consolida relațiile de prietenie și cooperare între statele din Europa, SUA și Canada și a promova prietenia între popoarele noastre”, reprezentanții luându-și „angajamentul solemn de a respecta atașamentul deplin față de cele Zece Principii ale Actului Final de la Helsinki, care formează baza relațiilor dintre noi”⁷¹.

Soluționarea pașnică a problemei germane prin reunificarea celor două state (3 octombrie 1990), înainte de semnarea Cartei de la Paris, a întărit și mai mult percepția potrivit căreia nu există o „zonă gri” de securitate în Estul Europei. Mai mult decât atât, semnarea Tratatului CFE în noiembrie 1990, cel mai amplu acord din istorie privitor la reducerea armamentului și a forțelor armate din Europa, a întărit și mai mult această percepție.

În august 1991, după lovitura de stat de la Moscova, republicile sovietice și-au declarat independența. În decembrie 1991, Uniunea Sovietică s-a prăbușit, 15 noi state apărând în loc, legate între ele printr-un acord numit Comunitatea Statelor Independente. Din perspectiva stării de securitate, în zona dintre Bug și Prut până la Vladivostok, s-a creat, dintr-o dată, o situație confuză.

Este firesc că în acest context s-a produs o schimbare de percepție în ceea ce s-a întâmplat cu mediul de securitate din Estul Europei. Până în acel moment au existat temeri cu privire la angajamentul Moscovei în domeniul securității, ce ar fi dus la o potențială întârziere în procesul de retragere a trupelor, precum și pentru punerea în practică a unei politici de „finlandizare” în Europa de Est – cum a fost cazul tratatului dintre România și URSS din 1991. După decembrie 1991, o nouă amenințare majoră a apărut subit. Zona întinsă, post-sovietică, prinsă într-un proces de re poziționare geopolitică, a devenit un rezervor de amenințări non-convenționale. Dintr-o dată, „zona gri” devine realitate.

Pentru statele din estul Europei era necesară reîntoarcerea la propriile lor „ecuații” de securitate națională.

2. Văzute din perspectiva anului 2009, opțiunile politicii de securitate a statelor din Estul Europei ar putea fi enunțate astfel:

a. Neutralitatea. Adepții statutului de neutralitate permanentă doresc ca România să beneficieze de protecția acordată de legile internaționale statelor neutre, evitându-se, astfel, posibile efecte destabilizatoare, ca membru al Alianței. Istoria a demonstrat însă, că în cazul unui război regional, numai țărilor situate în condiții geografice și geopolitice specifice ar putea să li se respecte neutralitatea de către părțile revizioniste.

b. O relație preferențială cu Rusia. Acest scenariu se bazează pe ideea că vecinătatea cu Federația Rusă, succesoarea Uniunii Sovietice, și o țară în plin proces de experimentare a democrației, s-ar putea transforma într-un parteneriat strâns, care ar asigura securitatea României. Această idee este destul de lipsită de popularitate pentru marea majoritate a românilor, din cauza experiențelor istorice dramatice avute cu Rusia/URSS, ca vecin apropiat.

c. Un Pact balcanic de securitate colectivă. Construirea unei structuri defensive colectivă cu state precum Bulgaria, Iugoslavia etc. a fost luată în considerare, dar situația economică slabă, ce caracteriza toate statele din Estul Europei, conflictele interetnice și teritoriale rămase nerezolvate, legătura lor cu Rusia și vecinătatea unor state membre NATO, precum Grecia și Turcia, au făcut ca acest scenariu să fie lipsit de viabilitate.

d. Un pact de securitate cu Ungaria, Republica Cehă și Polonia. Relația permanentă de securitate pe care o avea România cu țările din Grupul de la Vișegrad, ar fi putut s-o ajute să se apropie mai mult de țările occidentale și să facă parte din grupul celor mai avansate state, pe calea reformelor politice și economice. Oricum, aceste state au arătat puțină disponibilitate în a accepta România în cercul lor, fiind de la început atașate ideii de aderare la NATO.

e. Membru al NATO. Să devină membru al celei mai puternice și de succes alianțe politico-militare din istoria modernă, era cel mai bun scenariu pentru România, deoarece acest lucru ar împiedica orice posibilă agresiune din partea unei țări străine și în același timp ar fi simbolizat admiterea României în clubul select al democrațiilor occidentale.

Într-o carte publicată în 1993, intitulată „După hegemonie – Patru scenarii de securitate pentru Europa de Est în anii '90”, am identificat următoarele patru evoluții probabile: (1) apariția „mini-blocurilor” (aranjamente regionale); (2) hegemonia unei puteri

majore sau a unui ansamblu hegemonic; (3) anarhie sau „sindromul anilor '30”; (4) „absorbția statelor est-europene în comunitatea europeană”. Închei prin a pune accent pe nevoia urgentă a ultimului scenariu, singurul capabil de a le evita pe celelalte trei. „Depinde de statele vestice dacă aceste trei scenarii, discutate anterior, sunt eliminate, în timp ce absorbția în structurile occidentale ar duce la o angajare ireversibilă a securității est-europene. Această absorbție ar face inevitabilă apariția de «mini-blocuri» și de «blocuri regionale», evitând în același timp hegemonia uneia sau a mai multor mari puteri sau a «sindromului anilor '30»”².

3. Care au fost elementele care au format cea mai optimă alegere ?

În cazul României, aceste dileme nu sunt noi. A trecut prin împrejurări similare, în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În 1848, sub influența unor factori multipli, a avut loc o „revenire la axă” în mentalitatea elitei politice românești. România și-a asumat orientarea spre Vest, care, în schimb, i-a garantat acesteia modernizarea și securitatea în următoarea perioadă, până la instaurarea regimului comunist.

Tranziția spre un alt sistem (politico-ideologic) era definitivată la începutul anilor '90. Considerată un avanpost al latinității în Estul Europei, România ar fi putut avea în mentalitatea colectivă doar o singură opțiune: „Vestul”. Respingerea Occidentului ar fi însemnat abandonarea eliberării de comunism, care a început odată cu revoluția sângeroasă din 1989.

Un alt element decisiv a fost, de asemenea, destinul regiunii. Spațiul dintre Rusia și Germania, sau dintre Est și Vest, delimitat în nord de Suedia și Finlanda și în sud de Bulgaria și România, prin urmare spațiul situat între Marea Baltică și Marea Neagră, a avut un destin special în perioada modernă. O caracteristică a acestui destin a fost că, în scopul de a menține autonomia securității puterilor implicate, pentru a evita orice fel de dominație/hegemonie, s-au impus acțiuni concertate. Această tendință a fost întotdeauna prezentă, indiferent că a fost vorba despre opțiunea spre Occident, în perioada interbelică, sau despre mai recentul Parteneriat al statelor estice.

Ultimul, dar nu cel din urmă element decisiv în alegerea opțiunii de securitate, a fost imperativul modernizării țării. După trei procese de modernizare, care au avut loc în deceniile anterioare, era absolut necesar relansarea procesului de transformare, în care expertiza și suportul direct din partea Vestului erau de neînlocuit.

Prin urmare, din perspectiva tradițiilor istorice, a stabilității regiunii și sub imperativul modernizării, cea mai corectă opțiune pentru România a fost de a se îndrepta spre Occident.

4. Modul de implementare a acestei opțiuni și ceea ce s-a realizat sunt de domeniul trecutului. Totuși, unele repere ar trebui menționate.

NATO a creat **Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic (NACC)** în decembrie 1991, cu scopul de a promova dialogul pe probleme de securitate comună, cu aceste țări și cu fosta Uniune Sovietică. Acest dialog a constituit o punte între Estul și Vestul divizat și a creat oportunități deosebite în vederea unei cooperări eficiente. În 1997, Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic a fost redenumit **Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC)**, reunind statele aliate și cele nouă state din centrul și estul Europei, la care s-au adăugat încă două în 1992.

Crearea NACC s-a realizat în deplină concordanță cu Conceptul Strategic al NATO, adoptat în 1991 la Summitul de la Roma, un document care a păstrat apărarea colectivă ca nucleu-principal al Alianței și a insistat asupra sarcinii de a ajuta la menținerea păcii și stabilității în zona euroatlantică, prin intermediul instrumentelor de gestionare a crizelor și a diplomației preventive, înțeleasă implicit ca o completare a forțelor de descurajare.

În ianuarie 1994, la Summitul Consiliului Nord-Atlantic de la Bruxelles, cu scopul de a le ajuta să umple vidul de securitate și de a stabiliza întreaga regiune de est, statele aliate au propus fostelor țări comuniste o nouă formă de cooperare, **Parteneriatul pentru Pace (PfP)**. Scopul este de a construi, prin intermediul dialogului și cooperării, un parteneriat strâns între fiecare stat partener și Alianță. PfP a fost conceput pentru a permite o cooperare eficientă între NATO și cei care nu sunt membri ai Alianței, pe baze bilaterale și multilaterale, și pentru a pregăti țările candidate pentru intrarea în Alianță (care nu era încă pregătită să accepte noi membri). Membrii PfP sunt și membri ai Consiliului Parteneriatului Euroatlantic, dar PfP a fost conceput ca având propria sa identitate. Obiectivele PfP-ului sunt: promovarea transparenței în planurile apărării naționale, asigurarea controlului democratic asupra forțelor armate, disponibilitatea de a participa la operațiunile de pace/de sprijin aflate sub autoritatea ONU sau OSCE, dezvoltarea relațiilor de cooperare militară cu NATO și aplicarea măsurilor de consolidare a încrederii între statele partenere și în relațiile cu aliații.

PfP a creat un sentiment de comunitate și coeziune între membri și parteneri și a oferit perspectiva aderării la NATO a fostelor state comuniste, dispuse să-și armonizeze structurile lor politico-militare cu cele ale statelor membre, fapt esențial pentru crearea arhitecturii de securitate în Europa.

În 1995 a fost lansat oficial documentul programatic numit *Studiu privind extinderea NATO*, prin care s-au statuat principiile și motivațiile viitoarei extinderi a Alianței Nord-Atlantice. NATO era pregătită să accepte noi membri numai în cazul în care aceștia ar putea oferi o nouă valoare la securitatea și stabilitatea generală a spațiului comun aliat și îndeplinesc anumite criterii de bază – reforme democratice în interiorul țării, cooperare regională, relații de bună vecinătate, transparență în planificarea apărării și a bugetelor militare, contribuția la operațiunile de menținere a păcii – întărind parteneriatul transatlantic, eficacitatea și coeziunea din cadrul Alianței.

Încă din anii 1993-1994, factorii de decizie din România au cerut integrarea în NATO, dar, la început, pentru că liderii Alianței nu erau deciziși dacă se extind sau nu spre Est, au fost refuzați.

Când a fost lansat Parteneriatul pentru Pace, România a înțeles imediat importanța sa strategică, fiind primul stat care a semnat Documentul-cadru în ianuarie 1994. Acesta a fost perceput ca un pas premergător de aderare la NATO și nu un substitut pentru acele state prietene care urmează să fie menținute în afara Alianței.

La 28 decembrie 1994, Consiliul Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică, un organism ce includea personalități din cadrul tuturor partidelor politice, președinție, guvern și societate civilă, a adoptat o Declarație ce exprima dorința României de a intra în structurile euroatlantice.

La 21 iunie 1995 a avut loc o întâlnire la Snagov a reprezentanților celor 13 principale partide de pe scena politică românească, inclusiv cei aflați la putere, care au semnat o Declarație privind aderarea la Uniunea Europeană, ce conținea și un capitol special referitor la reforma militară. A existat un consens general pentru a sprijini Strategia de pregătire a integrării României în structurile UE. Semnatarii au declarat că: „obiectivul național strategic al aderării României la UE constituie un punct crucial de solidaritate și convergență a forțelor politice și sociale, reprezintă o oportunitate istorică pentru promovarea

idealurilor și intereselor fundamentale ale poporului român, a identității și tradițiilor sale, într-o largă deschidere internațională, oferind României posibilitatea de a atenua și elimina decalajele față de statele avansate prin eforturile proprii, susținute de o largă cooperare și de modernizare a țării, în conformitate cu exigențele creării unei societăți în transformare, pe baza creșterii standardului și calității vieții cetățenilor săi”.

La 22 iunie 1995, România și-a anunțat în mod oficial candidatura pentru aderarea la UE.

În martie 2001, partidele politice reprezentate în Parlament au lansat și o declarație referitoare la admiterea României în NATO. Acestea estimau că „integrarea României în Alianța Nord-Atlantică continuă să fie principalul obiectiv al politicii sale externe și de securitate” și că țara „este pregătită să promoveze și să apere valorile democratice care constituie fundamentul politic al comunității Nord-Atlantice”. „Vom aloca resurse pentru a face sistemul național de apărare românesc compatibil cu cel al statelor membre NATO, pentru îndeplinirea angajamentelor asumate în cadrul Programului Național Anual de Pregătire pentru Integrare în NATO”.

La 18 septembrie 1993, președintele României, Ion Iliescu, a adresat Secretarului General NATO o scrisoare de aplicare, prin care explică decizia luată la nivel național, de aderare la NATO. Acesta declara că: „având în vedere poziția geostrategică a României, potențialul ei politic și militar precum și angajamentul său ferm față de cooperarea cu Alianța Nord-Atlantică, consider că România este capabilă să contribuie la promovarea obiectivelor de bază ale Alianței – libertate, democrație, statul de drept, menținerea păcii și securității. Aceasta poate contribui, de asemenea, în mod substanțial la menținerea securității în spațiul Alianței Nord-Atlantice. În consecință, România și-a exprimat hotărârea de a participa efectiv, alături de statele membre NATO, la eforturile lor care vizează consolidarea stabilității și securității europene și regionale”.

În realitate, după eșecul resimțit la Summitul de la Madrid, politicienii români și opinia publică au înțeles că numai o relație strânsă cu Statele Unite ar putea garanta viitoarea integrare în Alianță. Românii au avut întotdeauna sentimente pozitive față de America, ca simbol al democrației și pluralismului, al puterii statului de drept. În toamna anului 1997, când președintele american William

Clinton a vizitat România, a fost semnat **Parteneriatul Strategic între România și SUA**. Obiectivele strategice soluționate prin această cooperare au fost următoarele: dezvoltarea unei cooperări bilaterale, sprijinul SUA pentru integrarea României în NATO, suportul american pentru implementarea reformelor și consolidarea democrației. Au fost patru secțiuni de cooperare bilaterală: reforma politică și economică; cooperarea militară; domeniul securității; soluționarea riscurilor de securitate neconvenționale. Ambele state au început să-și coordoneze strategiile lor politice pe scena internațională, au avut loc multe conferințe, inclusiv bilaterale și a crescut cantitatea investițiilor americane directe în economia românească. Odată cu vizita, în februarie 2000, a subsecretarului de stat american pentru afaceri politice, Thomas Pickering, a început „etapa intensificată” a Parteneriatului Strategic.

În cele din urmă, România a fost invitată să devină membru al NATO la Summitul de la Praga din 2002, și din martie 2004 a fost numit membru cu drepturi depline.

România a fost, începând cu 1995, **membru asociat al Uniunii Europene**, dar numai în 1999, la Summitul Consiliului Europei de la Helsinki, țara noastră a fost aleasă pentru a începe negocierile de aderare, în vederea procesului de integrare europeană.

După sfârșitul Războiului Rece, UE a trecut printr-un proces continuu de transformare. După istoricul Summit de la Maastricht (1991), care a schimbat denumirea Comunității Economice Europene în Uniunea Europeană și a lansat Politica Externă și de Securitate Comună, tratatul de la Amsterdam a pregătit calea pentru o politică de apărare comună, prin crearea unei noi funcții superioare: Înalțul Reprezentant pentru Securitate Comună. Politica de Securitate și Apărare Comună (ESDP) s-a realizat în urma unui scurt Summit anglo-francez ținut la St. Malo (1998), dar a apărut efectiv în 1999, la Summitul de la Cologne și cel de la Gothenburg. Summitul Consiliului European de la Nisa (decembrie 2000) a fost momentul care a marcat începutul instituțiilor de apărare comună ale UE și *Headline Goal 2003* devine, după 1999, principalul program în construirea Forței de Reacție Rapidă Europeană.

România a fost încă din 1994 și partener asociat al Uniunii Europei de Vest (WEU), aceasta făcând parte din oferta făcută de România în vederea

integrării în NATO și UE. După noiembrie 2000, Organizația Europei de Vest (WEO) și-a încetat activitatea, iar unele din activitățile sale au fost transferate Uniunii Europene. A rămas valabilă clauza de apărare colectivă – articolul 5 al Tratatului de la Bruxelles.

A fost destul de evident pentru factorii de decizie români și pentru experți că șansele de a adera la Uniunea Europeană într-un prim val de extindere erau reduse, pentru că implementarea Criteriilor de la Copenhaga (1993) și a *acquis-ului comunitar* se aflau în stadiu incipient, comparativ cu cel al statelor mai avansate. Acest fapt explică concentrarea României asupra îndeplinirii cerințelor MAP (Planul de Acțiune pentru Aderare) și pe susținerea unei activități eficiente de lobby în capitalele occidentale, pentru aderarea la NATO. În acest context, având în vedere și dificultățile criteriilor de aderare la ambele organizații, autoritățile de la București au considerat că, pe termen scurt, perspectivele de aderare la NATO păreau să fie mai realiste decât integrarea europeană.

Negocierile pentru aderarea României la UE au fost lansate în mod oficial la 15 februarie 2000, cu ocazia Conferinței Interguvernamentale de Aderare. Până la sfârșitul lui decembrie 2003, România a deschis toate cele 30 de capitole ale *acquis-ului comunitar* și a închis provizoriu 22 de capitole din acesta.

În 2003, România a închis toate capitolele și în ianuarie 2007 a devenit membru deplin al Uniunii Europene. Unul dintre cele mai importante elemente ale identității naționale este participarea în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună.

5. Observații finale

Prin urmare, a existat o „modalitate românească” de rezolvare a ecuației naționale de securitate după sfârșitul Războiului Rece?

Da, în opinia noastră, a existat. Chiar dacă pentru aderarea la NATO sau UE soluția identificată a fost în deplină concordanță cu cele ale altor state din Europa de Est (din interiorul sau exteriorul fostei Uniuni Sovietice), modul cum aceasta s-a realizat a fost specific României.

La nivelul factorilor de decizie de la București, din punctul de vedere al securității internaționale, procesul de identificare a „zonei gri” aparținând Europei de Est, a fost foarte lent, comparativ cu alte state din regiune. Un exemplu concludent este tratatul cu URSS, care includea și „Clauzele finale”,

fiind negociat și semnat la București în primăvara anului 1991, într-un moment în care viitorul URSS era incert. Un alt exemplu similar a fost faptul că România a fost prima țară care a semnat, în aprilie 1994, Parteneriatul pentru Pace, care, la acea dată, a fost perceput de Occident ca un substitut pentru statutul de membru al structurilor vestice de securitate.

De menționat că opțiunile avute de România în materie de securitate națională au fost calculate în mod realist, dar care, din cauza dezbaterilor, au prelungit procesul de asumare a unei decizii corecte. Se poate spune că inițiativa a aparținut statelor din Europa Centrală, așa-numitul „Grup de la Vișegrad”, și în special Poloniei. În ceea ce privește România, situația era și mai dificilă din cauza Republicii Moldova, care a constituit parte a teritoriului național, smuls cu forța de URSS în 1940, și a cărei soartă a preocupat, în mod constant, toate forțele politice românești.

Este evident că, odată ce România și-a asumat, la un moment dat, între 1993 și 1995, opțiunea corectă, aceasta s-a angajat și în recuperarea timpului pierdut. Acest proces s-a realizat printr-un acord comun al forțelor politice, materializat pentru prima dată în 1995.

Este adevărat că România a avut elemente comune în acest domeniu cu alte state din regiune. Nici nu putea fi altfel, în măsura în care spațiul continental est-european – de la nordul suedezo-finlandez până la Marea Neagră – a reacționat mereu la amenințările la adresa securității, și încă o face, cu o similitudine remarcabilă. Partajarea aceluiași spațiu de confruntare geopolitică a generat o comunitate cu un destin istoric comun. La acestea se adaugă și alți factori determinanți, precum: întârzierile economico-sociale ale statelor din această regiune, ca rezultat direct al unei înapoieri istorice, în comparație cu evoluțiile din Europa de Vest; tulburările geopolitice rezultate din plasarea teritoriului lor între marile puteri continentale, din Evul Mediu până în epoca modernă; procesul întârziat de construire a statelor și națiunilor, comparativ cu cele din Europa de Vest.

Prin urmare, coordonatele de asigurare a securității naționale au fost identificate corect de România, împreună cu vecinii săi din Vest. Este știut că excepțiile din vestul Balcanilor au fost corectate printr-un efort comun al statelor europene și continuă și la această dată. În cazul României, aceste coordonate implică o revenire la

reperele naționale, prima având loc în 1848, dar pusă sub o serioasă amenințare, după 1945.

Orientarea României către Vest nu a implicat automat și respingerea statelor estice, ci mai degrabă crearea unei politici estice de recuperare a decalajului, în cadrul unei paradigme largi a securității continentale euroatlantice, conform enunțului „o Europă liberă și unită”. Din acest punct de vedere, atât România cât și alte state din regiune și-au perfecționat în mod constant rolul strategic și de securitate în Estul Europei. În privința României, această situație se poate observa în Regiunea Extinsă a Mării Negre și, mai recent, în Parteneriatul Estic, care a fost lansat în acest an.

Nu trebuie uitat că Rusia a reprezentat un element decisiv în opțiunile de securitate pe care statele din regiune și le-au asumat. Din această perspectivă, Rusia a fost un factor decisiv comun în cazul acestor țări, în special pentru cele care se învecinau cu gigantul de la Est.

Departate de a epuiza concluziile, trebuie menționat că orientarea spre Vestul Europei în privința securității implică mari așteptări din partea Occidentului, fiind înțelese ca o datorie istorică a celor din urmă. Fie că aceste speranțe vin din percepția că finalul Războiului Rece a reprezentat o întoarcere la paradigma de securitate din perioada interbelică, când securitatea regiunii era garantată de puterile vestice, dar distrusă de cel de-al Doilea Război Mondial, fie că a fost un transfer reciproc al dezvoltării și prosperității sociale și economice, sunt întrebări ale căror răspunsuri nu sunt căutate aici și acum.

În final, ar trebui menționată o altă percepție similară și anume modul în care statele din Estul Europei își percep, pentru viitor, mediul de securitate. Accentul pus pe securitatea prin cooperare, văzut ca rezultat al procesului accelerat de integrare în structurile Vestice, este evidențiat și de construcția securității pe baza dezvoltării economice rapide și a democrației, dar și a unei masive participări la gestionarea comună a crizei alături de aliați, cum este cazul în Afganistan sau în Vestul Balcanilor.

¹ www.hri.org/docs/paris90.

² Mihail E. Ionescu, *După hegemonie – patru scenarii de securitate pentru Europa de Est în anii '90*, București, 1993, Scripta, p. 187.

TRĂSĂTURILE PROCESULUI DECIZIONAL AL UNIUNII EUROPENE ÎN DOMENIUL GESTIONĂRII CRIZELOR

DRAGOȘ ILINCA

Departamentul pentru Politica de Apărare și Planificare

Abstract

The ESDP is one of several instruments of the Union's common foreign and security policy (CFSP). Nonetheless, the introduction of the ESDP required new institutional bodies, the elaboration of new decision-making procedures, as well as new types of planning processes and methods in order to provide the Union with a real capacity to carry out peace support operations. In many ways the complex decision-making procedures at the EU level display fairly unusual working methods. The formal decision-making on ESDP operations is taken in bodies where all members are represented, all decisions are taken unanimously, and the level of formal delegation to other bodies than the member state forums is minimal. The relative strength of the various institutional bodies also differs considerably compared to most other EU areas.

Keywords: ESDP, EU, Treaty of Lisbon,
Council of the European Union

Parametrii procesului decizional în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună - Politicii Europene de Securitate și Apărare

Majoritatea opiniilor exprimate față de arhitectura instituțională europeană converg spre concluzia că aceasta se caracterizează printr-o complexitate extremă care generează implicit un sistem procedural de decizie laborios și, în egală măsură, lent. Această concluzie se validează în contextul contemporan al cărui parametri, influențați în mare măsură de efectele globalizării, reclamă abordări flexibile prin intermediul cărora se poate facilita procesul decizional. „Victimele” sigure ale acestei stări de fapt sunt structurile multinaționale și, mai ales, cele a căror agendă de lucru include o

gamă largă de subiecte. Este cazul Uniunii Europene la nivelul căreia problemele gestionate cuprind atât dimensiunea economică, cu extrem de complexe sale fațete, cât și cea de politică externă inclusiv nou-creata componentă de securitate și apărare.

În cazul domeniului vizând Politica Externă și de Securitate Comună-Politica Europeană de Securitate și Apărare, particularitățile sunt accentuate de faptul că relația dintre Uniune și statele membre rămân „ostaticile” abordării interguvernamentale. Se poate vorbi chiar de o inerție în ceea ce privește acceptarea cedării atributelor naționale în acest domeniu în special dacă ne raportăm la celelalte segmente, anume cel economic, în care rolul structurilor comunitare este mult mai pronunțat, generând, prin urmare,

proceduri decizionale diferite. Din această perspectivă, Consiliul Uniunii Europene poate fi considerat o insulă, la nivelul căruia procesul decizional se derulează în mod diferit înglobând două tipologii de bază.

Prima vizează parametrii decizionali asupra unor chestiuni cu relevanță strategică, precum: modificarea tratatelor Uniunii, accesarea noilor membri, stabilirea bugetului, relațiile externe și problematica aferentă securității și apărării. În aceste cazuri, procesul decizional la nivelul Consiliului implică exprimarea consensului statelor membre.

Cea de-a doua procedură este aplicabilă restului domeniilor care se află în gestiunea Consiliului, situații în care procesul decizional se poate derula prin intermediul majorității calificate (*Qualified Majority Voting*- QMV). În esență, acest sistem se bazează pe atribuirea fiecărui stat membru a unui număr de voturi, în funcție de populație (număr de votanți) și dimensiunile geografice ale acestuia. În baza acestor criterii, prin intermediul Tratatului, fiecărui stat i-au fost repartizate un număr de voturi¹, după cum urmează:

Germania, Franța, Italia și Marea Britanie	29 voturi
Spania și Polonia	27 voturi
România	14 voturi
Olanda	13 voturi
R. Cehă, Grecia, Ungaria, Portugalia	12 voturi
Austria, Bulgaria și Suedia	10 voturi
Danemarca, Irlanda, Lituania, Slovacia și Finlanda	7 voturi
Cipru, Estonia, Letonia, Luxemburg și Slovenia	4 voturi
Malta	3 voturi

Voturile alocate totalizează 345 care reprezintă întregul număr de voturi de care Consiliul beneficiază. În vederea stabilirii unui proces decizional echilibrat, care să reprezinte, pe cât posibil, interesul unui număr cât mai mare de state membre în cazul adoptării unei decizii prin QMV, Tratatul de la Nisa stabilește ca pragul pentru trecerea unei decizii este de 73,9% din numărul total al voturilor de care Consiliul dispune (255/345), în condițiile întrunirii majorității numărului de state membre.

În ceea ce privește dimensiunea de securitate și apărare, aceasta este supusă rigorilor primei proceduri. Din perspectiva depășirii avatarurilor ce decurg din modul de aplicare a consensului statelor membre, prin intermediul Tratatului de la Amsterdam, a fost introdus un nou mecanism cunoscut sub numele de „abținere constructivă”, menținut de Tratatul de la Lisabona. Prin intermediul acestuia, un stat care nu este în favoarea unei decizii poate sprijini consensul la nivelul Uniunii, prin manifestarea opțiunii de abținere. Implicit, caracterul interguvernamental al PESC-PESA permite statului respectiv libertatea de a aplica decizia respectivă. În același timp, trebuie menționat faptul că acest tip de procedură nu se aplică în cazul în care statele care se abțin reprezintă 1/3 din voturile Consiliului.

De asemenea, cadrul normativ al UE include un instrument adițional, *Cooperarea Întărită*², prin intermediul căruia se oferă posibilitatea inițierii de formule restrânse de cooperare între statele membre în dezvoltarea unor proiecte sau inițiative aferente pilonului II. Pentru a se evita inițierea unor astfel de proiecte contrare orientărilor generale, asumate la nivelul Consiliului, utilizarea acestui instrument nu se poate face decât în cazul implementării prevederilor Acțiunilor Comune sau a Pozițiilor Comune adoptate de Consiliu.

Din punct de vedere procedural, TEU prevede ca implementarea acestui tip de cooperare să se facă în baza unei solicitări adresate Consiliului de către statele membre care doresc acest lucru. Acceptul Consiliului este absolut necesar pentru demararea unei astfel de inițiative, acesta urmând să fie obținut prin QMV. În același timp, există obligația ca Parlamentul să fie informat în ceea ce privește aplicarea acestei formule. În egală măsură există limitări privind inițierea unor astfel de demersuri dat fiind faptul că statele membre, care nu participă la implementarea cooperării întărite, pot solicita ca inițiativa să beneficieze de aprobarea Consiliului European, în cadrul căruia procedura implică consens deplin. Complicațiile procedurale aferente aplicării acestui mecanism au reprezentat principala cauză pentru faptul că instrumentul cooperării întărite nu a fost utilizat până în prezent.

Nu în ultimul rând, trebuie menționat faptul că aplicarea formulelor de cooperare întărită nu este posibilă în ceea ce privește dimensiunea militară a

Politicii Europene de Securitate și Apărare, aceasta fiind în întregime supusă rigorilor impuse de aplicarea consensului statelor membre asupra deciziilor Uniunii.

Procesul decizional de rutină pornește de la orientările politice majore rezultate în urma reuniunilor Consiliului European. Transformarea acestora în politici ale Uniunii și implementarea acestora se face de către Consiliul UE, prin intermediul Secretariatului General și al structurilor responsabile și, de la caz la caz, al Comisiei Europene (aspectele comunitare din cadrul politicii externe și de securitate a UE). La nivelul Consiliului, rolul major revine Comitetului Politic și de Securitate (COPS), structură cu atribute majore în exercitarea procesului decizional în domeniul securității și apărării.

În elaborarea documentelor privind problema securității și apărării, COPS primește recomandări și opinii din partea Comitetului Militar (care beneficiază de expertiză din partea Statului Major Militar), a Comitetului privind Aspectele Civile în Managementul Crizelor, a Comisiei (dacă este cazul), a serviciului juridic și a celorlalte structuri cu atribuții din cadrul Secretariatului General al Consiliului. Pe această bază, ambasadorii reuniți la nivelul Comitetului Politic și de Securitate avizează documentul care va fi înaintat Comitetului Reprezentanților Permanenți pentru discutarea eventualelor probleme asupra cărora nu s-a întrunit consensul. Miniștrii de Externe reuniți în cadrul Consiliului UE decid cu privire la document, pe care îl promovează în final pe agenda Consiliului European.

În egală măsură, rolul birocrăției europene este completat de cel al statelor membre, a căror influență este exercitată atât prin intermediul structurilor de reprezentare în relația cu Uniunea Europeană, cât și prin intermediul Președinției Consiliului. Din această perspectivă, statele membre influențează agenda PESA în mod determinant, existând o predilecție a acestora pentru utilizarea/abordarea directă a Președinției pentru promovarea de inițiativă. Aceasta în comparație cu abordarea utilizată în cadrul domeniilor gestionate de Comisie, în care promovarea unor inițiative este precedată de un proces complex de lobby.

În mod evident, această dimensiunea informală a procesului favorizează statele membre mari, având o contribuție majoră la dezvoltarea componentei de securitate și apărare, fiind, în egală

măsură, deținătoarele avantajelor în derularea dialogului informal cu Președinția Consiliului UE.

Coordonatele procesului decizional pe dimensiunea operațională

Deși subsumată instituțional dimensiunii relațiilor externe și de securitate, PESA prezintă o serie de particularități de natură procedurală. Practic, la nivelul acestei componente putem vorbi de un comportament interguvernamentalist în formele sale aproape pure. Este, în egală măsură, atât rezultatul compromisului între structura comunitară și statele membre, cât și efectul inerției acestora din urmă în a ceda prerogativele asupra unor resurse naționale, considerate a fi atribute exclusiv naționale. Din aceste considerente, setul de norme agreeate sub egida PESC nu poate fi valorificat decât ca element de orientare pentru procesul decizional derulat sub egida PESA.

Principalul efect al acestei situații îl regăsim la nivelul interacțiunii între actorii implicați în cadrul procesului decizional, în special în ceea ce privește dimensiunea angajamentelor operaționale. Pentru acestea din urmă, apetența manifestării exclusive a prerogativelor naționale de către statele membre este cu atât mai amplă, în condițiile în care procesul decizional implică, finalmente, dislocarea contingentelor naționale sub steagul european. Din această perspectivă, dinamica relațională la nivelul Uniunii este orientată exclusiv în siajul manifestării intereselor statelor membre, marja de manevră a aparatului birocratic și prin urmare a abordării comunitare fiind, practic, extrem de limitată.

Diferențele asociate PESA rezidă și în ceea ce privește repartitia rolurilor structurilor europene. După cum se cunoaște, în cazul pilonului II-PESC/PESA rolul central revine Consiliului UE, reunit în formatul miniștrilor de Externe, prezența structurilor europene, în special Comisia Europeană, fiind extrem de redusă. Cu toate acestea, rolul Consiliului este afectat, el fiind utilizat, mai degrabă, ca organism de lucru, în scopul utilizării întregii arhitecturi instituționale de care acesta dispune, pentru implementarea deciziilor în domeniul angajamentelor operaționale.

Această abordare permite tuturor statelor membre³ un grad ridicat de implicare în orientarea procesului decizional. În același timp, dacă analizăm comparativ procesul decizional în domeniul operațional, cu sistemul implementat la nivelul altor organizații multinaționale angajate în operații de

management al crizelor, în special ONU, identificăm cu ușurință faptul că statele membre dețin controlul deplin și simultan în toate momentele și stările fenomenului operațional, inclusiv în exprimările sale concrete. Pe această linie, toate deciziile sunt adoptate în cadrul unor structuri la nivelul cărora statele membre sunt reprezentate, putând, prin urmare, să exercite un control total.

De asemenea, spre deosebire de sistemul decizional utilizat de Uniune în alte domenii precum: agricultură, competiție, comerț, procesul decizional aferent PESA este în egală măsură fluid, dar și riguros în respectarea formalismului procedural chiar și în absența unor lacune ale cadrului normativ. Prin urmare, dimensiunea informală a procesului decizional este destul de limitată, angrenând în mod dominant statele membre și, mai puțin structurile comunitare. După cum spuneam, cauza o reprezintă „atașamentul” statelor față de respectarea normelor, prin intermediul cărora propriile interese pot fi prezervate. Este o preocupare pe care o regăsim atât la nivelul statelor mici, cât și al celor mari, acestea din urmă fiind extrem de interesate în menținerea echilibrului la nivelul procesului decizional și, prin extensie, la nivelul întregii construcții europene.

Analiza comportamentului statelor membre, în contextul angajamentelor operaționale, oferă un tablou complex generat în urma interacțiunii unei serii de factori. Bineînțeles, în prim-plan se plasează toate acele considerații politice și cerințe care sunt caracteristice fiecărei operații și, în mod evident, relaționate cu condițiile particulare din perimetrul geografic respectiv. De o importanță cel puțin egală beneficiază și atitudinea statelor membre față de oportunitatea lansării unei operații într-o anumită zonă, pozițiile acestora fiind orientate în baza propriilor interese de natură strategică. În mod absolut logic, raportarea față de oportunitatea unui angajament de această natură este juxtapusă comportamentului statelor față de perimetrul geografic respectiv și, în unele cazuri, față de țara sau țările care pot face obiectul unui astfel de demers.

Nu în cele din urmă, peisajul complex al procesului aferent lansării operațiilor UE este influențat și de capacitatea propriu-zisă a statelor membre de a furniza elementele necesare concretizării unei decizii pe această dimensiune, pornind de la personal, capacități și, nu în ultimul rând, de posibilitatea asumării costurilor aferente acestor aspecte.

Primul aspect major al acestui tablou complex îl reprezintă etapele incipiente ale procesului de organizare a angajamentelor operaționale, mai precis zona de unde apare propunerea privind lansarea unui astfel de demers. Și în acest caz se constată particularități majore față de celelalte domenii gestionate la nivelul construcției europene.

În cazul angajamentelor operaționale, zona de origine a acestor demersuri este plasată în perimetrul de responsabilitate al statelor membre, fiecare dintre acestea putând, teoretic, să lanseze o astfel de inițiativă. Cadrul normativ PESA permite acest lucru, problema susținerii unui astfel de demers fiind localizată, însă, în afara cadrului formal și, prin urmare, supusă negocierilor între acestea.

Este evident faptul că PESA, prin natura sa interguvernamentală, reprezintă poate singura zonă a Uniunii Europene pretabilă manifestării „excesive” a intereselor naționale. Absența *acquis*-ului și, prin urmare, a unui cadru fix comunitar, permite manifestarea acestei stări de lucruri. Prin urmare, valoarea negocierilor între statele membre și, implicit, a palierului informal, este cu atât mai relevantă, inclusiv în ceea ce privește componenta angajamentelor operaționale.

Specularea avantajelor unei marje extinse de manevrabilitate a făcut ca experiența operațională a Uniunii să se bazeze aproape exclusiv pe voința și interesele statelor membre. Se poate vorbi chiar de o serie de tipare comportamentale ale acestora. În primul rând, se cuvine a fi menționat cazul Franței care reprezintă de departe cel mai activ stat în ceea ce privește lansarea demersurilor constitutive pentru astfel de angajamente. Practic, modelul francez atestă, întâi de toate, viabilitatea utilizării întregului set de avantaje pe care interguvernamentalismului Pilonului II – PESC/PESA le oferă. Aceasta, atât în ceea ce privește proiectarea, prin intermediul operațiilor, a propriei agende de securitate, cât și la promovarea unor inițiative menite să confere un plus de substanță și concretețe profilului componentei de securitate și apărare a Uniunii.

Dacă în cazul statelor mari, PESA oferă acest gen de oportunități, cu totul altfel stau lucrurile în ceea ce privește atitudinea statelor mici. În cazul acestora, lucrurile sunt cu mult mai complexe. Se poate opina, fără teama de a greși, asupra trasabilității și, în egală măsură, asupra predictibilității comportamentului membrilor cu o influență mai redusă. În marea lor majoritate, opțiunea de bază a

acestora a fost aceea de a susține lansarea unor astfel de tipologii de angajare ale Uniunii. În primul rând este vorba despre obținerea sprijinului pe agendele comunitare, inclusiv în ceea ce privește demersurile de încadrare a diferitelor poziții la nivelul ierarhiei instituționale a Uniunii Europene. Cel de-al doilea aspect vizat este reprezentat de asigurarea reprezentării internaționale a propriei imagini. Practic, încă de la lansarea PESA modul de raportare a statelor membre a inclus și preocuparea vizând valorificarea oportunităților de imagine pe care aceasta le oferă, contribuind, de asemenea, la realizarea consensului asupra dezvoltării structurate a componentei de securitate și apărare și, implicit, la concretizarea primelor angajamente operaționale lansate de Uniunea Europeană.

Cea mai bună dovadă a acestei stări de lucruri este reprezentată de structura multinațională a contingentelor dislocate sub egida Uniunii în diferite teatre de operații. Dacă în primii ani de după lansarea PESA structura operațiilor lansate de Uniune a inclus un număr restrâns de state, în mod gradual, structura angajamentelor operaționale europene a înglobat o serie tot mai extinsă de state membre. A fost, fără îndoială, un proces gradual care a culminat cu implicarea unor state considerate a fi în mod tradițional „neutre”. De departe, cazul cel mai relevant este cel al Irlandei care după o abordare neutră în ceea ce privește implicarea cu forțe și mijloace în cadrul dezvoltărilor operaționale PESA a trecut la o postură activă, prin asumarea conducerii operației UE din Ciad și Republica Centrafricană. Cazului irlandez i se adaugă și state precum Finlanda, Suedia, Austria și chiar cele din afara perimetrului instituțional european, precum Elveția.

Toate acestea sunt elemente ale unei tendințe clare, a cărei finalitate o va reprezenta implicarea, sub diferite forme, a întregului set de state membre. Argumentelor enunțate anterior li se adaugă nevoia statelor membre de a fi parte la toate palierele decizionale aferente dimensiunii operaționale. Aceasta în condițiile dezvoltării structurate a componentei de securitate și apărare a Uniunii. Un fenomen similar s-a înregistrat și în ceea ce privește crearea capacităților de reacție rapidă ale UE, în special Grupurile de Luptă. În cazul acestora se regăsește același tip de abordare din partea statelor membre, culminând în prezent cu

participarea în cadrul unor astfel de formule a tuturor statelor membre, indiferent de contribuțiile acestora.

Perspectivile sunt de accentuare a acestor tendințe, în sensul extinderii la toate domeniile acoperite de PESA, în special datorită condițiilor pe care noul Tratat al Uniunii Europene (Tratatul de la Lisabona) le va genera. Relevanța sporită a acestuia pentru dezvoltarea PESA rezidă cu precădere în ceea ce privește implicațiile implementării formulelor de cooperare structurată⁴ în domeniul apărării. La nivelul acestora, participarea în cadrul operațiilor de management al crizelor reprezintă unul dintre criteriile de bază pentru eligibilitatea calității de membru al acestor formule de cooperare. În mod absolut logic se poate anticipa consolidarea tendinței de extindere a numărului statelor membre participante în cadrul operațiilor. Riscul auto-plasării în afara formulelor de dezvoltare a PESA nu poate fi asumat de oricare dintre acestea.

În egală măsură, implementarea formulelor de cooperare structurată într-un domeniu abordat la nivel multinațional doar prin logica consensului, va genera o serie de provocări la adresa modului în care se derulează procesul decizional, inclusiv pe componenta operațională. Practic, efectele noului sistem presupun, întâi de toate, apariția celui de-al doilea sistem de decizie, anume cel de la nivelul formulelor de cooperare structurată. Aceasta va permite inițierea unor demersuri concrete care să fie ulterior plasate la nivelul procesului decizional regulat al Uniunii. Și din această perspectivă este evident faptul că opțiunea statelor membre, indiferent de ponderea pe care acestea o au în Uniune, va fi de participare în cadrul acestor formule, inclusiv prin îndeplinirea criteriilor de eligibilitate. Este singura metodă de a combate efectele „perverse” ale implementării unui astfel de sistem și de a prezerva principiul consensului în domeniul securității și apărării.

Suplimentar efectelor menționate, controlul strict impus de statele membre generează un caracter relativ opac al procesului decizional, în special în relație cu factorii externi Uniunii, dar implicați în angajamentele operaționale. Pe această dimensiune se plasează așa-numitele state terțe, formulă în cadrul căreia se regăsesc, în primul rând, statele aliate care nu sunt membre UE (Turcia și Norvegia), precum și state ca Federația Rusă,

Ucraina, Canada, ale căror interese de securitate presupun implicarea în cadrul operațiilor derulate de Uniunea Europeană.

Fără îndoială, din acest segment cel mai cunoscut caz este cel al Turciei a cărei participare în cadrul operațiilor UE a fost însoțită întotdeauna de ample dezbateri de natură politică centrate asupra nivelului de implicare a acesteia în cadrul procesului decizional. În realitate problema cooptării statelor terțe în cadrul operațiilor reprezintă una dintre principalele provocări la adresa modului în care se derulează procesul decizional la nivelul organismelor multinaționale. Problema înglobează și o semnificativă dimensiune etică, cu precădere în ceea ce privește solicitările statelor terțe de a fi implicate într-o manieră suficientă și consolidată în cadrul procesului decizional, în special cel relativ la operațiile la care acestea contribuie.

Problema este valabilă atât pentru Uniunea Europeană, cât și pentru NATO. În cazul acesteia din urmă, accentele de manifestare sunt chiar radicale, în special în ceea ce privește prezența din Afganistan, implicarea statelor terțe în acest teatru de operații deosebit de dificil și, adeseori generator de victime, fiind de natură să susțină o astfel de abordare.

Efectele acestei situații s-au reflectat în mod diferit la nivelul celor două organizații. În cazul NATO, dificultățile pentru îndeplinirea mandatului misiunii din Afganistan au fost cele care au dictat implementarea unei abordări flexibile, în sensul cooptării statelor participante în cadrul operației încă din etapele inițiale ale procesului decizional. Aceasta însă fără a avea o bază formală de susținere, procesul fiind unul de tip *conditions-based*.

În cazul Uniunii Europene, retorica belicoasă a statelor contribuatoare, altele decât cele membre, nu a influențat într-o măsură semnificativă procesul decizional. Concesia asumată de Uniune a fost una de tip minimal, implementată instituțional prin intermediul unui Comitet al Contributorilor, ale cărui atribuții vizează mai degrabă gestionarea aspectelor concrete ce derivă din derularea operațiilor propriu-zise. Altfel spus, abordarea europeană a vizat menținerea prerogativelor exclusive ale statelor membre asupra procesului decizional în etapele sale strategice.

În ce măsură această abordare este adaptată la realitățile contemporane este dificil de formulat

un răspuns tranșant. Realitățile operaționale ale ultimului deceniu au arătat faptul că participarea statelor terțe în cadrul angajamentelor operaționale ale organizațiilor multinaționale reprezintă adeseori o valoare adăugată din mai multe perspective. Pentru Uniunea Europeană, semnificațiile sunt cu atât mai extinse în condițiile unei relative maturizări a PESA: contribuția unor state terțe, beneficiare ale unei experiențe operaționale importante și, subsecvent, deținătoare ale unor capacități militare extrem de importante pentru derularea operațiilor, depășesc adeseori ca valoare perimetrul stabilit de semnificațiile statutului de membru al respectivei organizații.

Problema implicării statelor terțe în cadrul operațiilor conduse de Uniunea Europeană și, implicit, antrenarea acestora în cadrul sistemului de negociere aferent procesului decizional va beneficia de o relevanță sporită în condițiile creșterii necesarului de forțe și capacități. Relevanța contribuțiilor acestor state va fi cu atât mai accentuată în condițiile unei suprasolicitări a statelor care îndeplinesc simultan condițiile de membru al ambelor organizații. Din această perspectivă, contribuțiile adiționale venite din partea unor state, precum cele enumerate anterior, sunt de natură să-și sporească valoarea pentru demersurile operaționale europene. În replică se poate anticipa că această stare de lucruri va genera oportunități suplimentare pentru statele din afara perimetrului instituțional european, în sensul radicalizării propriilor poziții privind o implicare mai mare în cadrul procesului decizional.

În aceeași logică, procesul decizional aferent concretizării angajamentelor operaționale ale Uniunii parcurge o serie de etape în cadrul cărora componenta majoră este reprezentată de dialogul informal între statele membre și Președinția Consiliului. De asemenea, rolul statelor membre în lansarea unei operații vine să completeze factorii externi Uniunii care pot influența în mod hotărâtor acest proces. În prim-plan se plasează organismele internaționale, în special ONU care poate lansa solicitări adresate Uniunii privind lansarea unor operații. În egală măsură, acest procedeu este utilizat și la nivelul organizațiilor regionale precum Uniunea Africană.

Din analiza evoluțiilor operaționale înregistrate în ultimii ani rezultă, în mod evident, faptul că această tipologie a stat la baza majorității anga-

jamentelor operaționale derulate de Uniunea Europeană, aproximativ 90% din operațiile de management al crizelor fiind lansate ca urmare a unor solicitări externe. În mod evident, această abordare se reflectă la nivelul procesului decizional al UE care este structurat pe două paliere.

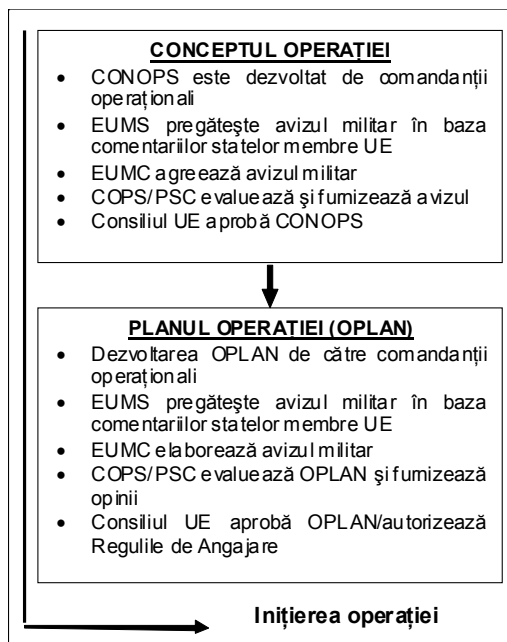
Primul este reprezentat de negocierile privind adoptarea deciziei de lansarea operației *per se*, care sunt caracterizate în esență de interesul privind fezabilitatea politică a acestei inițiative. În același timp, preocuparea de bază este reprezentată de modul în care operația respectivă răspunde intereselor strategice ale Uniunii ceea ce implică un amplu proces de consultări în vederea întrunirii consensului politic la nivelul tuturor statelor membre. Pe această dimensiune se consemnează o multitudine de influențe, pornind de la cele clasice, caracteristice tipologiei de exprimare a pozițiilor naționale și până la cele ale birocrăției europene prin intermediul Secretariatului General și, mai ales, ale Înaltului Reprezentant pentru PESC.

Următorul pas în tipologia de manifestare a acestui palier, în condițiile întrunirii consensului politic asupra oportunității lansării unei operații, o reprezintă analiza capacității Uniunii Europene de a derula această inițiativă. Din această perspectivă, procesul decizional se derulează în baza interacțiunii segmentului politic al aparatului birocratic european și componenta militară sau, după caz, cea responsabilă pentru gestionarea aspectelor civile ale angajării Uniunii în domeniul managementului crizelor.

Cel de-al doilea palier al procesului decizional aferent lansării unei operații este reprezentat de segmentul vizând planificarea propriu-zisă a operației. Din această perspectivă, tipologia europeană vizează articularea unei abordări civilo-militare la nivelul structurilor implicate.

În acest cadru, se impune a fi făcută precizarea că etapa operațională a procesului decizional se derulează în mod paralel cu dialogul politic pe această problemă, existând momente de interacțiune ale structurilor aferente celor două dimensiuni. Scopul acestei abordări vizează, în mod evident, accelerarea procesului decizional și, nu în ultimul rând, formularea unui răspuns coerent pe ambele dimensiuni, civil-politică, respectiv militară.

Din această perspectivă, Comitetul Politic și de Securitate este structura care gestionează situația de criză și examinează opțiunile care pot reprezenta

răspunsul Uniunii la criză. Procesul pre-operațional este unul iterativ incluzând trei faze majore: dezvoltarea conceptului de management al crizei, a opțiunilor strategice și planificarea operațională concretă.

Comitetul Politic și de Securitate este responsabil pentru elaborarea Conceptului de Management al Crizei, care prezintă obiectivele politice și militare ale misiunii. Specificațiile de ordin militar au la bază recomandările Comitetului Militar, sprijinit la rândul său de expertiza Statului Major Militar. În aceeași logică, recomandările civile sunt oferite de Comitetul pentru Aspectele Civile în Managementul Crizelor. După aprobarea de către Consiliul UE a Conceptului, PSC însărcinează Comitetul Militar cu elaborarea opțiunilor militare strategice. EUMC transmite opțiunile COPS împreună cu propriile recomandări. COPS evaluează opțiunile militare strategice și propune un proiect de decizie aprobării Consiliului. Următorul pas este desemnarea comandantului operațional și a celui al forței.

COPS solicită EUMC elaborarea directivei de planificare a operațiunii. În baza aprobării acesteia de către PSC, comandantul operațional schițează conceptul operațiunii (CONOPS) și planul operațional (OPLAN), evaluate la nivelul EUMC și COPS și înaintate COREPER. În general, avizul COREPER este urmat de decizia favorabilă a Consiliului UE.

Ofertele formale de pachete de forțe se fac de către statele membre, pe baze voluntare, în cadrul unei Conferințe de Generare a Forței, la care pot participa și propune oferte și țările terțe interesate. Următoarea etapă constă în crearea unui Comitet al Contributorilor, în care sunt discutate și rezolvate toate problemele practice legate de operațiune.

Concluzii

Analiza parametrilor decizionali aferenți componentei de securitate și apărare atestă realitatea unui proces încă nefinalizat, în cadrul căruia există o serie de improvizații menite să surmonteze deficitele de natură procedurală. Prezența acestora din urmă se datorează, într-o măsură determinantă, cadrului juridic existent care guvernează domeniul Politicii Europene de Securitate și Apărare la nivelul căruia aplicarea succesivă a tratatelor nu a fost însoțită de clarificări.

Această situație a condus la dezvoltarea unui sistem decizional cu destule lacune, dar care, paradoxal, permite o mai mare flexibilitate. Deși, în articularea acestuia sistemul utilizat a preluat importante componente de natură procedurală utilizate de Alianța Nord-Atlantică, nivelul de asimilare nu a atins limitele superioare, păstrând o serie de particularități menite să corespundă specificității Uniunii Europene ca instituție. În mod evident, componenta aferentă reglementării procedurale a componentei militare a beneficiat din plin de experiența NATO, fiind zona care prezintă similarități majore, atât în ceea ce privește dominanța principiului consensual, cât și în ceea ce privește nivelul de planificare sau derularea propriu-zisă a angajamentelor operaționale.

Natura particulară a Uniunii Europene a stabilit, însă, limita asimilării modelului utilizat la nivelul Alianței Nord-Atlantice. Jalonul esențial îl reprezintă componenta civilă a PESA, la nivelul căreia s-au înregistrat principalele elemente de noutate în ceea ce privește tipologia de derulare a procesului decizional. În strânsă legătură cu acest aspect, obiectivul global al PESA vizând crearea capacității de lansare a angajamentelor operaționale într-o manieră comprehensivă, a fost de natură să genereze forme particulare de structurare a diferitelor etape ale procesului decizional.

Și aceste elemente s-au adăugat agendei extrem de „complicate” a relațiilor de cooperare

NATO-UE, diferențele de natură procedural-instituționale fiind de natură să accentueze dificultățile generate de persistența unor dispute de natură politică. Din păcate, problema asimetriei existente la nivelul proceselor decizionale ale celor două organizații reprezintă poate cel mai dificil aspect care poate beneficia de o soluționare structurată. Aceasta cu atât mai mult cu cât noul Tratat al Uniunii Europene (Tratatul de la Lisabona) introduce o serie de transformări instituționale majore care vor afecta în mod semnificativ procesul decizional, accentuând particularitatea acestuia.

Toate aceste aspecte atestă, însă, existența voinței politice de adaptare a cadrului normativ care guvernează procesul decizional european în domeniul securității și apărării. Se poate vorbi, în același timp, de un dinamism semnificativ al preocupărilor legate de adaptarea cadrului instituțional-procedural, care continuă să se manifeste încă din perioadele inițiale ale PESA. Inclusiv dese schimbări apărute ca urmare a adoptării succesive a Tratatelor UE, trebuie privite ca demersuri menite să identifice formula optimă de funcționare a organismului european în cadrul căreia să fie acomodate interesele statelor membre. Fiecare dintre aceste etape a permis dezvoltări ale procesului decizional, ceea ce permite asumarea unei perspective optimiste în ceea ce privește apariția unui sistem adaptat realităților mediului de securitate și care să contribuie, în același timp, la consolidarea profilului internațional al Uniunii.

¹ <http://www.europa.eu/consilium>

² Official Journal of the European Communities, nr. C325, 24.12.2002, p. 28-30

³ Cu excepția Danemarcei în ceea ce privește problematica aferentă aspectelor militare ale PESA (cf. Prevederilor Tratatului Uniunii Europene, Danemarca a optat pentru soluția juridică a opt-out-ului în ceea ce privește aceste aspecte); <http://www.europa.eu>.

⁴ A se vedea Protocolul privind Cooperarea Structurată anexat Tratatului de la Lisabona. Text disponibil în format electronic la adresa <http://www.europa.eu>.

Militari români în misiuni internaționale

CONFLICT ȘI POST-CONFLICT ÎN R.D. CONGO PREZENȚA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ (2000-2010)

Locotenent-colonel dr. VALERICĂ CRUCERU*

Abstract

The article signed by Lt.c. Valerică Cruceru focuses on an important, but often ignored subject, namely the Romanian military presence in the Democratic Republic of Congo, which now entered in its tenth year. The author begins by tracing back the roots of the conflict that devastated Congo and by presenting in a chronological order the international attempts of mediating the conflict and of stabilizing the country, then focuses on the role of the Romanian detachment, whose role and mission are thoroughly detailed. By combining personal recollections with factual information, the article succeeds in presenting a vivid picture not only of the work of the Romanian officers, but also of the challenges and dangers they have to face.

Keywords: Congo, UN, MONUC, Romania

În loc de introducere

Venind din Europa și coborând pe scara avionului pe un aeroport din R.D. Congo (fosta Zair), pasagerii privesc șocați cum, la sol, unei persoane i se retează mâinile cu o macetă. În misiune de patrulare, o echipă de observatori militari ONU întâlnește un punct de control al rebelilor care opresc și jefuiesc alte vehicule și îi împușcă în cap pe cei care se opun. Instigată de ura tribală, o mulțime se dezlănțuie asupra celor de altă etnie, iar un grup armat situat în aceeași regiune comite atrocități în sate, doar pentru a lua sub control o mină de diamante. Acestea sunt câteva din imaginile și situațiile pe care le-au întâlnit

de-a lungul anilor, ofițerii români aflați în misiune de menținere a păcii sub egida ONU, începând din anul 2000. Violența endemică, foamea și disepărarea, ciocnirile între armate regulate și grupări armate, milioanele de morți și milioanele de refugiați au materializat tabloul luptei constante pentru putere și pentru exploatarea resurselor minerale în cea mai importantă țară din centrul Africii, Republica Democrată Congo.

Despre conflict

Cu o suprafață de 2,3 milioane km pătrați și o populație de aproximativ 65 milioane locuitori, R.D. Congo reprezintă un paradox, prezența unor bogate

*Autorul articolului este în prezent în misiune în R.D. Congo, îndeplinind funcția de consilier militar coordonator al reprezentantului special adjunct al secretarului general al ONU pentru R.D. Congo.

resurse minerale și a unui mare potențial agricol, fiind însoțită de subdezvoltare și pauperizare generalizată. În R.D. Congo se găsesc printre cele mai mari zăcămintele de diamante, aur, coltan¹ și cupru din lume, jumătatea de nord străbătută de fluviul Congo cu afluenții săi constituie a doua suprafață forestieră a lumii, iar jumătatea de sud are un mare potențial agricol. În R.D. Congo trăiesc o sumedenie de triburi și se vorbesc tot atâtea dialecte (lingala în vest și swahili în est fiind cele principale), limba franceză având statutul de limbă oficială.

Inițial colonie belgiană, R.D. Congo a devenit independentă la 30 iunie 1960. Perioada imediat următoare a adus cu sine instabilitate politică și socială, răzmerițe în diferite provincii, mișcări secesioniste și asasinarea primului ministru Patrice Lumumba. ONU intervine imediat, pentru a nu permite secesiunea provinciei miniere Katanga și destrămarea noului stat independent. La scurt timp după încheierea misiunii ONU (1964), generalul Joseph Mobutu reușește în 1965 să preia puterea printr-o lovitură de stat militară și se declară președinte. Urmează o perioadă de 32 ani de-a lungul căreia Mobutu instaurează, prin forță, o dictatură cleptocratică, caracterizată de un management economic defectuos și un cult al personalității dus la limite extreme. În primul deceniu la putere, Mobutu „africanizează” forțat societatea, schimbând numele statului în Zair (1971), dând nume africane orașelor (capitala Leopoldville devine Kinshasa), dezavuând portul hainelor europene și interzicând folosirea prenumelor creștine de către populație, el însuși luându-și numele de Mobutu Sese Seko Nkuku Ngbendu wa Za Banga². Ulterior, organizează câteva parodii de alegeri, în care el era singurul candidat și conduce țara prin forță ca pe propriul fief, devenind extrem de bogat, în timp ce statul se adâncește într-o mlaștină economică fără fund.

Pauperizarea populației și exacerbarea diferențelor tribale au dus la conflicte etnice legate de controlul resurselor din anumite regiuni. La acestea se adaugă conflictele civile din statele vecine Rwanda și Burundi (1994), care au provocat un număr foarte mare de refugiați și grupuri armate rebele pe teritoriul Zairului, mărind și mai mult tensiunile sociale, pe parcursul următorilor ani. În aceste condiții, în estul Zairului capătă forță o mișcare insurgentă denumită „Alianța Forțelor Democrate Eliberatoare”, condusă de Laurent Désire Kabila și susținută de Rwanda și Uganda,

▪ Situația controlului teritoriului Zairului la semnarea Acordului de armistițiu (vara 1999)

care declanșează în noiembrie 1996 acțiunile de preluare sub control a teritoriului național și înlăturare de la putere a lui Mobutu.

În urma acestui „prim război”, Mobutu este înlăturat de la putere în mai 1997, Laurent Kabila se declară președinte și schimbă numele statului în Republica Democrată Congo. Ulterior, în august 1998, din cauza neînțelegerilor cu foștii aliați, Laurent Kabila s-a văzut pus în situația de a fi atacat de alte mișcări insurgente denumite „Adunarea Congoleză Democrată”, respectiv „Mișcarea pentru Eliberarea Congo”, inițiate tot din estul țării și sprijinite de foștii săi aliați, Uganda și Rwanda. Pentru a face față insurgenților, Kabila solicită și primește ajutor, trupe din Angola, Ciad, Namibia, Sudan și Zimbabwe intervenind în sprijinul regimului său. În primăvara anului 1999, frontul³ se stabilizează pe un aliniament relativ care împarte țara în două, de la nord-vest, la sud-est.

În esență, acest „al doilea război din Congo”, ca și primul de altfel, nu a cunoscut înfruntări armate de anvergură, operații ofensive sau de apărare planificate și desfășurate după preceptele europene sau americane. Teritoriul imens (aproximativ de zece ori mai mare decât cel al României), lipsa drumurilor și prezența vegetației de junglă au silit beligeranții să se limiteze la manevre de poziționare a forțelor (mai ales cu ajutorul mijloacelor aeriene), la înaintarea pe cursurile de apă navigabile (în special pe fluviul Congo), la ocuparea orașelor și la confruntări de nivel tactic pentru

controlul aeroporturilor/aerodromurilor și a căilor principale de acces către zonele urbane.

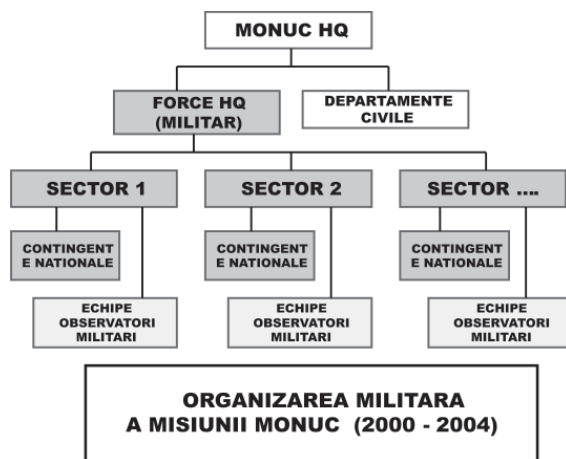
Vidul de putere apărut la nivel local (în special în jumătatea de est a țării), ca urmare a celor două războaie, a dus la proliferarea grupurilor armate și milițiilor tribale, devenite ulterior principala problemă în eforturile de pacificare. Aceste două conflicte au avut un efect devastator asupra populației civile, înregistrându-se milioane de morți și alte milioane de familii refugiate/strămutate.

Instabilitate și eforturi de menținere a păcii. Cronologie succintă

În urma presiunilor internaționale, în iulie 1999 se semnează „Acordul de la Lusaka”, prin care beligeranții decid să înceteze ostilitățile, dar, sporadic, luptele continuă, unele grupuri armate acționând chiar și în prezent. Semnarea acordului de pace a deschis calea pentru intervenția ONU, în august fiind trimisă la Kinshasa o misiune de observare compusă din 90 de ofițeri de legătură. În luna noiembrie 1999, prin rezoluția nr. 1279, Consiliul de Securitate hotărăște înființarea „Misiunii de menținere a păcii în R.D. Congo”, denumită „MONUC”. Mandatul acestei misiuni s-a modificat gradual de-a lungul unui deceniu de prezență în R.D. Congo, de la monitorizarea respectării acordurilor de pace și protecția populației civile, la interzicerea acțiunilor violente, dezarmarea, demobilizarea grupurilor armate și la sprijinirea reformei sectorului de securitate. Cronologic, în anul 2000, misiunea ONU se organizează pe sectoare de monitorizare a implementării acordurilor de pace.

În ianuarie 2001, Laurent Kabila este asasinat, iar fiul său Joseph Kabila devine președinte, declarând că urmărește reconcilierea pe plan intern și pace cu toți vecinii. Prin mediere internațională, în aprilie 2002 se semnează „Acordul de la Sun City” (Africa de Sud) care prevedea retragerea forțelor armate străine de pe teritoriul R.D. Congo. În septembrie se semnează pacea cu Uganda prin „Acordul de la Luanda”, iar în octombrie 2002 începe retragerea forțelor armate rwandeze (în schimbul promisiunii că rebelii rwandezi vor fi expulzați din R.D. Congo). În decembrie se semnează un document de pace cuprinzător, denumit „Acordul global de la Pretoria”, prin care facțiunile congoleze agreează un aranjament de împărțire a puterii. Semnarea acordurilor de pace nu a însemnat stabilizarea situației, retragerea forțelor străine desfășurându-se cu greutate, iar grupurile armate făcând legea în multe zone din jumătatea de est a statului, în special pentru controlul extracției de resurse minerale, în principal diamante, coltan și aur.

Anul 2003 aduce ca element pozitiv adoptarea unei constituții de tranziție în aprilie și instalarea pe 17 iulie a guvernului compus din reprezentanții tuturor facțiunilor congoleze. Pe lângă președinte mai apar patru vicepreședinți (doi dintre ei foști rebeli), iar din cei 36 miniștri, 16 erau foști rebeli. În același timp, anul 2003 aduce o criză profundă în nord-estul țării (districtul Ituri/provincia Orientale) în luna mai, când sute și sute de persoane sunt masacrate de miliții tribale, din motive etnice. În iunie începe „Operația Artemis”, prin care o grupare de forțe franceză intervine sub mandat

ONU în Ituri, pentru a interzice acțiunile milițiilor tribale și a proteja populația. În luna iulie apare o nouă rezoluție a Consiliului de Securitate, prin care se modifica mandatul misiunii de menținere a păcii, prin permiterea desfășurării operațiilor sub incidența capitolului VII și sprijinirea procesului de dezarmare-demobilizare și reintegrare (DDR). În același timp, efectivul aprobat al misiunii crește la 10 800 militari și se desfășoară prima brigadă multinațională ONU pentru menținerea păcii în districtul Ituri, provincia Orientale.

În anii 2004 și 2005, pacea și stabilitatea au întârziat să se instaleze pe teritoriul congolez. În mai-iunie 2004 s-a declanșat o criză în Bukavu (provincia Kivu de Sud, frontiera cu Rwanda), urmată de acțiuni violente în aproape toate provinciile din estul țării, grupurile armate străine și milițiile tribale autohtone luptând în special pentru controlul zonelor miniere. În octombrie, efectivele misiunii cresc la 16 700 militari, iar începând cu luna decembrie începe desfășurarea altor brigăzi ONU în provinciile din estul R.D. Congo. În februarie 2005, componentele militare ale misiunii sunt grupate în Brigada de Vest și Divizia de Est, aceasta din urmă luând în subordine toate brigăzile desfășurate anterior. Din acest moment se trece la planificarea și executarea operațiilor de amploare, pentru interzicerea acțiunilor grupurilor armate și protejarea populației civile afectate de conflict.

În plan politic, guvernul de tranziție reușește să organizeze un referendum constituțional în decembrie 2005 și alegeri generale și prezidențiale în 2006 (însoțite de violențe între rebeli și forțele guvernamentale în capitala Kinshasa, în luna august, pe timpul primului tur de scrutin). Constituirea Adunării naționale în septembrie și instalarea lui Kabila ca președinte în decembrie 2006 au marcat sfârșitul etapei de tranziție. Urmează un 2007 al revoltelor, inițiate de mișcarea naționalist-religioasă „Bundu Dia Kongo” împotriva administrației locale în provincia vestică Bas Congo, la sfârșitul lunii ianuarie. Neacceptarea noilor dispoziții prezidențiale de către un fost vicepreședinte a condus la lupte de stradă în Kinshasa, în martie 2007, între forțele rebele și forțele guvernamentale, iar eșecul integrării grupului armat al etniei tutsi în armata națională a dus la lupte grele în provincia Kivu de Nord⁵ în perioada august-octombrie.

În anii următori (2008-2009) s-au făcut eforturi pentru consolidarea instituțiilor statului și controlul

teritoriului, pentru revigorarea activităților economice și stabilizarea generală. Sau încheiat acorduri cu grupurile armate (Acordul de la Goma din 23 martie 2009 cu „Consiliul Național pentru Apărarea Poporului”), s-a demobilizat o parte dintre acestea, s-au înființat noi unități militare și detașamente ale poliției naționale, a început instalarea unor posturi ale poliției de frontieră. Problemele de securitate însă au persistat! Pe parcursul acestor ani au rămas active grupuri armate străine (gruparea ugandeza „Armata de Rezistență a Domnului” în nord-est și gruparea rwandeză „Forțele Democratice pentru Eliberarea Rwandei” în provinciile Kivu de Nord și Kivu de Sud în estul țării), precum și aripi disidente ale unor grupuri armate autohtone (grupul populației tutsi din provincia Kivu de Nord, milițiile tribale din unele provincii estice). Armata națională (sprijinită logistic și cu foc de unitățile misiunii de menținere a păcii) a desfășurat în special în 2009 operații de anvergură împotriva grupurilor armate, în jumătatea de est a țării. În acest timp, contingentele militare ale ONU au fost în mare parte redesfășurate în provinciile estice (95% din efective), iar comandamentul Diviziei de Est s-a desființat, toate brigăzile și sectoarele intrând în subordinea directă a comandantului forței militare (Force HQ).

În plan politic, în 2010 se încearcă stingerea conflictului cu reprezentanții etniei tutsi în provincia Kivu de Nord, iar în plan militar continuă operațiile împotriva grupurilor armate din estul țării, precum și împotriva unei insurgențe tribale declanșate recent în nord-vest.

Ofițerii români în R. D. Congo

Complexitatea situației la încheierea armistițiului în vara anului 1999 și importanța regională a R.D. Congo pentru stabilitatea continentului african au dus la înființarea misiunii ONU de menținere a păcii. Aceasta misiune este de departe cea mai mare și complexă misiune de menținere a păcii, cu un buget anual de peste 1,3 miliarde dolari, cu efective de peste 20 000 militari⁶, cu flotă proprie de avioane, elicoptere și mijloace fluviale. Deși nu mai are reprezentare diplomatică la nivel de ambasadă și nici nu este prezentă prin proiecte economice de anvergură în această țară, România contribuie cu personal militar la această misiune încă din anul 2000, în prezent existând 22 de ofițeri români, încadrați ca observatori militari și ofițeri de stat major.

În cadrul structurilor misiunii de menținere a păcii, ofițerii români îndeplinesc misiuni individuale

în aproape toate compartimentele militare și civile. Armata română a avut reprezentare prin observatori militari în toate sectoarele de monitorizare și în toate grupurile militare de legătură atașate brigăzilor multinaționale, la nivelul echipelor dislocate în punctele fierbinți din zona de responsabilitate a sectoarelor/brigăzilor și la nivelul de coordonare a grupului de legătură. Imaginile prezintă grafic organizarea militară a MONUC, începând cu anul 2000.

Sosind în R.D. Congo ofițerii români au luat contact cu o altă cultură, total diferită față de arealul cultural european. Contactul cu populația locală a dus la înțelegerea complexității societății congoleze, complexitate generată de primatul preceptelor tribale din arealele etnice. Prin modul lor de a fi, românii gestionează destul de bine relațiile cu populația locală, compusă dintr-o generație în vârstă, în general respectuoasă, o generație de mijloc indiferentă și un tineret ostil. România este cunoscută în special în centrele urbane, unde au predat decenii de-a rândul profesori români și unde s-au stabilit mulți congolezi, absolvenți de instituții de învățământ superior din România. Purtând însemnele naționale pe uniformă, ofițerii români au fost plăcut surprinși când au auzit în mod repetat un „bună dimineața” și uitându-se în jur nu au văzut decât localnici! Ulterior au aflat că persoana care salutase făcuse studiile în România, se căsătorise cu o româncă sau menținea încă legăturile cu România.

Încă de la început, românii s-au adaptat bine la cerințele operaționale ale acestei misiuni, la condițiile climaterice deosebite și la traiul de zi cu zi, specific unei misiuni individuale. Sosit în R. D. Congo, ofițerul român ia mai întâi contact cu căldura sufocantă și umiditatea ucigătoare din capitala Kinshasa, apoi completează dosarul pentru sosirea în misiune și parcurge cursul introductiv, unde este informat despre situația generală de securitate și cerințele operaționale ale misiunii. Se parcurg teme legate de tehnicile de patrulare și monitorizare, se învață întrebuințarea echipamentelor de comunicații, se dau teste de cunoaștere a limbii engleze și se verifică capacitatea de conducere a autovehiculelor 4x4. Spre bucuria noastră, până în prezent niciun ofițer român nu a fost repatriat ca urmare a eșecului la aceste teste.

La încheierea cursului introductiv, cu trusa individuală de prim ajutor și celelalte bagaje ofițerul se îmbarcă într-un mijloc aerian și se deplasează la comandamentul brigăzii/sectorului în care este repartizat. Aici urmează o altă perioadă scurtă de instruire la specificul zonei, după care ofițerul pleacă în punctul de dislocare a echipei de observatori militari – în engleză „team site”. Aceste „team site” sunt dislocate în puncte fierbinți din zona de responsabilitate a brigăzilor/sectoarelor, independent sau în apropierea contingentelor militare ale ONU, pentru a monitoriza situația generală de securitate. În sfârșit, aici începe adevărata misiune! În general, statul de organizare al unui „team site”

prevede șase funcții de ofițer, dintre care una de locotenent-colonel, pentru șeful echipei – „team leader” –, dar există însă și echipe cu opt funcții. Echipa se încadrează cu personal pe principiul mozaicului, pe cât posibil din mai multe continente, neexistând doi ofițeri din aceeași țară. Pentru fiecare „team site” sunt prevăzute două autovehicule de teren 4x4 și mijloace de legătură cu eșalonul superior. „Team site” reprezintă locul unde observatorii militari își desfășoară activitatea și își duc traiul de zi cu zi.

Principalele sarcini operaționale ale echipelor de observatori militari, având în componere și ofițeri români, constau în executarea de patrulări și monitorizări în interiorul zonei stabilite, pentru:

- cunoașterea situației de securitate, obținerea de informații referitoare la grupurile armate dislocate în zonă și monitorizarea unor elemente armate;

- observarea activităților zilnice în principalele zone de concentrare a populației (mine, piețe, plantații agricole, școli, tabere de refugiați, tabere de populații strămutate), precum și mișcările populației către alte zone;

- realizarea și menținerea legăturii cu reprezentanții autorităților locale, comandanții militari din zonă și societatea civilă;

- efectuarea de investigații și medierea unor conflicte locale;

- efectuarea de inspecții la obiective militare și civile din zonă.

Misiunile de patrulare se desfășoară zilnic, pentru acoperirea întregii zone de responsabilitate și se încheie prin înaintarea unui raport către eșalonul superior. În situația observării unor incidente de securitate sau când populația civilă dintr-o anumită zonă este în pericol, echipa trece la monitorizare, continuă și transmite regulat rapoarte cu evoluția situației. Pe timpul efectuării patrulilor, observatorii se confruntă cu o multitudine de aspecte: întâlnesc elemente ale grupurilor armate; sunt opriți de milițiile tribale; se văd prinși la mijloc în schimburi de focuri; li se interzice accesul către o anumită zonă de către forțele de securitate guvernamentale; constată abuzuri ale armatei și poliției naționale asupra populației locale; întâlnesc zone unde tensiunile etnice au dus la izbucnirea de conflicte etc. Chiar în ultimele luni, ofițeri români aparținând unor echipe de observatori dislocate în provinciile Kivu de Nord, respectiv Kivu de Sud au monitorizat pe perioade îndelungate ciocniri violente în mai multe zone

locuite, între grupuri armate străine, miliții tribale și forțele guvernamentale.

Pe lângă aceste sarcini comune tuturor echipelor, observatorii militari români au acționat și în cadrul unor echipe cu misiuni specifice, astfel:

- echipe mixte de verificare și monitorizare a frontierei de est a R.D. Congo, unde împreună cu elemente ale armatei naționale și ale poliției de frontieră se coopera cu poliția de frontieră și armata statului vecin, pentru întărirea securității și sporirea încrederii;

- echipe pentru sprijinul comisiei mixte de verificare a situației de securitate în Kinshasa (2006 – 2007), unde împreună cu reprezentanți ai forțelor guvernamentale, ai rebelilor, ai contingentului militar al Uniunii Europene și ai agențiilor umanitare ale ONU se verifică proveniența incidentelor de securitate și se gestionau/aplanau conflictele apărute;

- echipe de monitorizare a activităților din cazărmile trupelor guvernamentale (unitățile armatei naționale și garda republicană a președintelui) și echipe de monitorizare a raioanelor de dislocare a forțelor rebele în Kinshasa, pe perioada pregătirii și desfășurării alegerilor generale și instalării noilor autorități guvernamentale (2006-2007);

- echipe de sprijin al procesului de dezarmare-demobilizare-reintegrare (DDR) pentru grupurile armate/milițiile tribale autohtone, unde observatorii militari facilitau acțiunile echipelor civile, prin popularizarea ofertelor și explicarea beneficiilor procesului DDR elementelor armate din zonă și prin înregistrarea personalului și armamentului depus;

- echipe de sprijin al procesului de dezarmare-demobilizare-repatriere-reintegrare-reinserție (DDRRR), pentru grupurile armate străine, unde observatorii asigurau informații privind existența grupurilor armate și participau la procesul de înregistrare;

- echipe de înregistrare a efectivelor militare și armamentelor, prin care observatorii militari ONU, împreună cu reprezentanți ai armatei guvernamentale, ai misiunii militare a Uniunii Europene și secției civile de DDR înregistrau gradual efectivele (cu datele personale, inclusiv amprenta biometrică) și armamentul unităților militare. Cu această ocazie, unii militari provenind atât din rândul armatei guvernamentale, cât și din grupurile armate integrate în armată, optau pentru demobilizare și reintegrare în viața civilă;

– echipe de observare, aparținând de secția fluvială a MONUC, prin care se monitoriza situația de securitate pe cursul fluviului Congo;

– echipe mixte de protecție (observatori militari, reprezentanți ai secțiilor de afaceri civile, drepturile omului și ai agențiilor umanitare) însoțite de escorte militare, pentru evaluarea situației și stabilirea măsurilor pentru protejarea populației civile în zonele afectate de conflict.

Experiența observatorilor militari români în R.D. Congo este bogată, plină de episoade inedite, dar în multe cazuri neplăcute. Ei își îndeplinesc misiunile neînarmați, în zone ostile sau potențial ostile, expuși violențelor din partea grupurilor armate străine, milițiilor tribale autohtone și chiar a populației locale, manipulate în sens distructiv. Teoretic, există planuri de evacuare în caz de urgență, iar însemnele ONU de pe autovehicule și uniforme ar trebui să impună respect tuturor celor implicați în conflict, în conformitate cu rezoluțiile Consiliului de Securitate. Realitatea a dovedit însă în multe situații că indisponibilitatea mijloacelor de evacuare, condițiile meteorologice grele și starea precară a căilor de comunicație (acolo unde acestea existau!) au făcut imposibilă aplicarea planurilor. În ceea ce privește respectul față de însemnele ONU și rezoluțiile Consiliului de Securitate, ne îndoiim sincer că elementele grupurilor armate/milițiilor tribale au cunoștință de așa ceva, sau le pasă în vreun fel!

Spre norocul nostru, niciunul din zecile de observatori militari care și-au pierdut viața pe timpul îndeplinirii misiunii în RD Congo nu este român. Au fost însă destule situații în care observatorii militari români au trecut prin pericole mari, fiind amenințați cu macete și arme de foc, agresați, jefuiți, luați ostateci. Din nefericire, un observator militar român a fost grav rănit, când pe timpul executării unei misiuni de patrulare autovehiculul a trecut peste o mină. Un alt ofițer român a reușit să se salveze în extremis, cu puțin timp înainte ca milițiile tribale să atace „team-site” și să ucidă alți doi membri din compunerea echipei.

În mod firesc, ofițerii români nu s-au confruntat doar cu situații de natură violentă. Multe din probleme au fost legate intrinsec de condițiile de mediu în care și-au îndeplinit misiunile. Spre exemplificare amintim de starea mai mult decât precară a drumurilor, care a condus la apariția defecțiunilor la autovehicule în misiunile de patrulare, echipele rămânând blocate chiar la mijlocul itinerarului de patrulare, la zeci de

kilometri de „team-site”. Alteori, precipitațiile abundente au dus la împotmolirea autovehiculelor și staționarea echipei de observatori în interiorul junglei sau în interiorul unei zone cu populație ostilă pentru perioade mari de timp, cu rezervele de apă și hrană epuizate.

Precipitațiile extrem de bogate, temperaturile mari și umiditatea ridicată au produs un disconfort fizic ridicat, iar prezența din abundență a microorganismelor și insectelor au făcut ca unii ofițeri români să fie afectați de diverse boli, specifică pentru Congo fiind malariala. Un alt pericol cărui i se acordă o mare atenție este deshidratarea. Nu în ultimul rând, procurarea alimentelor și a apei (adusă uneori de la distanțe apreciabile) constituie uneori o reală provocare. Observatorii militari nu sunt sprijiniți logistic din punct de vedere al cazării/cartuirii sau hrănirii, fiecare echipă trebuind pe plan local să își găsească o clădire/casă pentru a o folosi ca locuință și să se autogestioneze prin procurarea alimentelor și pregătirea hranei. Aici se manifestă mozaicul cultural al echipei, prin preferințele culinare și modul de preparare/servire a hranei. Unii colegi nu consumă unele alimente (carnea de porc în cazul musulmanilor, carnea de vită, hindușii), alții sunt vegetarieni, unii consumă doar alimentele pregătite într-un anume fel („halal”), alții consumă alimente nerecunoscute ca atare în Europa etc. În unele zone, problema se simplifică, paleta alimentară reducându-se la carne de capră, orez și banane. În majoritatea punctelor de dislocare ale echipelor nu există energie electrică sau gaze, oala pe cărbuni încinși fiind obiectul esențial pentru prepararea hranei și fierberea apei pentru spălat.

Deși în general nu au fost probleme, în unele situații a constituit o provocare chiar și menținerea unor relații cordiale în cadrul echipei, tot ca urmare a diferențelor cultural-religioase, a nivelului de pregătire și a percepției diferite a actelor de comandă și execuție. Ofițerii români au fost puși în situația de a face eforturi pentru a se înțelege cu unii șefi de echipă și colegi care aveau probleme cu procesul de împărțire echitabilă a sarcinilor operaționale, cu managementul activităților zilnice și chiar cu acceptarea diferențelor religioase⁷. Buna pregătire profesională a ofițerilor români a făcut ca aceștia să îndeplinească tot spectrul de sarcini, de la planificarea și executarea patrulei, până la realizarea legăturii radio, a mentenanței autovehiculelor și întocmirea raportului zilnic. La modul general

■ În misiune

opinăm că traiul în comun pentru perioade lungi de timp, în zone izolate, cu ofițeri aparținând unor areale de civilizație și cultură diferite, constituie o experiență de viață cu caracter de unicatate.

În ceea ce privește relațiile cu populația locală în punctele de dislocare a echipelor („team site”), acestea au fost în general bune, ofițerii români fiind în măsură, în majoritatea cazurilor, să își atragă simpatia congolezilor. Tonul prietenos și folosirea formelor de salut din dialectul local, strângerea mâinilor tuturor celor din jur, abordarea în discuții a problemelor cu care se confruntă populația, oferirea de țigarete adulților și bomboane copiilor au asigurat o comunicare bună cu comunitățile locale. La aceasta a contribuit și interesul arătat de unii ofițeri români pentru îmbunătățirea condițiilor de viață în unele zone, prin propunerile înaintate eșaloanelor superioare pentru implementarea unor proiecte CIMIC (cooperare civili-militari) cu impact rapid. În urma acestor proiecte s-a îmbunătățit asigurarea apei potabile, a asistenței sanitare și a educației primare pentru populație.

Prin ofițeri de stat major, România a fost reprezentată în Comandamentul Forței MONUC și în comandamentele direct subordonate (Divizia de Est și Brigada de Vest), precum și în structurile civile ale misiunii. Ofițerii români încadrați pe funcții de stat major au participat la planificarea și conducerea operațiilor desfășurate în scopul interzicerii acțiunilor grupurilor armate/milițiilor tribale și protejării populației civile, la gestionarea suportului logistic și de personal al contingentelor

militare și observatorilor militari, la implementarea managementului administrativ al misiunii. De-a lungul anilor, ofițerii români au încadrat următoarele funcții:

- la biroul reprezentantului special adjunct al secretarului general ONU pentru R.D. Congo: funcția de consilier militar coordonator;

- în comandamentul forței (MONUC HQ): ofițer specialist în JOC (Joint Operations Center); ofițer specialist în JMAC (Joint Military Analysis Cell); ofițer specialist în secția pentru reforma sectorului de securitate; locțiitor al grupului de legătură pentru observatorii militari; ofițer specialist în secția personal; consilier juridic;

- în Departamentul pentru Sprijinul Misiunii: ofițer specialist în MSC (Mission Support Center); ofițer specialist control trafic aerian;

- la comandamentul Diviziei de Est: ofițer specialist în secția G4 – logistică; ofițer specialist în secția G6 – comunicații;

- la comandamentul Brigăzii de Vest: șef al grupului de legătură cu observatorii militari; ofițer cu informațiile și operațiile în grupul militar de legătură; ofițer cu relațiile publice;

- la comandamentul Brigăzii Kivu Sud: șef al grupului de legătură cu observatorii militari;

- la comandamentul Brigăzii Katanga: șef G6 – comunicații;

- la comandamentul Sectorului 2: funcția de șef de stat major;

- la fostele sectoare, funcții în G1-personal, G3-operații și G4-logistică.

Este interesant de remarcat că România nu are alocate funcții de stat major, cum este cazul altor state contribuatoare și deci nu poate solicita încadrarea ofițerilor săi pe alte funcții decât cele de observator militar. Nevoile operaționale ale misiunii și competența profesională a ofițerilor români conduc însă la numirea acestora pe funcții de stat major în multe compartimente importante din comandamentele militare și secțiile civile ale misiunii.

În loc de încheiere

Stabilizarea R.D. Congo după atâția ani de conflict rămâne încă o provocare pentru toți actorii internaționali implicați și un succes ar influența decisiv și pozitiv viitorul Africii Centrale. Deși nu participă și cu contingente militare, România a fost și este prezentă în cadrul eforturilor de stabilizare prin observatorii militari și ofițerii de stat major, în toate regiunile R.D. Congo. Ofițerii români și-au îndeplinit misiunile de-a lungul tuturor momentelor importante ale acestei participări, dovedind o performanță operațională individuală de nivel ridicat. Această prezență îmbogățește experiența participării armatei române, în perioada contemporană, la misiuni în teatre de operații situate în afara teritoriului național.

Sperăm ca prin acest demers se aduce un plus de informație cu privire la participarea armatei române la eforturile internaționale de menținere a păcii și stabilizare într-un „hot spot” de mare importanță în ecuația relațiilor internaționale. Menționăm, în final, că multe din aspectele prezentate se regăsesc ca descriere și finalitate și în cazul ofițerilor români participanți la alte misiuni de menținere a păcii (Coasta de Fildeș, Liberia,

Sudan etc). Demersul nostru nefiind de natura exhaustivă, ne exprimăm regretul pentru eventualele omisiuni.

¹ Coltanul este un minereu care după prelucrare se folosește în special în industria echipamentelor electronice/de telecomunicații, având o bună conductibilitate și proprietatea de a rezista șocurilor termice, fără a-și pierde calitățile inițiale. În R.D. Congo există 80 % din rezervele mondiale. Acest minereu reprezintă unul din obiectele principale ale traficului ilicit din R.D. Congo și un mijloc principal de finanțare a grupurilor armate.

² Într-o traducere aproximativă din dialectul congolez lingala, numele înseamnă „războinicul neînvins care cucerește totul și lasă doar foc în urma lui”.

³ Nu există un front propriu-zis, ci o înșiruire de localități controlate de o facțiune beligerantă sau alta.

⁴ Cifra avansată de majoritatea cercetătorilor este de aproximativ 5,4 milioane de morți.

⁵ Provincia Kivu de Nord este situată în estul R.D. Congo, la frontiera cu Uganda și Rwanda. Unele districte ale provinciei sunt locuite de populația de origine tutsi, care în apărarea drepturilor sale și-a constituit propria forță de apărare, sub numele de „Consiliul Național pentru Apărarea Poporului”, transformată în 2009 în partid politic.

⁶ Rezoluția nr. 1906 a Consiliului de Securitate al ONU din decembrie 2009 autorizează pentru Misiunea MONUC, până la 31 mai 2010, 19 815 militari trupe, 760 observatori militari, 1 050 trupe poliție și 391 ofițeri internaționali de poliție.

⁷ Un exemplu ar fi că unii colegi nu plecau în patrulă și nici nu desfășurau activități în „team site” la sărbătorile lor religioase, dar cereau imperativ românilor să meargă în patrulă în ziua de Crăciun sau în ziua de Paște !

PRIMA MISIUNE DE RECUNOAȘTERE ÎN ANGOLA A ARMATEI ROMÂNE

Colonel (r) CONSTANTIN MOISA

Departamentul pentru Politica de Apărare și Planificare

Abstract

After the end of the Second World War, Romania, under the communist party ruling regime, will remain behind the Iron Curtain, and will not participate in the international missions and operations outside of the national territory. Even more than that, Romania will not participate in peacekeeping missions undertaken by the UN since the 1950 decade, such other former communist countries as it was the case of Poland and Czechoslovakia, countries that will took advantages and will be consistent with international prestige. After more than 46 years, Romania has started to participate in international missions and UN peacekeeping operations since 1991, but only with Military Observers and a Field Hospital as a support medical unit.

In February 1995 the UN addressed an official request to the Romanian government regarding the involvement of Romanian Armed Forces with combat units and staff officers team in UNAVEM III peacekeeping operation

In this context, without going into further details, to provide data and information needed for national decision, Chief of General Staff at that time, General Dumitru Cioflină ordered a reconnaissance mission to the DPKO proposed areas for the deployment of Romanian contingent within UNAVEM III TOO.

It is to be underlined that this was the very first Reconnaissance Mission carried out by the Romanian Armed Forces after the Second World War, outside of the national territory as well as outside Europe. With no press release or any official statement, the reconnaissance mission granted necessary information for military leaders as well for the Parliamentary decision that approved participation of a national contingent in the above mentioned PKO.

The article highlights some operational details regarding the reconnaissance mission performed, some unbelievable and cruel realities from the Angola TOO, the operational environment estimated for ROMBATT, the unknown difficulties and challenges the Recce Team had to face.

Keywords: Angola, UN, UNAVEM III, peace-keeping operation

Odată cu încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, România avea să rămână în spatele Cortinei de Fier și să renunțe la orice implicare activă în misiuni sau operații militare în afara teritoriului național. Mai mult chiar decât atât, România nu va participa la misiunile de menținere a păcii derulate de ONU începând cu decada anilor 1950, chiar dacă state din fostul lagăr comunist, cum a fost cazul pentru Polonia și Cehia, o vor face cu consecvență și prestigiu internațional.

În anul 1980, însă, regimul politic de la București a luat hotărârea de a pune bazele unei școli militare

de pilotaj la Negage, în Angola. Surse internaționale indică și participarea unor piloți români la misiunile aeriene, fără a face referire la instructori români ai școlii sau alte efective trimise special pentru astfel de misiuni. În cadrul „Operation Sirius” în februarie 1981, România a trimis 12 avioane IAR-823, 6 IAR-316B „Alouette III” și 6 BN-2A „Islander”, toate fabricate în România și un detașament de piloți instructori. În cursul unei misiuni de instrucție și formare a piloților angolezi, un avion s-a prăbușit (pilotul român și elevul angolez au decedat). Celelalte aparate au fost donate guvernului angolez, după retragerea piloților români.

Operațiunile ONU de Menținere a Păcii (PKO) au fost înființate în timpul Războiului Rece ca o modalitate de rezolvare a conflictelor dintre state prin trimiterea de personal neînarmat sau purtând numai arme ușoare. Trupele se aflau sub comanda ONU și interveneau între cele două forțe armate aflate în conflict. Trupele erau chemate atunci când puterile internaționale mandatau Națiunile Unite să intervină pentru încetarea conflictului (așa-numitul proxi-război) care amenința stabilitatea regională, pacea și securitatea internațională. Trupele de menținere a păcii nu trebuiau să răspundă la foc cu foc. Ca regulă generală, rolul lor era acela de a interveni atunci când părțile beligerante acceptau încetarea focului și consimeau asupra prezenței trupelor PKO. Trupele PKO evaluau situația din teren și raportau cu imparțialitate dacă s-a încălcat acordul de încetare a focului, dacă insurgenții și-au retras trupele pe aliniamentele stabilite, dacă au fost îndeplinite și alte prevederi ale acordului de pace. Toate aceste eforturi ofereau răgazul necesar pentru ca diplomații să îndepărteze cauzele conflictului.

Acestea erau în ansamblu principiile PKO și cadrul de derulare al acestora la începutul anului 1995, când armata română se pregătea pentru prima sa misiune de PKO.

Urmare a solicitării directe adresate de ONU guvernului României în februarie 1995, precum și a demersurilor inițiate la nivel național, la data de 13 martie 1995 Parlamentul României a aprobat participarea la misiunea UN AVEM III din Angola a unui contingent național, compus dintr-un detașament de ofițeri și subofițeri de stat major (16 ofițeri

și 11 subofițeri); un batalion de infanterie (cu un efectiv de 751 militari); un spital militar de campanie (cu un efectiv de 110 militari și civili).

Trebuie menționat că la baza acestei decizii, în afara intereselor politico-militare naționale¹, au stat propunerile și argumentele conducerii MAPN, precum și raportul de misiune, concluziile și recomandările prezentate de prima echipă de recunoaștere română care a acționat într-un Teatru de Operații (TOO), în afara teritoriului național (și chiar a teritoriului Europei), respectiv în Angola.

În acest context, pentru asigurarea datelor și informațiilor necesare deciziei la nivel național², șeful Statului Major General de la acea dată, generalul Dumitru Cioflină, a ordonat executarea unei recunoașteri în zonele propuse de Departamentul Operațiunilor de Menținere a Păcii (DPKO) a contingentului militar pe care România urma să-l desfășoare în UNAVEM III. Primul batalion căruia îi revenea onoarea de a deschide participarea românească cu unități operative într-o misiune de PKO era Batalionul 2 infanterie din Brigada 1 mecanizată, aceasta fiind și ocazia de perfecționare la standarde internaționale a pregătirii militare.

Desfășurarea misiunii de recunoaștere în Angola

Misiunea de recunoaștere într-un TOO din Angola³ s-a desfășurat în perioada 6-9 martie 1995. Echipa de recunoaștere a cuprins celulele de recunoaștere ale unităților ce urmau să fie dislocate în Angola și a fost compusă din șapte membri: colonel ing. Cristian Crămpîță, șeful echipei de recunoaștere; maior Constantin Moisa, ofițer de legătură al echipei de recunoaștere; maior Gheorghe Tătaru, șef de stat major (însoțit de șeful transmisiunilor și șeful logisticii) din celula de recunoaștere a Batalionului 2 infanterie; colonel dr. Ion Drăgușin (însoțit de șeful logisticii) din celula de recunoaștere a Spitalului Militar de Campanie.

Deplasarea în Angola s-a efectuat cu avionul pe itinerarul București-Paris-Luanda, iar revenirea în țară pe traseul Luanda-Bruxelles-București. Costul transportului internațional a fost suportat de DPKO.

Pregătirea misiunii s-a efectuat sub presiunea timpului necesar luării rapide a deciziei, întocmirii și aprobării documentelor executării unei astfel de misiuni precum și a cererii DPKO care a solicitat (prin reprezentantul militar al României la ONU) ca recunoașterea să fie efectuată în prima parte a

▪ **Echipa de recunoaștere pe aeroportul din Paris, 6 martie 1995**

lunii martie, având în vedere planurile operaționale care prevedeau desfășurarea trupelor în perioada aprilie-iulie 1995.

În afara poziției de Ofițer de Legătură⁴ (LO) ce urma să o îndeplinească în această misiune de recunoaștere, sarcina principală era să mă familiarizez cu procedurile operaționale ale ONU și să-mi perfecționez abilitățile de ofițer de stat major în misiuni internaționale, urmând să fac parte din Biroul Operații de Menținere a Păcii (BMPKO) care fusese creat în cadrul Secției PFP și PKO, înființată în cadrul Direcției Operații din Statul Major General.

Plecarea din București a fost pe data de 6 martie, la ora 9,20, cursa Air France (generos, DPKO rezervase bilete la clasa business, contactul cu serviciile de la această categorie fiind de-a dreptul impresionant pentru un biet ofițer român: șampanie, caviar, somon fumé etc.). Sosirea pe aeroportul din Paris a însemnat și primul contact cu forțele de securitate ale aeroportului. În timp ce ne îndreptam spre zona de așteptare a zborului de legătură spre Angola, am staționat, pentru fumătorii echipei, în apropierea unui cafe-bar; am încercat să scot ghidul pe care îl aveam, dar mi-a căzut din geantă setul de supraviețuire (*survival kit*)⁵. Imediat, un ofițer, care făcea parte din poliția aeroportului, mi-a cerut să vadă bagajul de mână. Cu emoție și jena momentului, când ai impresia că întregul aeroport se uită la tine, am deschis geanta și acesta a văzut bereta albastră. M-a întrebat imediat dacă fac parte din beretele albastre, iar la confirmarea mea, mi-a făcut semn că pot pleca. A fost momentul în care am realizat că în incinta aeroportului circulau mai multe grupuri de militari în uniforme mozaic și cu berete albastre.

În jurul orei 21,30 am urcat în cursa Sabena cu destinația Luanda. Avionul era tip Boeing 747, faimosul Jumbo. Stupoare. Imaginația celor petrecute sau citite anterior⁶, dar și în pregătirea misiunii erau depășite cu mult. Interiorul arăta de-a dreptul imens: trei rânduri de scaune și două intervale pentru circulația pasagerilor; pe exterior, spre ferestre, câte trei scaune pe fiecare rând, iar, la mijloc, rândul central avea patru scaune. Un total impresionant de 10 scaune pe rând. Toți am comentat și în glumă ne-am întrebat dacă avionul acesta va putea decola. În momentul decolării, cu motoarele ambalate la maxim și vibrând din toate „încheieturile”, cu trepidații care mi-au creat impresia că imediat se va dezmembra, a început

să ruleze din ce în ce mai repede, părând totuși că nu se va ridica înainte de terminarea pistei. Încet-încet însă și-a ridicat „nasul” în vânt și a plecat, balansând ușor, spre Africa, purtând la bord prima echipă de recunoaștere a Armatei Române.

Zborul a fost deosebit de liniștit, fără turbulențe atmosferice. Serviciul la bordul aeronavei a fost la înălțimea renumelui de atunci al companiei Sabena. În afara meniului servit la bordul avionului și a atenției pe care personalul o acorda tuturor călătorilor, am văzut grija pentru orice detaliu care poate face călătoria confortabilă, inclusiv faptul că periodic pulverizau din spray-uri dezodorizante arome cu iz de portocale, liliac sau alte flori exotice.

Am sosit la Luanda în jurul orei 5,30 (7 martie) pe o căldură ecuatorială. Nu îmi mai amintesc câte grade a anunțat pilotul înainte de aterizare, dar la deschiderea ușilor avionului am simțit cum mă „lovește” un val de umiditate și un aer cald, greu respirabil. Reacția organismului a fost imediată: o transpirație abundentă și deshidratare. Transpirația pe brațe și pe mâini aproape arăta ca o mucozitate (aveam pe antebraț pardesiile cu care călătorisem către Paris, unde temperatura era de 7-8 grade, ca și la plecarea din București de altfel).

După efectuarea formalităților vamale l-am întâlnit pe ofițerul de escortă și ne-am deplasat la Hotel „Tropico” (foarte central), unde aveam cazarea asigurată. Prima impresie asupra capitalei angoleze a fost excelentă. Într-adevăr, cultură și civilizație europeană la tot pasul. Luanda își merita numele de Perla Africii sau Monaco al Africii. Cvatrile întregi de blocuri ce păstrau un aer de modernism, deși de aproape 30 de ani nu se mai construiseră în Luanda, case cu o arhitectură⁷ impresionantă, curate și bine întreținute. Străzi relativ curate pentru situația de război civil, aproape încă activ. Oameni îmbrăcați elegant și mașini frumoase. Câteva ore mai târziu, în drum spre UNAVEM, circulând la periferia capitalei, am văzut și cealaltă față a orașului și a războiului civil. Case din pământ sau bolțari, cu acoperișuri improvizate, fără canalizare, fără electricitate. Oameni aproape dezbrăcați, cu haine rupte, invalizi, răniți și bolnavi, și asta lângă aeroportul internațional Luanda. Ciudat însă ce mi-a rămas pe rețină și am reținut foarte exact: deși invalizi, răniți, săraci și afectați de război, nu am văzut cerșetori în jurul hotelului, la intersecții sau pe lângă cele câteva clădiri importante din oraș.

Am efectuat rapid check-in-ul la hotel, iar colonelul Crâmpiță ne-a comunicat că deplasarea

la Cartierul General al Forțelor ONU din Angola va începe peste exact 50 de minute, la ora 8,45.

După ce am făcut un duș rapid de revigorare, am îmbrăcat uniforma mozaic și ne-am prezentat în holul hotelului. Deplasarea s-a efectuat prin centrul capitalei Luanda, ocazie cu care am avut un prim contact cu realitatea dură a unui conflict intern care dura de circa 30 de ani. Clădiri distruse sau cu urme vizibile ale luptelor care au avut loc în ultimii ani (reizbucnirea conflictului în anul 1993 a avut loc la Luanda), acestea însă numai în două cartiere ale capitalei. Câteva blindate și camioane de transport lovite cu arme antitanc erau mărturii ale unor ciocniri în interiorul sau periferia localității (deși mai târziu aveam să aflăm că în Luanda luptele de stradă fuseseră limitate, reduse ca amploare și durată). Cu excepția unei patruli de poliție – înarmată cu pistoale mitralieră AK-47 – dispusă la ieșirea din Luanda (imediat după aeroportul internațional) și care oprea „la întâmplare” vehiculele ce păreau suspecte, nu era niciun alt indiciu al războiului.

Ziua întâi

Am sosit la Cartierul General al Forțelor ONU din Luanda, locația fiind cunoscută ca Vila Espa, dispusă la circa cinci kilometri sud de capitala Angolei. Formalitățile de acces au fost simple și fără birocrație. Paza exterioară și accesul erau asigurate de o companie privată, acreditată de structura de specialitate a ONU. Cel puțin la vedere, paza nu era înarmată decât cu mijloace neletale. Chiar am avut o reținere privind capacitatea acestei companii de a reacționa în cazul unui atac al forțelor rebele din UNITA⁸.

După ce am intrat în tabără, prima surpriză. În locul unor clădiri vechi, cu distrugerii, protejate cu saci cu nisip și cu baraje de diferite tipuri, cu antiaeriană în poziții de tragere, cu plase de mascare și pază militară înarmată până în dinți, oricum ceva care să arate ca un Comandament dintr-un TOO, am găsit ceea ce poate fi numită o adevărată „oază de verdeață”, o tabără militară modernă de instrucție și antrenament. Am identificat **Zona Administrativă** (cu case modulare și containere pentru cazarea personalului, restaurant, bază sportivă – teren de tenis, piscină și terenuri de sport –, sală de conferințe, magazin PX, centrala termică și electrică) și **Zona Operațională** (Comandamentul Forțelor, Centrul de comunicații, Punct medical și Stația CL), construită de asemenea din module și containere noi și curate, toate fiind utilizate cu aer condiționat. Din acel

moment am înțeles care sunt standardele ONU în misiuni PKO. Unde erau punctele de comandă îngropate din Poligoanele Cincu sau Mălina, care, la primele ploi abundente, erau pline de apă, unde erau corturile 5,20 x 5,20, prin care ploua sau care pe timp de vară deveneau adevărate saune, unde erau... *O tempora, o mores!*

Programul primei zile a inclus: informare privind situația politică, militară și de securitate; informare operativă asupra misiunii UNAVEM III; informare asupra cerințelor și capacităților logistice ale misiunii; informare asupra cerințelor și capacităților de comunicații ale misiunii; aspecte privind planificarea desfășurării forțelor de menținere a păcii, AOR și misiuni, limitări și puncte slabe.

Șeful de stat major al UNAVEM III, un colonel din armata neozelandeză, ne-a prezentat situația generală politico-militară și de securitate. A continuat cu mandatul și concepția generală a misiunii UNAVEM III, cu situația în TOO și planul de desfășurare a forțelor misiunii, cerințele minime pe care batalioanele PK trebuiau să le îndeplinească. A încheiat cu elemente de planificare privind AOR și misiunile pe care ROMBATT urma să le execute. Această prezentare a fost și momentul unei experiențe de neuitat și nu tocmai plăcută. Deși absolvisem în urmă cu mai puțin de doi ani, în condiții bune, cursul de limba engleză avansat de la Academia Militară și aveam convingerea că abilitățile mele în engleză erau bune⁹, accentul și limbajul strict militar al neozelandezului, cu multe abrevieri, m-au făcut să mă blochez: aveam senzația că am uitat totul, că nu mai știu nimic din limba engleză și nu mai reușeam să țin pasul cu traducerea simultană (oricum translația simultană presupune mult exercițiu și experiență și nu este limbajul conversațional ce se cere unui ofițer de stat major). Numai intervenția colonelului Crâmpîță a salvat situația. Imediat după aceasta, în activitățile ce au urmat discuțiile s-au derulat și au continuat normal.

Elementele principale rezultate din informare au fost:

a) concepția generală a misiunii UNAVEM III, care avea cinci elemente de bază:

– împărțirea teritoriului Angolei în șase regiuni militare și dislocarea a câte unui INFBATT în fiecare din acestea (fiecare regiune era aproximativ de suprafața României). Unitățile de sprijin urmau să asigure 2-3 regiuni militare;

– constituirea așa-numitelor „Quartering Area” și „Storage Area” (Tabere de încartiruire și,

respectiv, Depozite de echipamente), unde forțele UNITA urmau să fie demobilizate, dezarmate, instruite în meserii civile și integrate în societatea civilă și armata angoleză.

- unitățile de menținere a păcii trebuiau să fie suficient de dotate cât să poată desfășura misiuni fără să depindă direct de sprijinul și aprovizionarea UNAVEM III HQs;

- Angola este țara unde există cel mai mare număr de mine antipersonal din întreaga lume (până la cca 15 milioane de mine). Deminarea în folosul trupelor PK trebuia efectuată cu mijloace proprii; programele de deminare urmau să fie dezvoltate ulterior și executate cu contribuția unor NGOs, companii private și agenții ONU. Urma să dureze mulți ani și costurile estimate erau uriașe¹⁰.

Am reținut că bolile tropicale, în special malarie, condițiile meteo – căldura și umiditatea –, precum și lipsa surselor de apă sunt factori de luat în calcul în planificarea misiunii batalionului de infanterie românesc.

b. Regiunea alocată ROMBATT era Regiunea Militară de S-E (RMSE), reprezentând provincia Cuito Canavale a Angolei, recunoscută ca fiind:

- cu o suprafață aproape egală cu suprafața României (și vom avea numai un batalion de infanterie pentru misiuni);

- cele mai importante bătălii UNITA-FAA au avut loc în această regiune, unde densitatea minelor și numărul câmpurilor de mine este cea mai mare din Angola; nu există nicio informație privind aceste câmpuri de mine;

- nu exista o linie a frontului continuă; forțele guvernamentale FAA erau încercuite în principalele localități ale provinciei;

- infrastructura era distrusă aproape în totalitate;

- regiune cu climă foarte caldă și uscată, cu precipitații anuale reduse;

- lipsa de apă potabilă și chiar menajeră.

În continuare, ofițerul cu planificarea operației UNAVEM III, un ofițer indian, a făcut o scurtă prezentare privind modalitatea de dislocare a contingentului român și logistica acestuia. A rezultat că Batalionul 2 infanterie român poate muta efectivele exclusiv pe calea aerului, recomandabil în circa șase zboruri, iar tehnica poate fi adusă pe mare (cu nave tip RO-RO), cele mai indicate porturi fiind Lobito și Benguela, care dispun de infrastructura necesară. De aici, deplasarea urma să se facă direct către locațiile-tabere stabilite, pe cât posibil pe roți,

▪ Regiunea militară de sud-est (Cuando-Cubango)

dacă se vor demina segmentele pe comunicația Kuito–Menongue, dar preponderent aerian. Era vorba despre un adevrat pod aerian¹¹. Perioada planificată era pentru lunile mai-iunie.

Dislocarea ROMHOSP era planificată la începutul lunii mai, după același scenariu: efectivele pe calea aerului, tehnica și echipamentele pe mare, cu debarcarea acestora în Luanda. De asemenea, efectivele Echipelor de Stat Major nu ridicau probleme, acestea putând fi dislocate inclusiv cu folosirea companiilor aeriene civile. ONU asigura transportul personalului și echipamentele acestuia până la greutatea de 120 kg.

Mi-au reținut atenția două detalii financiare. Totul era plătit într-o formă sau alta de ONU¹²: zborurile de dislocare a efectivelor, navele de transport a tehnicii și echipamentelor etc.

Prima zi s-a încheiat la Hotel „Tropico”, unde a avut loc o scurtă ședință de analiză a activităților din această zi și pregătirea misiunii pentru ziua următoare, deplasarea în zonele stabilite pentru ROMBATT și ROMHOSP.

Seara, am mers pe insula Ilha, unde cu bucurie sinceră am făcut prima baie în Atlantic (cred că am fost primii peacekeeperi români care făceau baie în Atlantic). Aproape șocant. Lumini, lumini și iar lumini peste tot. Reclame luminoase, viață de noapte peste așteptările noastre într-o zonă încă de conflict (pacea era foarte fragilă și aveam să

▪ Tanc scos din luptă
pe drumul spre Menongue

aflăm în câteva ore că totuși conflictul nu era complet încheiat). Apoi am revenit la hotel pentru odihna de noapte.

Obosit după ziua precedentă, am fost trezit brusc din somn și am realizat că în apropierea hotelului au loc schimburi de focuri. Era în jurul orei 12,00-12,10 și am crezut că visez momente de la revoluție. Am auzit „tragerile de noapte” undeva în față-stânga hotelului, la câteva străzi distanță. Ulterior, am aflat că echipe UNITA acționau în interiorul Luandei și executau atacuri de noapte cu obiective limitate, punctuale. Somnul din acea noapte a fost cu „urechile ciulte” și mi-a amintit de „decembrie '89”.

Ziua a doua

Dimineața devreme am plecat (mai puțin Celula ROMHOSP care s-a deplasat la Viana, circa 30 kilometri sud de Luanda, pentru recunoaștere, în locația unde urma să fie dislocată), spre aeroportul internațional Luanda, terminalul militar, unde ne-am îmbarcat în avionul comandantului Forței, iar la ora 6,45 am decolat pentru recunoașterea Regiunii Militare de Sud-Est, alocată ROMBATT.

Obiectivul principal al misiunii îl reprezenta obținerea de date și informații cât mai multe, complete și de actualitate¹³. Trebuia să aducem cât mai multe detalii operative care să ajute atât la luarea deciziei privind participarea contingentului român, cât și la planificarea și pregătirea misiunii. Era prima misiune românească cu trupe de menținere a păcii și orice eșec era exclus.

Distanța parcursă a fost de circa 1 500 km. Undeva în zona Vila Nova-Kuito (cam la jumătatea distanței) am avut sentimentul că suntem ținte. Poate și glumele din avion au contribuit la aceasta. Nu știu. Cert este că în următoarele 10 minute am văzut bulgărașii de fum specifici exploziilor

proiectilelor antiaeriene: eram ținta tragerilor, credem, ale forțelor UNITA (deși fusesem asigurați că zborul era anunțat și avea liberă trecere). Glumind, dar cu inima strânsă, am depășit momentul și în cele din urmă am aterizat pe aeroportul din Menongue în jurul orei 9, primul obiectiv al recunoașterii din acea zi. Aeroportul era situat la marginea de sud-est a orașului.

Am fost întâmpinați de reprezentantul autorităților din Menongue și șeful Team Site (TS), care era și comandantul recent createi Regiunii Militare de Sud-Est. Cele două jeep-uri „Toyota Land Cruiser”, cu inscripțiile UNAVEM și drapelele ONU, ne-au preluat și transportat la sediul viitorului Comandament al Regiunii Militare de Sud-Est, unde, în acel moment, funcționa TS încadrat cu o Echipă de Observatori Militari (MILOBS) și o Echipă de Observatori Civili (CIVPOL).

Imaginile văzute pe timpul deplasării erau contradictorii: frumusețea locurilor versus distrugerile de război; și dincolo de orice mine, mine de toate felurile și categoriile. Și mai ales, densitatea de indicatoare „atenție mine” sau „interzis mine” fixate pe orice: pe copaci, bușteni, pari înfiți în pământ, pietre etc. Raioane cu mine distruse sau dezgropate și lăsate în paragină, tancuri, transportoare și camioane distruse, case prăbușite sau complet devastate, totul părea un tablou al unui corespondent de război. Nici nu știam, la momentul respectiv, cum să inter pretăm tot ce vedeam.

Am sosit la Punctul de comandă al TS, situat într-o clădire care mi s-a părut aproape de centrul orașului. TS Menongue asigura conducerea misiunilor din toată regiunea de S-E. Am întâlnit membrii MILOBS și CIVPOL din Brazilia, Argentina, Zimbabwe, Nigeria, India, Iordania, Suedia și, cred, Singapore sau Bangladesh¹⁴. Ținuta era atât tip mozaic, cât și de

lucru (pantaloni, cămașă, beretă albastră). Echipamentele acestora erau specifice misiunilor ONU. Fără armament, cu cască albastră și vestă antiglonț, care se purta numai în misiune sau la ordin, ori în caz de pericol. Deplasarea în misiuni era bazată pe sistemul de patrulare, patrula având cel puțin doi membri. Era interzisă plecarea în misiune a doi membri ai aceleiași națiuni. După caz, mai ales la investigații, aveau și un translator. Echipamentele de comunicații asigurau transmisia prin satelit și cu mici excepții se putea vorbi din orice zonă a TOO (un argentinian mi s-a confesat că poate vorbi chiar acasă, în Argentina). A fost momentul când m-am întrebat câți militari români știu să folosească echipamente de comunicații tip INMARSAT.

Programul la Menongue a inclus: prezentarea situației din zonă; recunoașterea a 1-2 posibile locații pentru ROMBATT; recunoașterea sursei/surselor de apă și a elementelor principale de infrastructură. Prezentarea situației a fost făcută de șeful TS, care a subliniat elementele de ordin operativ ce au făcut obiectul raportului de misiune. Cele mai importante concluzii au fost:

- regiunea Cuando Cubango are o suprafață de cca 200 000 kmp (aproape cât România și numai un batalion pentru misiune era întrebarea care frământa) și 175 000 locuitori;

- aici au avut loc cele mai crâncene lupte, cu pierderi imense de ambele părți;

- populația Menongue era estimată la cca 30 000 locuitori;

- regiunea este izolată de restul țării de către forțele UNITA; orașul este sub controlul FAA, dar complet înconjurat, fără a se cunoaște exact disponerea trupelor UNITA;

- lipsa informațiilor privind dislocarea forțelor UNITA și valoarea acestora (demobilizarea și dezarmarea lor erau misiuni de bază ale ROMBATT);

- suprafețe imense de zone minate (sau suspecte de minare) și lipsa documentelor, planurilor și hărților cu disponerea acestora;

- lipsa surselor de apă potabilă și surse limitate de apă menajeră (lipsa posibilităților de aprovizionare de pe plan local);

- aprovizionarea se va putea executa, cel puțin o perioadă de cca 3-4 luni, exclusiv pe calea aerului, singurul drum posibil pentru aprovizionare urmând a fi deminat în următoarele trei luni (oricum era nesigur, putând fi minat imediat).

Am reținut ca determinantă pentru misiune lipsa informațiilor și a datelor exacte despre părțile

beligerante. Nu erau date clare nici despre valoarea forțelor, nici despre locația exactă a acestora, mai ales a trupelor UNITA. Practic, nu se putea trece pe o hartă nicio linie a frontului clară, nici raioane de dispunere a forțelor beligerante¹⁵ și valoarea acestora, aproape nimic.

Au urmat discuții pe subiecte de informații, operații, logistică și comunicații. Personal am discutat cu maiorul Ramon D. Cereles din MILOBS argentinian, responsabil, între altele, cu centralizarea datelor și informațiilor și cu investigarea Cease Fire Violation. Acesta mi-a confirmat, mai ales, lipsa datelor despre trupele UNITA și informația că parte din acestea ar fi cantonate chiar în afara teritoriului național, în zona de frontieră cu Namibia și Zambia¹⁶. Important era, de asemenea, că regiunea era aproape în totalitate sub control UNITA, se știa de Școala de aviație de la Negage a României din anul 1981 și deci nu ne așteptam la o atitudine prietenească. Forțele guvernamentale FAA erau încercuite în principalele localități și nu se bucurau prea mult de sprijinul localnicilor. Ciocnirile erau frecvente, iar investigațiile îngreunate de beligeranți.

Deplasările în teren erau extrem de limitate atât din cauza minelor, cât și de opoziția unor comandanți locali (nu toți acceptau Acordul de la Lusaka). Practic, spre exemplu, pentru deplasarea de la Menongue la Cuito Canavale, treceai prin zone controlate alternativ de UNITA și FAA. Aveai nevoie de confirmarea tuturor comandanților acestor zone și acordul acestora pentru a putea trece.

■ Clădire distrusă în apropierea
sediului TS

■ La periferia Menongue aproape de locația ROMBATT

Mai târziu am aflat de „filozofia” ambelor tabere care a făcut dificil procesul de pace: „ca general în timp de război ești cineva, în timp de pace ești nimeni”.

Din modeste rezerve ale MILOBS a fost organizată o masă de prânz pentru noi. Nu fasolea și cârnații ne-au dat gata. Am fost impresionați atât de simplitatea mesei, aranjată cu bun gust de militarii din TS și chiar cu unele elemente de protocol, dar mai ales de bunăvoința și ospitalitatea lor. A fost clar: munca în echipă și specificul operațiilor militare dezvoltă sentimente și caracter puternice.

Am plecat spre unul din posibilele raioane de dispunere și încartiruire a ROMBATT, situat la marginea de S-V a localității Menongue. Aici am trăit o experiență cu adevărat unică. Instinctul de ofițer de stat major a făcut ca, imediat ce comandantul TS ne-a prezentat de la marginea drumului care este perimetrul pentru posibila locație a ROMBATT și limitele acesteia, să părăsesc șoseaua, să intru în „tarla” și să bat cu piciorul porțiunea de teren. Nu am făcut mai mult de doi-trei pași și m-am trezit tras înapoi cu forță, brutal aș spune, de unul din membrii MILOBS: aproape intrasem în zona minată. Într-adevăr, minele erau până la marginea drumului. Abia atunci am văzut indicatorul de zonă interzisă.

Astfel am aflat că porțiunea destinată ROMBATT trebuia, înainte de a fi folosită, cercetată, deminată și curățată. Abia apoi puteam instala tabăra. Nu exista nici măcar o singură clădire. Toată dislocarea urma să fie în corturi¹⁷.

Comunicația principală, la origine asfaltată de portughezi înainte de anul 1970, se prezenta în condiții rezonabile pentru o fostă „linie întâi” de război și era practicabilă pe orice condiții meteo. O „singură” problemă: era minată pe toate cele trei direcții: spre Cuito-Canavale, spre Lubango și spre Kuito (care deschide drumul spre Luanda și Lobito, port important la Atlantic și Baza logistică a UNAVEM III).

Calea ferată era de mult distrusă pe porțiuni întregi și de ani de zile era impracticabilă. De asemenea, materialul rulant era imposibil de utilizat.

Din acest punct ne-am deplasat spre a doua locație, unde de această dată, am păstrat distanța. Practic, am efectuat recunoașterea din mașină.

Înainte de plecare, ne-am deplasat la unul din punctele posibile de aprovizionare cu apă. Am fost atenționați că apa prezintă bacterii și microbi și ar putea fi folosită după filtrare și clorurare probabil doar ca apă menajeră. Concluzia era clară: se impunea aducerea de către ROMBATT (subunitatea de geniu) a unei instalații de forare și filtrare a apei.

Puțin îngrijorați de condițiile pe care le găsisem la Menongue, am urcat în avion spre următoarea destinație: Mavinga. Așa cum fusesem deja atenționați, aici au avut loc unele dintre cele mai crâncene lupte între trupele UNITA, sprijinite de militari din Africa de Sud (inclusiv celebrele trupe de mercenari) și cele ale FAA sprijinite de patru divizii cubaneze. Totul a fost distrus: localități, fabrici, infrastructură, totul, totul.

Am aterizat pe un aerodrom improvizat din pământ roșu, unde am fost preluați de două vehicule de teren ale TS Mavinga (MILOBS avea numai mașini de teren „Nissan Patrol” sau „Toyota Land Cruiser”). Ulterior aveam să văd că mașinile japoneze de teren sunt de departe cele mai folosite vehicule în Angola și Africa. Ceea ce am văzut în continuare este greu de descris. Drumuri decoperate de asfalt, drumuri de pământ unde praful făcea aerul greu respirabil și mine de toate categoriile¹⁸, plantate efectiv până la marginea acestuia și care erau vizibile de la mare distanță. La trecerea noastră, în mașinile MILOBS, am văzut ceva incredibil: localnicii nu aveau curajul să facă nici măcar un pas înapoi, repet, nici măcar 30 centimetri în afara drumului. Preferau să fie atinși, călcați pe picioare sau agățați de jeep-uri, dar nu făceau pasul înapoi¹⁹.

Imaginea TS era deplorabilă și descurajantă: înconjurat de vegetație înaltă și uscată, „protejat” de sârmă ghimpată pe două rânduri, fără drumuri

de acces sau căi de comunicații practicabile; un singur drum de intrare, cândva pietruit, acum de pământ. O clădire veche, izolată, probabil o fostă fermă, cu fisuri și parțial distrusă, reparată superficial, era locuința MILOBS. De aceasta era lipit un container (nici el foarte nou), unde era camera operațională a TS din Mavinga. Un grup electrogen și cred trei sau patru butoaie de carburant, un frigider amărât, un congelator și câteva lăzi termoizolante erau capacitățile logistice de depozitare la rece. Aprovizionarea era exclusiv aeriană, un zbor la două săptămâni, dar, de cele mai multe ori, avionul ajungea la Mavinga după trei sau chiar patru săptămâni. Am întâlnit un membru al MILOBS, un suedez cu privirea pierdută și psihicul la pământ. Cu greu și aproape incoerent mi-a răspuns la câteva întrebări. Aștepta de trei săptămâni avionul care urma să-l ducă la recuperare la Luanda, iar apoi să schimbe locația²⁰.

Informarea operativă, prezentată de comandantul TS, a fost făcută sub un umbrar amenajat sumar din plasa de mascare, lângă un baobab, la o masă mică și cu o hartă agățată într-un stativ din șipci de lemn legate improvizat. Condiții de campanie. Informarea a fost cutremurătoare: cea mai mare densitate de mine antipersonal din lume; deplasările extrem de limitate și în mare pericol din cauza minelor; lipsa totală a apei; căldura sufocantă; vegetație uscată înaltă; condiții mizere de trai și lipsa oricăror resurse locale. Nici urmă de infrastructură. Chiar supraviețuirea era o artă. Populația locală redusă numeric și trăind ascunsă nu se știe unde. Mavinga era înconjurată de forțele UNITA și fără legături cu exteriorul. Pentru TS totul se transporta de la Luanda, inclusiv apă²¹. Cumplit. Și aici ar fi urmat să fie încartiruită o companie din ROMBATT pentru a executa misiunile repartizate.

Am plecat aproape descumpăniți. Ce vom scrie în raport? Ce hotărâre ar putea lua decidenții pe baza unor astfel de informații? Era în pericol participarea românească la misiunea UNAVEM?

Drumul de întoarcere de la Menongue la Luanda (am luat în avion și pe suedez, care în mod clar nu mai putea continua misiunea; am început să înțeleg de ce misiunile ONU acordau atenție deosebită pentru recreere și binefacere – *recreation and welfare*) a fost de asemenea cu peripeții. Aproximativ în aceeași zonă, unde în cursul dimineții antiaeriana UNITA deschisese focul asupra noastră, am traversat o furtună cu tunete și fulgere cum rar se poate vedea. Fulgerele erau atât

de aproape de avion încât aveai impresia că dacă scoți mâna pe geam le poți prinde. Ușa de la cabina piloților era deschisă, iar poziția mea îmi oferea vizibilitate directă spre micul radar de la bordul aeronavei. Fără cunoștințe prealabile de a citi un radar am înțeles totuși ca eram în mijlocul unei furtuni tropicale ce afecta centrul Angolei. Am simțit când piloții au ridicat avionul spre altitudinea maximă, dar a fost în zadar. A trebuit să suportăm turbulențele (au fost momente când părea că avionul este o frunză în vânt), fenomenele cele mai impresionante fiind însă fulgerele și trăsnetele.

Am ajuns la Luanda la lăsatul serii, undeva după orele 20, mergând direct la hotel. Ședința de coordonare a fost scurtă și la obiect. Condiții foarte dificile și nefavorabile pentru ROMBATT, chiar adverse. Date aproape inexistente despre trupele UNITA (care urmau să fie demobilizate, dezarmate și protejate de ROMBATT), dar și despre trupele FAA. Despre câmpurile de mine nu existau documente și planuri la niciuna dintre părțile beligerante. Logistica impunea un efort semnificativ și trebuia adusă din afara zonei, nu era nimic cu care puteai să te aprovizionezi din regiune. Colonelele Drăgușin a adus însă puțină speranță: locația și condițiile pentru Spitalul de campanie (ce urma să servească și Cartierul General) erau dintre cele mai bune.

Noaptea s-a lăsat cu aceleași „trageri nocturne”, cu urmăriri și strigăte.

Ziua a treia

De această dată, șoferul a folosit pentru ieșirea din Luanda, spre UNAVEM III, un alt itinerar. Nu știu dacă din motive de protecție sau pentru a ne da posibilitatea să vedem și alte zone din oraș. Cert este că am avut senzația că înțelege ceva românește. Sau poate limba noastră, care face parte din familia limbilor latine ca și portugheza lor, îi permitea înțelegerea unor cuvinte.

Ultima zi a fost dedicată contactelor cu diferite divizii din Comandamentul Forței UNAVEM III și identificarea aspectelor privind sprijinul operației și elemente de asigurare pentru ROMBATT și ROMHOSP. Practic am fost informați despre ce va putea asigura UNAVEM III și ce trebuie să-și asigure unitățile prin grija comandamentelor naționale.

Privind Echipa de Stat Major, discuțiile au fost limitate: ofițerii și subofițerii urmau să parcurgă un test²² înainte de confirmarea sau numirea pe funcții la Comandamentul General al Forței UNAVEM III

și la Comandamentele Regionale (UNAVEM își rezerva dreptul de a numi pe alte funcții și mai ales alte locații, ofițerii și subofițerii de stat major, în funcție de nevoile misiunii). Am înțeles că o parte din pozițiile alocate României erau destul de importante²³, dacă avem în vedere lipsa de experiență a ofițerilor de stat major; UNAVEM III fiind practic prima PKO la care aceștia participau. Oricum, locațiile Comandamentelor regionale, ca să nu mai vorbim de Luanda, asigurau condiții excelente pentru o misiune militară într-un TOO.

În timp ce colonelul Crâmpîță avea discuții cu conducerea UNAVEM III (comandantul Forței era generalul-maior Edward Ushie Unimna din Nigeria), am reușit ca în jurul orei 10,15 să intru la șeful operațiilor, colonelul Ibengbu²⁴ (tot din Nigeria) și am fost informat despre disponerea de principiu a batalioanelor de pacekeepers: în afara ROMBATT, a cărui regiune o cunoșteam deja, dislocarea planificată era următoarea: INDBATT (India), regiunea de Centru; BRABATT (Brazilia), regiunea de Nord; URUBATT (Uruguay), regiunea de Nord-Est; ZIMBATT (Zimbabwe), regiunea de Est; ZAMBATT (Zambia), Regiunea de Sud. În afara acestor unități, misiunea mai avea planificată desfășurarea a două companii de geniu din Ucraina și Bangladesh. Compania logistică și Compania de transmisiuni erau din Portugalia, iar Detașamentul de elicoptere transport din Rusia.

După ce am luat „contact” cu restaurantul ce deservea Comandamentul Forței (care asigura hrană pentru efectivele prezente, indiferent de cultura culinară și limitările religioase²⁵), am plecat spre hotelul „Tropico” pentru pregătirile de plecare. O scurtă ședință de coordonare a încheiat practic misiunea.

În cursul după-amiezii am ieșit în apropierea hotelului la o scurtă plimbare. Am descoperit Piața Kinaxixi, la circa 150 metri de hotel, unde statuile din fildeș și abanos erau la mare preț, dar și bijuteriile din pietre semiprețioase. Lângă hotel, pe străzi alăturate, alte oferte de amintiri africane. Seara, după check-out am plecat spre aeroport.

Am intrat la controlul vamal după check-in. Surpriză! Colonelul Crâmpîță a fost luat și dus la camera de control corporal a securității aeroportului, dezbrăcat și verificat din cap până în picioare. Până și pasta de dinți a fost controlată. Incidentul ne-a amintit că Angola este una dintre cele mai bogate țări din lume, iar minele sale de diamante, renumite. Iar transportul diamantelor după modelul

„Papillon” era încă o metodă folosită. De fapt, diamantele au plătit ani de zile armele și munițiile cu care s-a purtat războiul: deviza „arme pentru diamante” a funcționat decenii întregi.

În fine, la ora 22,30, avionul cursei Sabena a decolat spre Bruxelles. După o escală de 10 ore în Bruxelles, de unde am cumpărat copiii primele cadouri din mult visatul Occident, am plecat spre casă. (Prin Ambasada Franței la Luanda, situată chiar în fața hotelului „Tropico”, echipa a obținut viză de intrare tip B, pentru Belgia-Bruxelles. Deși am intenționat să facem un tur al orașului Bruxelles, am aflat că acest tip de viză era specific țărilor... – hai să uităm și să nu fim răi! – și puteai să te plimbi numai în aeroport).

Misiunea se încheiase. Urma întocmirea raportului de misiune și prezentarea acestuia, spre decizia liderilor noștri militari și politici.

Ce a urmat este cunoscut: Parlamentul României a aprobat dislocarea contingentului român în cadrul UNAVEM III.

*

Intrarea în TOO Angola s-a executat între 17-28 mai de către Spitalul Militar de Campanie și Echipa de Stat Major (două curse executate cu aeronave IL-18 ale Romavia), iar între 22 august-16 septembrie de către Batalionul 2 infanterie.

În loc de concluzii

Am participat la această misiune ca ofițer cu operațiile la Cartierul General al Forței UNAVEM III din Luanda, unde am contribuit, după puterile mele, la schimbarea regiunii militare în care a fost dislocat în cele din urmă ROMBATT (în Regiunea de Sud, o zonă cu climă prietenoasă, preponderent sub controlul forțelor guvernamentale, fără ca aici să fi avut loc lupte atât de intense și cu o densitate a minelor cu mult sub media Angolei), meritul principal revenind colonelului Crâmpîță, și, probabil, și Misiunii României la ONU.

Aceasta a fost o experiență unică, fiind primul ofițer de stat major român care a încadrat o astfel de funcție, la nivelul unui Cartier General al Forțelor ONU într-o misiune condusă de ONU. Între responsabilitățile avute și menționate în aprecierea primită la finalul turului de serviciu au fost: întocmirea și transmiterea DAILY SITREP (raportul zilnic) și a DEMINING WEEKLY REPORT (raportul săptămânal privind deminarea drumurilor din Angola) la DKPO/ONU, actualizarea

zilnică a Hărții Operative și a documentelor de planificare, coordonarea convoaielor WFP și escortarea acestora, actualizarea și executarea planurilor privind Patrurile și Posturile de Observare.

NOTA: Fotografiiile sunt din colecția proprie și din arhiva UNAVEM III.

Anexa 1

ANGOLA

– scurtă prezentare –

Angola este o țară în sud-vestul continentului Africa (coordonate 12 30 S, 18 30 E) ce se învecinează cu Namibia, Republica Democrată Congo și Zambia. Angola beneficiază de o largă ieșire la Oceanului Atlantic.

Această fostă colonie a Portugaliei este bogată în numeroase resurse naturale, dintre care petrolul și diamantele sunt cele mai importante.

Formal, țara are un guvern democratic și e numită **Republica Angola** (sau în limba portugheză: República de Angola).

Are o suprafață de 1.246.700 km² și o populație de 12.263.600 locuitori. Angola conține trei grupuri etnice principale, fiecare vorbind o limbă Bantu: Ovimbundu 37%, Kimbundu 25%, și Bakongo 13%. Limba oficială este limba portugheză.

A fost scena unui război civil încă din 1975 când se proclama Republica Populară Angola (Angola a fost provincie a Portugaliei până la izbucnirea războaielor de independență a statelor africane de sub fostele colonii).

Mișcarea Populară pentru Eliberare (MPLA), victorioasă în războiul civil, înscrie Angola pe orbita comunismului, condusă de președintele Jose Eduardo dos Santos, fiind sprijinită de Cuba (care trimite și trupe de „menținere a păcii”), URSS, dar și alte state foste comuniste, în timp ce UNITA (Uniunea Națională pentru Independența Totală), condusă de doctorul Jonas Savimbi, este susținută de Africa de Sud și de comunitatea internațională. Acest conflict este cunoscut și ca „Războiul diamantelor”, la fel cu cel din Sierra Leone, în care părțile controlau cea mai mare parte a minelor de diamant, pe care le vindeau pentru armament, în fapt războiul se ducea mai ales pentru controlul zonelor cu resurse, mai degrabă decât pentru libertatea unora sau a altora.

În urma acordului de pace între cele două partide, mediat de Portugalia (fosta metropolă) și de ONU în 1991, urmat de Protocolul de la Lusaka din octombrie 1994, sunt organizate alegeri libere sub supraveghere internațională. Conflictul a opus, în mare, interesele

celor două doctrine ale secolului trecut, comunismul și capitalismul, interesele marilor puteri (Portugalia, Cuba, URSS, Africa de Sud, SUA) și resursele mari de diamante și petrol, care lasă în urmă peste 500 000 de morți (peste 200 000 de refugiați) și pagube uriașe în economia angoleză. Cea mai mare problemă, după încheierea războiului civil, în 2003 sunt câmpurile de mine antipersonal și miile de copii sau adulți căzuți victime, pentru care comunitatea internațională va trebui să facă eforturi disperate.

Angola are un diferend cu Republica Democratică Congo (fostul Zair) în ceea ce privește regiunea Cabinda (fosta colonie portugheză, zonă de importanță strategică, cu rezerve impresionante de petrol) situată la vărsarea fluviului Zair în Oceanul Atlantic, care ține de controlul comercial al zonei.

Anexa 2

MANDATUL ONU PENTRU UNAVEM III

1. Mandatul ONU pentru UNAVEM III acceptat de părțile beligerante a cuprins:

a. Politic: asistă părțile în implementarea Protocolului de la Lusaka.

b. Militar:

– supervizează, controlează și verifică dezangajarea forțelor și monitorizează încetarea focului. Sprijină stabilirea și funcționarea Taberelor de Demobilizare a forțelor UNITA;

– supraveghează colectarea și depozitarea armamentelor UNITA concomitent cu protecția acestora;

– monitorizează completarea FAA (cu militari ai UNITA) și constituirea Armatei Naționale Unite;

- verifică și monitorizează neutralitatea Poliției Naționale Angoleze.

c. Umanitar: coordonează, facilitează și sprijină activitățile de ajutor umanitar relaționate direct cu procesul de pace

d. Electoral: asigură îndeplinirea cerințelor esențiale pentru desfășurarea celui de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale, verifică și monitorizează întregul proces electoral.

2. Principalele misiuni identificate pentru forțele militare:

a. Asigurarea securității și patrularea AOR;

b. Pregătirea centrelor - taberelor de demobilizare (inclusiv zonele de depozitare a armamentelor);

c. Supervizarea procesului de demobilizare și asistența umanitară;

d. Redeschiderea axelor de comunicații rutiere, deminarea și asigurarea autorizației de tranzit prin munți și zonele minate.

¹ Consensul național privind integrarea României în structurile de securitate europene și euroatlantice a stat la baza principalelor decizii și acțiuni de politică externă ale țării și, implicit, ale Armatei Române. Semnificativ din acest punct de vedere este faptul că România a fost atât primul stat semnatar, la 26 ianuarie 1994, al Programului Parteneriatului pentru Pace, cât și prima țară parteneră care a încheiat într-un singur an (septembrie 1995-octombrie 1996) întregul ciclu de aplicații NATO/PfP, în care Armata Română a întrebuințat toate cele trei categorii de forțe armate: trupe de uscat, aviație și marină. Concomitent, participarea la misiunile PKO ale ONU au asigurat experiența necesară pentru participarea în viitoarele operații NATO.

² Ministrul Apărării Naționale era domnul Gheorghe Tinca

³ Anexele 1 și 2 cuprind sumar informații privind Angola și Mandatul ONU pentru misiunea UNAVEM III.

⁴ La data plecării în misiune eram încadrat ofițer de stat major și șef al NBC la Comandamentul Brigăzii 1 mecanizate, din care urma ca Batalionul 2 infanterie să fie dislocat în Angola.

⁵ Este de dimensiunea unui pachet de țigări și cuprinde un briceag multifuncțional, ace de pescuit, gută, plută, ac și ață de cusut încălțăminte, o riglă scurtă și o busolă, 6 pastile de antibiotic, 4 benzi leucoplast și o fașă.

⁶ Personal zburasem numai pe trei curse interne, cu destinația Sibiu și Constanța, destinații operate de avioanele TAROM.

⁷ Mai târziu aveam să văd că aceste case splendide erau arhitectură portugheză, întâlnite la tot pasul în Lisabona și în marile orașe ale frumoasei țări care se numește Portugalia, locul de unde au pornit marile descoperiri geografice ale lumii.

⁸ Existau deja informații că nu toți comandanții UNITA acceptau Acordul de la Lusaka și pregăteau atacuri și acțiuni cu forțele rămase fidele. Atacurile s-au dovedit ulterior o amenințare reală.

⁹ În vara anului 1993 și a anului 1994 am participat la discuțiile cu două delegații ale forțelor SUA pe probleme privind instrucția în Brigada 1 mecanizată.

¹⁰ Se estima că plantarea unei mine reprezenta un cost mediu de 7-8 dolari în timp ce deminarea ajungea la circa 200 dolari.

¹¹ La acea vreme, militarii nu aveau cunoștințe despre imbarcarea și transportul aerian al diferitelor categorii de tehnică.

¹² Pentru fiecare militar, ONU plătea 1 000 dolari. Cum era distribuită această sumă sub formă de salarii, aceasta era responsabilitatea națională. În final, chiar dacă după câțiva ani, ONU a plătit totul, inclusiv uzura tehnicii și echipamentelor.

¹³ Războiul civil din Angola se derula de circa 30 de ani și informațiile erau incomplete, depășite sau pur și simplu lipseau.

¹⁴ Am sesizat echilibrul continental al personalului.

¹⁵ Ulterior, pe timpul misiunii, am avut momente când UNAVEM III HQs era informat că localitatea X a fost atacată și este sub control FAA sau UNITA, fără a avea nicio dată despre valoarea forțelor. Apoi, peste 24 ore, eventual după investigații făcute de TS, aflăm că atacatorii s-au retras spre o direcție necunoscută. Ce să treci pe hartă?

¹⁶ Aarii întregi din zona de frontieră a celor două state nu erau controlate de forțele guvernamentale respective fiind la dispoziția bandelor, detașamentelor înarmate și a sprijinitorilor UNITA.

¹⁷ Căldura și lipsa aparatelor de aer condiționat urmau să creeze condiții grele de lucru.

¹⁸ La informare ni s-a comunicat că au fost plantate prin procedee moderne ca lansare din elicoptere, salve tip proiectile reactive etc. Inclusiv mine de ultimă generație, mine nedetectabile cu carcasă de plastic de origine suedeză.

¹⁹ Acest aspect a fost prezentat și în raportul de misiune în aproximativ aceleași cuvinte.

²⁰ L-am revăzut complet recuperat la începutul lunii iunie, la Luanda; containerul contingentului suedez era chiar lângă camera mea.

²¹ Și avionul cu care sosisem a adus și descărcat câteva cutii cu hrană și circa 20 baxuri cu apă. Am reținut și câteva lăzi cu bere. Procedura ONU pentru MILOBS era clară în orice PKO: aceștia primeau bani/dolari și își rezolvau pe cont propriu aprovizionarea. Aici totul părea ceva tragic și am înțeles perfect ordinul Comandantului Forței de a asigura aprovizionarea, contra cost, a MILOBS.

²² Ulterior, la sosirea în misiune am dat două teste: unul de limbă engleză și altul de cunoștințe militare/profesionale.

²³ Cele mai importante poziții și divizii în care au fost numiți ofițeri români au fost: Șeful Personalului Militar al Misiunii, Șeful Serviciului medical al Misiunii, Loctiitor Poliție militară a Comandamentului și Ofițer 2 cu Operațiile. Ulterior, pe timpul misiunii au fost și alte funcții pe care ofițerii români au fost nominalizați de Comandantul Forței, generalul Simbanda (Zimbabwe).

²⁴ Acesta a fost șeful operațiilor până la 30 iulie 1995 și mi-a fost primul șef în această misiune.

²⁵ Totuși, mai târziu, pe timpul misiunii, am observat că, de regulă, musulmanii nu serveau masa la restaurant, preferau să angajeze bucătărese pe plan local sau să-și gătească singuri; exemplu: indienii își găteau singuri, pe grupuri de simpatii, iar ofițerii superiori pe funcții importante aveau ordonanțe care asigurau aceste servicii.

SERVICIUL ROMÂN DE INFORMAȚII SERVICIU DE INTELLIGENCE COMPETITIV ÎN APĂRAREA INTERESELOR DE SECURITATE ALE ROMÂNIEI

Dr. TIBERIU TĂNASE
Academia Națională de Informații

A b s t r a c t

Before the outbreak of the First World War, almost all intelligence confronted with shortcomings. At the beginning of the war, Romania was unprepared in intelligence field. Therefore, the lack of strategic intelligence for political and military decision makers represented a great risk for Romania's integrity and sovereignty.

During the first World War Romania, didn't have a service for a joint analysis, assessing and use of intelligence which should have protected the national interests. Romanian officers made efforts for creating a suitable intelligence structures using ingenious means and methods for gathering intelligence.

As soon as the second world war broke out, the state institutions, responsible for achievement of the strategic goal of Romanian state (the reconstruction of all country borders), have been reformed. One of these institutions was the Special Intelligence Service (SIS), the most powerful and efficient instrument used by Ion Antonescu for being acquainted with the evolution of diplomatic relations and military operations. A first stage of the reform process has occurred in September 1940, when SIS passed in the Presidency of Cabinet Council's orders. A new reorganization caused by political, diplomatic and military conditions occurred in January 1942. The consequences of these reforms consisted in the deep structural changes of SIS and the conformity with war conditions.

As a conclusion, Romania intelligence services developed in deep connection with the domestic and international environment and the political and military world events.

Keywords: SRI, intelligence service, Second World War, post-war

Tradiția Intelligence-ului românesc

Consiliul Superior de Apărare al Țării a aprobat constituirea noii structuri informative, iar pe 1 mai 1925 în fruntea acestui serviciu, denumit Serviciul Secret de Informații, a fost numit Mihail Moruzov. Serviciul de Informații al Armatei și-a urmat cursul

său, iar Serviciul Secret a funcționat doar nominal sub tutela Marelui Stat Major.

Acest nou Serviciu a fost condus cu o mână de fier de Moruzov, însă, după 1930, acesta s-a amestecat în jocurile politice dubioase patronate de regele Carol al II-lea și a intrat în conflict cu Ion

Antonescu, furnizându-i suveranului documente așa-zis compromițătoare privind viața generalului Antonescu¹. Istoricii intelligence-lui l-au considerat un as al Serviciului Secret românesc, dar, din păcate, acțiunile sale nu au putut împiedica dezastrul României din anul 1940, când țara a suferit importante pierderi din teritoriul național. În ultimii doi ani de activitate, Moruzov a încercat o schimbare a orientării Serviciului Secret, prin contacte realizate cu amiralul Wilhelm Canaris, șeful spionajului militar german. În septembrie 1940, a fost arestat în timp ce se întorcea de la Venetia și încarcerat la Jilava de noul regim al generalului Antonescu. Nu a fost eliberat nici la insistențele lui Canaris, care a sosit special la București, și a murit împușcat de legionari în noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940².

Serviciul Secret a lucrat după cele mai profesionale metode ale culegerii de informații, folosind mai multe tipuri de informatori. Membrii unor misiuni oficiale sau diplomatice erau și ei „ajutați” să aibă o comportare „imorală”, pentru ca apoi, pe baza materialului compromițător să fie „convinși” să colaboreze cu Serviciul.

În perioada premergătoare și în cea imediat următoare izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, teritoriul românesc a devenit zonă de maximă importanță pentru interesele germane, franceze, engleze și sovietice. Întrucât obiectivul strategic al românilor era refacerea tuturor granițelor țării, s-a declanșat o laborioasă activitate de creare și reformare a acelor instituții care puteau fi de folos în acest scop.

România a încercat să păstreze ființa națională, tradițiile statale și etno-culturale și să recupereze ce se mai putea din ceea ce-i fusese luat prin forță și dictat în vara anului 1940. În aceste circumstanțe, păstrarea stării de neutralitate față de părțile angajate în războiul care fusese declanșat în septembrie 1939 (prin agresiunea Germaniei național-socialiste și a Rusiei sovietice asupra Poloniei) devenise imposibilă, iar alianța de conjunctură cu cel mai puternic se impunea drept unica soluție. Generalul Ion Antonescu, conducător al statului³, avea nevoie de un instrument puternic și eficient care să-l țină la curent cu evoluția și perspectivele raporturilor diplomatice și ale operațiilor militare. Acest instrument nu putea fi decât Serviciul de Informații al Armatei care, la acea dată, era destul de slăbit, în urma evenimentelor din 3-6 septembrie 1940, ce

duseseră la prăbușirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea. Ca urmare, Serviciul trebuia supus unui amplu proces de reformă structurală care să-i sporească eficiența la nivelul de exigență cerut de Înalțul Comandament. Astfel, la 9 octombrie 1939, s-a publicat în „Monitorul Oficial” *Decretul-lege pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale*, în care, pentru prima dată, apărea titulatura de Serviciu Special de Informații (SSI), care nu a fost însă folosită în timpul lui Moruzov (6 septembrie 1940), impunându-se abia după noiembrie 1940. La data pe 15 noiembrie 1940, în fruntea SSI, noua structură de intelligence trecută în subordinea Președinției Consiliului de Miniștri, a fost numit Eugen Cristescu. Noul director absolvise seminarul teologic din Iași și era jurist de profesie. A fost avansat treptat până la funcția de director în Direcția Generală a Poliției, remarcându-se prin modul în care a combătut mișcarea legionară. De semnalat, performanța lui Eugen Cristescu de a nu implica SSI-ul în politică. Din cauză că țara se afla în război, SSI-ul, reorganizat de Cristescu, s-a orientat informativ în principal asupra Rusiei Sovietice, dar și împotriva partidului comunist și mișcării legionare. În același timp, SSI-ul s-a confruntat și cu cele 11 organizații de spionaj germane care activau în România, dar și cu cele maghiare și bulgare. Un exemplu a ceea ce însemna datoria față de țară l-a reprezentat și aflarea datei raidului american asupra Ploieștiului – 1 august 1943 –, cu o săptămână înainte ca acesta să se producă.

Între anii 1943-1944, SSI a făcut un adevărat dans pe muchie de cuțit, protejându-i și pe liderii comuniști Petru Groza, Ion Gh. Maurer, Mihai Beniuc (angajat în SSI pentru a nu fi trimis pe front).

După 23 august 1944, Eugen Cristescu a distrus mai multe dosare, apoi s-a refugiat cu o mare parte din arhiva sa în comuna Bughea, din județul Muscel, unde a și fost arestat, pe 24 septembrie 1944. Transferat în Rusia Sovietică, a fost îndelung anchetat, iar în 1946 condamnat la moarte. Prin decret regal și la intervenția lui Lucr. eșu Pătrășcanu, pedeapsa i-a fost comutată în muncă silnică pe viață. Oficial, a decedat pe 12 iunie 1950 în penitenciarul Văcărești.

Sub ocupația sovietică, după câteva încercări de a-și face datoria, SSI-ul a fost practic desființat. Odată cu sovietizarea țării, dispărea cel mai important serviciu de informații al României.

Desființarea Departamentului Securității Statului și înființarea Serviciului Român de Informații (SRI)

La data de 30 august 1948, prin decretul nr. 221, a fost înființată Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP), direcție din cadrul Ministerului Afacerilor Interne⁴.

La 30 martie 1951, DGSP a devenit Direcția Generală a Securității Statului (DGSS), care cuprindea și o Direcție de Informații Externe, iar, la 20 septembrie 1952, DGSS se desprinde din Ministerul de Interne și se transformă în Ministerul Securității Statului. Această reorganizare a fost anulată în septembrie 1953, când noua structură (minister) revine în cadrul Ministerului de Interne.

În perioada 1960-1965, personalul Securității este epurat, fiind îndepărtați mulți din ofițerii impuși de administrația de la Moscova, iar la 22 iulie 1967 a fost înființat Departamentul Securității Statului (DSS), coordonat de un Consiliu al Securității Statului (CSS).

Începând cu 4 aprilie 1968, CSS se desprinde din Ministerul de Interne, funcționând ca un organ central. Prin Decretul nr. 130 din data de 9 aprilie 1972, CSS a reintrat în cadrul ministerului și a fost reorganizat în șase direcții principale: informații interne, contrainformații economice, contraspionaj, contrainformații militare, securitate și gardă și cercetări penale.

Desființarea Departamentului Securității Statului la data de 30 decembrie 1989, printr-o Hotărâre a Frontului Salvării Naționale, a exprimat noile realități socio-politice existente în România în contextul destrucției vechiului regim în urma evenimentelor revoluționare din decembrie 1989. Aceasta s-a produs în două etape succesive: în prima etapă, prin trecerea în componența Ministerului Apărării Naționale (Decretul privind trecerea în componența Ministerului Apărării Naționale a Departamentului Securității Statului și a altor organe din subordinea Ministerului de Interne), iar în a doua etapă, prin desființarea propriu-zisă în baza unui decret al Consiliului Frontului Salvării Naționale⁵. Serviciul Român de Informații (SRI) a fost înființat la 26 martie 1990, prin Decretul nr. 181, ca *autoritate administrativă autonomă a statului român cu competență materială în interiorul țării privind obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor referitoare la amenințările interne și externe la adresa siguranței naționale*, ulterior, la 29 iulie 1991, fiind emisă Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României, care stabilea noile amenințări la adresa siguranței naționale a României și reglementa prin lege

activitatea structurilor cu atribuții în domeniul siguranței naționale.

SRI a fost înființat la 26 martie 1990, în baza Decretului nr. 181 al Consiliului Provizoriu de Uniune Națională, și condus într-un prim mandat de Virgil Măgureanu.

Parlamentul provizoriu român ratifică, la 8 aprilie 1990, Decretul prezidențial 181 din 26 martie 1990 pentru înființarea unui nou serviciu de securitate „*fundamental diferit de ceea ce a fost Securitatea (...) Fără a exercita rolul de instituție opresivă (...) și care nu are dreptul de a reține persoane*”.

Noul Serviciu reprezenta o autoritate administrativă autonomă a statului român, cu competență materială în interiorul țării privind obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor referitoare la amenințările interne și externe la adresa siguranței naționale.

SRI funcționează în baza legii nr. 14 din 1992 care îi reglementează sarcinile, competențele și atribuțiile. Potrivit articolelor 1 și 5 „*Serviciul Român de Informații acționează pentru obținerea de date și informații referitoare la activitatea serviciilor de spionaj și a organizațiilor extremiste îndreptate împotriva României, precum și cu privire la intențiile sau acțiunile de diversiune și atentat, subminare a economiei naționale ori destabilizare a ordinii de drept*”. Totodată, SRI asigură păstrarea secretului de stat și acționează pentru prevenirea scurgerii de date și informații nedestinate publicității.

Conducerea SRI este asigurată de un director, cu rang de ministru, numit prin decret, funcția neputând fi deținută de ofițeri activi (art. 4). Noul serviciu trebuia, totuși, să rezolve o problemă: aceea a oamenilor cu care să fie îndeplinite noile misiuni. A fost încadrat, încă de la început, doar cu specialiști din profilurile de activitate ale fostului Departament al Securității Statului, care nu au derulat activități în sfera social-politică, susceptibile a fi catalogate ca fiind de „poliție politică”, la care s-au adăugat cadre militare care activaseră în alte instituții ale statului, îndeosebi în armată, precum și tineri specialiști angajați direct din viața civilă.

La 25 aprilie 1990, în fața a peste 100 de jurnaliști, directorul SRI face o serie de precizări menite să răspundă îngrijorărilor legitime ale presei și opiniei publice, menționând misiunile noului serviciu: „*contracurarea spionajului, a terorismului internațional, a extremismelor de stânga sau de dreapta, prevenirea acțiunilor destabilizatoare, de orice fel, în raport cu ordinea constituțională ce va fi stabilită de Parlament*”.

Climatul de relativă stabilitate, care a fost instaurat după evenimentele din 13-15 iunie 1990, a dat posibilitatea depășirii provizoratului politic. S-a convocat Parlamentul nou ales (ce va funcționa și ca Adunare Constituantă), care a oferit votul de încredere noului guvern și programului său de guvernare.

Statul de drept a început să funcționeze prin constituirea, în condiții extrem de complexe, a cadrului instituțional și normativ adecvat unei societăți aflate în tranziție spre democrație.

În acest context, la 22 noiembrie 1990, directorul SRI, Virgil Măgureanu, a prezentat în fața Parlamentului un raport în legătură cu structurile, specificul și activitatea Serviciului. Raportul a răspuns principalelor probleme de interes public, abordând numeroase subiecte: situația dosarelor fostei Securități; personalul SRI; SRI nu efectuează interceptări, ascultări și controlul corespondenței; legalitatea activității SRI, apărător al statului de drept; activitatea serviciilor străine de spionaj; evenimentele din iunie 1990; transparența SRI.

Serviciul a fost conceput ca o instituție fără caracter represiv, neavând competențe în desfășurarea activităților de urmărire penală, iar activitatea acestuia este supusă unui control exercitat de societatea civilă.

Viziunea strategică 2007-2010

Transformarea instituțională în SRI a pornit de la necesitatea adaptării Serviciului la dinamica riscurilor de securitate și la statutul României de stat membru NATO și UE și implică nu numai o mai bună gestionare a vulnerabilităților interne și a riscurilor de securitate, ci și sesizarea oportunităților de promovare a intereselor strategice ale României într-o lume în permanentă schimbare. În acest sens, procesele interne de transformare au fost dezvoltate în mod extins și coerent și se vor derula în continuare, conform principiilor și reperelor incluse în „Viziunea strategică 2007-2010”⁶.

Noua structură a SRI reprezintă un reper important în cadrul amplului proces de transformare, început în 2007, destinat debirocratizării și eficientizării activității de intelligence. În acest proces, SRI a beneficiat de consilierea unor experți din cadrul unor prestigioase servicii de informații din statele membre NATO.

Începând cu 1 iulie 2008 a intrat în vigoare noua schemă de organizare a SRI, aprobată de Consiliul Suprem de Apărare a țării în data de 25 martie 2008. Această transformare aduce ca

principale elemente de noutate trei aspecte fundamentale: creșterea capacității operaționale printr-un management modern al activității de informații; dinamizarea activității SRI și adaptarea la noile riscuri de securitate; o nouă orientare și deschidere spre dezvoltarea cooperării cu societatea civilă.

Referindu-se la rolul și obiectivul SRI, George Cristian Maior, directorul instituției, afirma: „*Rolul nostru este să furnizăm informații, cunoaștere pentru celelalte instituții angrenate în zona securității naționale. În această cooperare, suntem principalul avertizor, principalul senzor al stării de securitate a României de la un anumit moment sau, cum spunea un fost șef al MI6, un ochi de pisică în noapte.*”

Obiectivul nostru, așa cum l-am inclus, de altfel, și în Strategia de Informații, este să dezvoltăm relațiile cu cei care beneficiază de informații, să câștigăm o valoare adăugată eforturilor noastre, prin creșterea comunicării și cooperării pe domeniile de interes strategic pentru securitatea României, să oferim decidenților analize și prognoze care să contribuie mai mult la conturarea strategiilor de acțiune ale țării noastre, la anticiparea evoluțiilor viitoare și la evitarea surprize strategice.”

Pentru una din dimensiunile importante ale transformării Serviciului și anume cooperarea inter-agenții (servicii) de intelligence, directorul SRI subliniază efortul de „*a imprima o dinamică de cooperare accentuată cu celelalte servicii și structuri interne și externe, astfel încât să avem permanent tabloul realităților strategice din România și din mediul în care România se manifestă ca stat.*”

¹ Vezi pe larg Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura Elion, București, 2004.

² Tiberiu Tănase, *Scurtă Istorie a Serviciilor de Informații*, în „*Revista Istorie și Civilizație*”, nr. 7/2010, p. 26.

³ Vezi comentariul în Cristian Troncotă, *Omul de taină al mareșalului*, Editura Elion, București, 2005, p. 169.

⁴ Aceasta era formată din 10 direcții centrale și 12 direcții regionale iar până în anul 1958, organizarea noii instituții a fost realizată cu ajutorul unor consilieri sovietici; apud, Tiberiu Tănase, *art.cit.* p. 28.

⁵ „Monitor Oficial” nr. 8/31 dec.1989, decret nr. 33 din 30 dec.1989 privind desființarea Departamentului Securității Statului.

⁶ www.sri.ro – Site-ul Serviciului Român de Informații.

MODERNIZAREA AVIONULUI MiG-21 AMINTIRILE UNUI INGINER DE AVIAȚIE

Prof. ing. ITZHAC GUTTMAN BEN-ZVI, Israel

Abstract

The article signed by Itzhac Guttman Ben-Zvi comprises the author's recollections concerning the modernization of the MiG 21 fighter jet that was and still is in service in the Romanian Air Forces, a process in which the author was personally involved. It begins by evoking the special relations between Romania and Israel from 1948 to present, focusing on the developments in the aviation industry of both countries. As the financial difficulties Romania had to face in the early nineties also affected its aviation, the economical solution was to upgrade the avionics of the existing fleet of MiG 21 jets in cooperation and under the supervision of the Israeli company ELBIT. The present article not only details this process, but also pays tribute to the Romanian school of aviation, of which the author himself is a graduate of.

Keywords: Romania, Israel, MiG 21, aviation, Elie Carafoli

Relațiile diplomatice între Israel și România au început în 1948, odată cu înființarea Statului Israel, ca urmare a aprobării Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. Noul stat a reînviat, după 2000 de ani de diasporă, suveranitatea poporului evreu asupra patriei sale istorice: el a fost recunoscut de majoritatea țărilor lumii inclusiv de marile puteri din Europa și din America.

România a recunoscut și stabilit legături de prietenie cu Israelul încă din 1948, relații diplomatice ce se mențin neîntrerupt și se dezvoltă de 62 de ani.

Relații normale între țări înseamnă legături, interese, acorduri, în mai toate domeniile statale ale respectivelor societăți. Au fost perioade în care aceste legături erau mai calde, au fost perioade în

care ele erau mai reci; dar întotdeauna au fost relații influențate, poate, și de faptul că mulți israelieni sunt de origine română, emigrați în Israel.

Emigrarea evreilor din România în Israel a început încă din 1882 (în Palestina sub dominație turcă), primele așezări fiind create de evreii din România (mulți originari din Moinești) și care azi sunt localități înfloritoare și se numesc Rosh Pina și Zihron Iaacov.

Relațiile româno-israeliene s-au dezvoltat în mai toate domeniile de activitate: cultural, educativ, economic, turistic, științific, militar.

Relațiile militare, prin natura subiectelor, sunt uneori analizate cu discreție, ceea ce nu înseamnă că ele nu există; se vorbește, se publică, mai puțin, dar există. Ele au existat și în perioada comunistă a

României, în anumite proporții; potrivit unor „zvonuri”, ele se refereau, prin anii '60, la echipamente militare terestre; nu știu să existe documente, dovezi.

În august 1964, la Congresul Internațional de Științe Aeronautice (ICAS) de la Paris, m-am întâlnit, pentru prima dată în afara României, cu fostul meu profesor, academicianul Elie Carafoli. Bucuria revederii a fost reciprocă. Printre multe altele, el mi-a spus că România are o politică mai independentă, de oarecare distanțare față de Uniunea Sovietică. Mie, ca israelian, această relatare nu mi-a spus mare lucru, dar am remarcat că el a considerat faptul acesta ca fiind foarte pozitiv.

În 1968, după Războiul de 6 zile (1967), fiind directorul Departamentului de Proiectări al Industriei Aeronautice Israeliene (IAI), eram în plin avânt profesional, de proiectare a mai multor avioane, civile și militare. În acest context, postul de radio israelian KOL ISRAEL, în emisiunea în limba română pentru străinătate, mi-a luat un interviu, în care am relatat efortul ingineresc deosebit de realizare a acestor proiecte, menționând că eu sunt un „produs al școlii de aviație din România”, înființată și condusă de academicianul Elie Carafoli.

După doi ani, în 1970, la Amsterdam, m-am întâlnit iarăși cu profesorul Elie Carafoli, la un congres științific aeronautic. De data aceasta, el mi-a spus că în România, acest interviu al meu din 1968 a avut un ecou care a depășit limitele stricte ale foștilor mei colegi de la Politehnica din București. S-a apreciat că dețin un post de importanță în această industrie israeliană, care își câștiga un renume în lumea aviației. Numirea ca profesor la Facultatea de aeronautică a Tehnionului de la Haifa a întărit considerația care mi se acorda.

În 1974 m-am întâlnit din nou cu academicianul Elie Carafoli, de data aceasta în Israel. Mi-a oferit atunci o publicație omagială a Academiei Române, cu ocazia aniversării de 70 de ani, apărută în 1972, cu o dedicație emoționantă: „Cu prietenie, pentru fostul meu student”. Mi-a relatat o seamă de probleme ale aeronauticii române, mi-a menționat și de situația unor foști colegi; în ceea ce privește situația industriei aeronautice române, m-a rugat că dacă voi avea posibilitatea să ajut această

industrie, care se străduiește să revină la nivelul de dinainte de război. Avea oare previziunea că voi fi solicitat să fac acest lucru? Poate!

În 1981 am fost contactat de fostul meu coleg ing. Teodor Zanfirescu, care era atunci directorul general al industriei aeronautice din România – o poziție de importanță în aviația română. Ne-am întâlnit la Paris și am avut discuții interesante; el m-a invitat să vin în România, ca să văd și să constat dezvoltarea aeronauticii române, de după plecarea mea din țară, în 1960.

Invitația oficială, din partea guvernului român, transmisă prin Ambasada Israelului la București, a fost primită la Ministerul de Externe israelian; s-a hotărât ca în afară de mine, care eram vicepreședinte al Industriei Aeronautice Israeliene (IAI), să participe la vizită, președintele-director general al IAI, dl. Gabi Gidor, și alte trei persoane importante, cu toții membri ai conducerii IAI. În acele vremuri, în 1981, am avut anumite ezitări, dacă nu este imprudent să vin în România comunistă. Am cerut opinia unui adjunct al directorului general al Ministerului de Externe israelian, care mi-a spus că Israelul este foarte dornic să aibă loc această vizită, pentru întărirea bunelor relații cu România. Totodată mi-a pus o întrebare semnificativă, expresie a necunoașterii realităților și istoriei României, o ignorare a contribuțiilor românești la dezvoltarea aeronauticii: „Ce are România cu aviația?” I-am explicat și relatat realizările României în acest domeniu științific și tehnologic, de la Aurel Vlaicu, Henri Coandă, Elie Carafoli, industria etc., etc.

În octombrie 1981 am aterizat la Otopeni, pentru o vizită de cinci zile. Am venit cu un avion de direcție al IAI. Pilotul era Dany Shapira, un „as” al aviației israeliene. În acele zile, el a vizitat Bucureștiul și într-o seară mi-a spus: „Mi-a plăcut mult parcul Herăstrău”, și „Știi, și eu mă trag dintr-o familie de români, bunicul meu a venit în Palestina pe la sfârșitul secolului 19, din Botoșani”.

În acele zile, în 1981, am vizitat fabricile de la Băneasa și Brașov, m-am întâlnit cu mai mulți dintre foștii mei colegi și m-am reîntâlnit cu academicianul Elie Carafoli. Am avut discuții cu „mai marii” industriei aeronautice române. Într-o discuție discretă cu T. Zanfirescu, acesta mi-a spus pe șleau, cam ce ar dori să facem împreună, în special în

domeniul militar. I-am exprimat părerea mea, ce se poate și ce trebuie amânat, după care a avut loc o ședință oficială la nivel ministerial, ajungându-se la un acord, spre satisfacția reciprocă. Acest acord urma să fie aprobat și de ministrul israelian al apărării, Ariel Sharon, care a fost invitat oficial să viziteze România, o vizită care a avut loc în primele zile ale lui iunie 1982 și acordul a fost acceptat și lărgit. Din păcate, imediat după aceea, a început războiul din Liban, iar România „a înghețat” acordul din motive politice. În iulie 1982 am fost contactat de ambasadorul român în Israel (Vasilu), care, probabil, conform instrucțiunilor primite, voia să aibă părerea mea cu privire la șansele de a „reînvia” acest acord. Însă nu eu eram cel competent să mă exprim într-un asemenea subiect.

Lucrurile au rămas în impas până în ianuarie 1990, când au venit la mine la Paris – eu fiind vicepreședinte al concernului IAI și director general al Misiunii Europene – foștii mei colegi, profesorul Dan Pantazopol și inginerul Teodorescu; erau foarte bucuroși, chiar entuziasmați de noua situație de „după comunism”. Ei au venit pentru a-mi cere sfatul în probleme care se puneau în România post-comunistă, în domeniul aeronautic. Mi-au spus că industria aeronautică română nu mai avea de lucru, că toate comenzile au fost sistate. În această industrie lucrau peste 40 000 de salariați

în toată țara, aflați în mare pericol de șomaj. M-au rugat să ajut să primească ceva de lucru. Am luat legătura cu anumite departamente ale IAI din Israel, am identificat două mari lucrări, care pot fi comandate la fabrica de la Băneasa, unde era director Eugen Smirnov. Am transmis aceste două comenzi, în valoare de aproape 1 milion de dolari (în acea vreme era o comandă mare în România). Aceste două comenzi au fost executate și produsele au fost folosite la IAI în Israel.

A doua problemă ridicată de foștii mei colegi a fost un subiect delicat pentru mine, care eram în post oficial la Paris. Ei mi-au spus că au venit în capitala Franței pentru a contacta organele autorizate franceze și a analiza posibilitatea echipării aviației militare române cu avioane de luptă „Mirage”-2000; aveau o părere nu prea entuziastă asupra avioanelor de proveniență sovietică, cu care era dotată aviația militară română în acea vreme și considerau că este necesară o reînnoire a acestui echipament cu material modern occidental. Ei apreciau că încă nu venise timpul să se echipeze cu material american și optau pentru avioane franceze, întrucât existau deja contracte de cooperare cu anumite industrii franceze (elicoptere „Alouette” și „Puma”). Din discuțiile purtate cu colegii mei, am constatat că nu au o imagine bine conturată asupra aspectelor financiare ale unei

■ Avionul MiG-15 este amplasat în fața
Școlii aeronautice din Mediaș

■ **Avionul MiG-21 aflat mult timp
în dotarea Aviației militare
române**

asemenea echipări, nici aspecte legate de ansamblul logistic al întreținerii și suportului tehnic ale acestei noi dotări, cu o tehnologie occidentală diferită de cea existentă în România; având ideea inițială de echipare cu „Mirage”-2000, ei aveau o imagine destul de neclară asupra calităților tehnico-operative ale acestui avion, care nu intrase încă în activitate militară operațională. Din discuțiile cu ei, am înțeles că în România sunt multe sute de avioane de luptă MiG-21, din care o mare parte sunt de fabricație destul de recentă.

Eu cunoșteam oarecum caracteristicile avionului francez și aveam o părere mai echilibrată asupra calităților sale; cum IAI este una din industriile aeronautice cu o experiență de anvergură în domeniul modernizării avioanelor de luptă, aflate în serviciu de mai mult timp, le-am expus posibilitatea modernizării avionului MiG-21, care poate deveni o armă de luptă de nivel corespunzător, modern. Am exemplificat cu lucrările IAI de modernizare a avioanelor F-4 Phantom și F-16 americane, modernizare care cuprinde sisteme electronice, de navigație, avionică, sisteme de armament, cabina de pilotaj, sisteme de comunicații, sisteme de apărare etc., unele necesitând și modificări ale avionului.

Interlocutorii mei au înțeles sfaturile mele și m-au rugat să vin în România pentru a explica și altora despre ce este vorba, militari și civili, care au competența de a hotărî; am înțeles că acest subiect, al modernizării de avioane, nu este cunoscut în România. Am acceptat să vin la București și după vreo două săptămâni am avut o primă întrevedere cu o echipă numeroasă, la Băneasa, cu reprezentanți ai aviației militare (generalii Ștefan Voian și Victor Patevski), oameni

ai industriei și ai ministerelor aferente (generalul Vasile Ionel de la Președinția României, dl. Gozia de la Centrul Național Aeronautic, generalul Eugen Smirnov de la fabrica de la Băneasa etc.). M-a contactat atunci și Nicolae Banea, director al fabricii de la Brașov, interesat într-o cooperare cu IAI în domeniul elicopterelor „Puma” și care m-a rugat să am o discuție cu generalul Florentin Popa, adjunctul ministrului Apărării, responsabil cu înzestrarea armatei. Întrucât timpul îmi era limitat, am fost rugat să revin în România, pentru discuții mai aprofundate. Am revenit și am avut o seamă de discuții suplimentare, inclusiv cu comandantul Aviației Militare, generalul Horia Opruță, precum și cu ministrul Apărării, generalul Nicolae Spiroiu. Am fost rugat să solicit uzinei de avioane militare a IAI să studieze proiectul și să prezinte o propunere. În mai 1990 am venit în România împreună cu directorul general al IAI, Moshe Keret, pentru un contact formal, după care directorul uzinei de avioane militare a IAI, cu o echipă de ingineri, a executat proiectul, având multe întrevederi și discuții cu reprezentanții români. Ideea era de a moderniza 100 de avioane MiG-21, executarea lucrărilor fiind la fabrica de avioane de la Bacău. Elementul de bază al modernizării avionului era un radiolocator de bord, care să fie instalat în botul avionului. IAI avea la acea vreme un radar corespunzător, foarte performant și de dimensiuni reduse, care putea fi instalat în acest avion, un radar al lui ELTA, uzina de electronică militară a IAI, una din cele mai reputeate din lume în domeniul electronicii militare.

Proiectul executat la IAI, cu contacte reciproce cu responsabili români, a ajuns în faza de definitivare și de propunere pentru semnarea unui

contract corespunzător. Un prim pas concret a fost executarea unui prototip care să fie prezentat la Salonul Aeronautic la Le Bourget (Franța) în 1993. România a furnizat avionul MiG-21, adus în Israel la IAI, unde s-au instalat toate sistemele, inclusiv radiolocatorul. Avionul – care nu era încă pregătit pentru zbor – a fost prezentat la Salonul Aeronautic și a făcut o puternică impresie. Directorul general al societății MiG, generalul Beliakov, pe care îl cunoșteam – am fost invitatul societății sale la Moscova în februarie 1991 –, a venit să vadă acest prototip, s-a uitat bine la modificările, amenajările și modernizările instalate pe avion, și m-a întrebat de ce IAI nu a făcut acest proiect împreună cu MiG.

O mică paranteză: în discuția cu Beliakov în 1991 la Moscova, i-am spus că eu am cunoscut avionul MiG-15 în România, unde am făcut serviciul militar ca student la Școala militară de aviație. El s-a emoționat și mi-a spus că a participat la proiectarea avionului, în anii de după război, proiectul său fiind trenul de aterizare.

La Salonul de la Le Bourget, în 1993, a venit și ministrul Apărării, generalul Spiroiu, să vadă acest prototip MiG-21 modernizat și să constate realizarea proiectului.

În decursul executării proiectului a venit în România și pilotul șef al IAI, Menahem Shmul, un as al aviației israeliene, pilot de încercare de nivel superior. El a zburat de mai multe ori avionul MiG-21 și a recomandat anumite modificări. Menahem Shmul a zburat, la cererea românilor, și cu un alt avion, de școală și antrenament, proiectat în România, fabricat

la Uzinele de avioane de la Craiova, IAR-99 (Șoim). La Craiova se fabrica și un avion de asalt, proiectat și fabricat în cooperare cu iugoslavii.

Avionul de școală și antrenament a fost de asemenea propus lui IAI, ca să-l modernizăm la un nivel corespunzător cerințelor din alte țări și să cooperăm în campania de marketing, întrucât rețeaua de marketing a IAI era dezvoltată în multe țări din lume. Menahem Shmul a zburat de mai multe ori acest avion, a pregătit o listă de modificări recomandate, pe care a predat-o conducerii uzinelor de la Craiova. După câte mi s-a spus, s-a preferat cooperarea cu o altă societate, dintr-o țară din Occident.

În ceea ce privește proiectul de modernizare a MiG-21, IAI a prezentat o propunere de contract. În septembrie 1992, directorul general al IAI, Moshe Keret, a venit în România, unde au avut loc discuții cu primul-ministru Teodor Stolojan, cu ministrul Apărării Nicolae Spiroiu și generalul Vasile Ionel, consilier prezidențial pentru apărare și siguranță națională.

Propunerea IAI de modernizare a avionului MiG-21 se baza în mare măsură pe sisteme și accesorii ale IAI, inclusiv radiolocatorul. Specificațiile tehnice, stabilite în comun acord cu dezideratele aviației militare române, au ținut seama de un plafon al costului și de condiția ca lucrările să fie efectuate la fabrica de la Bacău, cu personal specializat român. S-a stabilit ca pentru fiecare patrulă, un singur avion să fie echipat cu întregul sistem de modernizare, celelalte trei urmând a fi echipate parțial, dar suficient pentru a executa misiunile de zbor –

■ **MiG-21 Lancer B**

aceasta pentru a diminua costul total al programului. IAI trebuia să asigure pregătirea piloților în cadrul sistemului său de pregătire și antrenament al personalului navigant; de asemenea, IAI trebuia să elaboreze instrucțiunile de exploatare a avioanelor și să asigure calificarea personalului tehnic de întreținere, inclusiv literatura tehnică de întreținere și reparații, pe lângă manualul de pilotaj al avionului modernizat.

Se prevedea, de asemenea, ca IAI, împreună cu fabrica de la Brașov, să propună și altor țări înzestrate cu avioane MiG-21 să execute programe de modernizare, care să fie efectuate la Bacău.

Menționez că în anii '90, IAI a executat în atelierele sale o seamă de modernizări ale avionului MiG-21 pentru unele țări din Africa și Asia.

Până la urmă, IAI nu a fost ales ca executant al programului, ci o altă societate israeliană, ELBIT, care este una din cele mai importante societăți de electronică militară din Israel, cu o prezență și succese remarcabile pe piața mondială a echipamentelor aeronautice, inclusiv elicoptere. Patronul societății ELBIT, cel ce a inițiat în urmă cu zeci de ani crearea acestei societăți și a condus-o cu remarcabilă competență foarte mult timp, este Uzia Galil (O. Rolling) inginer absolvent al Tehnionului din Haifa venit în Israel din România pe când era elev de liceu.

Programul de modernizare a avionului MiG-21 a fost executat la Bacău. Unul din cei ce au dirijat lucrările era și Iulius Wolf și el originar din România.

În decursul contactelor bilaterale româno-israeliene am propus o colaborare largă între IAI și industria aeronautică română. În iunie 1992, am venit la București cu o delegație a conducerii IAI și am propus o cooperare, în care programul modernizării avionului MiG-21 să fie prezentat și

altor țări, activitatea de marketing să revină IAI, iar executarea modernizărilor să se realizeze la Uzinele din Bacău. Această propunere urma să fie extinsă și la alte categorii de aeronave, inclusiv avioane civile, în special în lucrările IAI din programul de modificări majore ale avioanelor mari de transport („Boeing” 747), modificări pentru care IAI are certificarea FAA (Federal Aviation Administration), autoritatea americană de aviație civilă. De asemenea și o cooperare în domeniul modernizării elicopterelor. Generalul Victor Patevschi a vizitat IAI și a apreciat și admirat lucrările de modernizare ale unui elicopter de mare capacitate „Sykorsky”, al aviației militare israeliene. Regret ca nici în programele de elicoptere nu s-a ajuns la cooperare.

În anii '90, IAI a avut un contract cu uzinele de la Băneasa, de fabricație a unor fuselaje de avion civil; au fost contacte și lucrări în domeniul electronic. La IAI s-au perfectat contracte de muncă cu tehnicieni și ingineri din România, care au venit în Israel pe termene stabilite (de ani de zile) pentru a lucra în proiectări și fabricație.

În noiembrie 2007, am fost invitat la Institutul Cultural Român din Tel-Aviv să țin o conferință despre aviația din România, cu ocazia aniversării a 125 de ani de la nașterea lui Aurel Vlaicu. Am avut o audiență selectă și numeroasă și am fost foarte impresionat că au venit și cinci ingineri din România, care lucrau la IAI în baza unor contracte.

Sunt multe aspecte ale cooperării româno-israeliene în domeniul aeronautic și mă bucur că am inițiat – la vremea respectivă – aceste cooperări și mi-am îndeplinit promisiunea făcută, cu mulți ani în urmă, marelui savant care a fost academi-cianul Elie Carafoli.

STATUL MAJOR GENERAL – 150 DE ANI DOUĂ EVENIMENTE NUMISMATICE INEDITE

General de brigadă ION CERĂCEANU
Comandamentul Comunicațiilor și Informaticii

La 12 noiembrie 2009 s-au împlinit 150 de ani de la înființarea Statului Major General al Armatei României prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83 semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza sub denumirea inițială de Corpul de Stat Major General al Armatei Principatelor Unite.

În cei 150 de ani de existență neîntreruptă, cel mai înalt organism de concepție și comandă al Armatei Române a avut o evoluție continuă, determinată atât de statutul internațional al țării noastre, de obiectivele și orientările politicii sale militare, de necesitatea reconstrucției armatei în epoca modernă, dar și de participarea acesteia în confruntările de amploare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a celui următor, precum și de amploarea și complexitatea procesului de restructurare și modernizare a instituției militare, capabilă să pregătească și să-și trimită forțele în vederea desfășurării acțiunilor militare întrunite, alături de aliați, în diferite teatre de operații din spațiul de interes strategic al României, ca stat membru al NATO și al UE.

Se poate aprecia că în îndelungata sa istorie, Statul Major General s-a constituit într-o instituție fundamentală a statului român, a reprezentat factorul generator al schimbărilor profunde pe care le-a parcurs organismul militar românesc, de la crearea statului român modern prin formarea armatei unite a Principatelor, la cucerirea Independenței de stat și reîntregirea neamului românesc de la 1918, până la aderarea cu drepturi depline la structurile europene și euroatlantice.

De-a lungul glorioasei sale existențe, Statul Major General a rămas profund atașat și a apărut cu credință și sacrificiu tradițiile militare și valorile naționale ale poporului român, istoria sa din ultimul secol și jumătate confundându-se până la identitate cu istoria Armatei Române.

Având în vedere importanța deosebită a acestui eveniment istoric aniversar, au fost organizate și s-au desfășurat o serie de manifestări cu caracter omagial în toate planurile vieții militare, științifice, culturale, artistice, educative și sportive, atât la nivel național, cât și în garnizoanele de reședință ale unităților militare.

În acest context, am propus directorului Statului Major General – domnul general-maior Nicolae Tabarcia – să includem în acest amplu program de manifestări și apariția a două emisiuni numismatice consacrate evenimentului aniversar. Ideea a fost agreată și aprobată imediat de șeful Statului Major General – domnul amiral dr. Gheorghe Marin – și astfel s-a trecut la realizarea celor două proiecte tehnice:

1. Emisiune medalistică cu ocazia aniversării a 150 de ani de la înființarea Statului Major General al armatei române.

- DESCRIEREA MEDALIEI -

AVERS: În planul central sunt dispuse însemnele heraldice ale Statului Major General și inscripția pe două rânduri „150 DE ANI”, ambele încadrate în stânga și în dreapta cu câte o cunună de lauri. Pe cercul perlat exterior este înscrisă circular denumirea „Statul Major General” în partea de sus și „ROMÂNIA” în partea de jos.

REVERS: Câmpul central este delimitat de un cerc în relief pe marginea zimțată. În partea dreaptă este reprezentat bustul domnitorului Alexandru Ioan Cuza cu numele înscris circular – întemeietorul Statului Major General și anul 2009 (reproducere de pe moneda de aur „150 DE ANI DE LA UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE - 2009). În jumătatea stângă central înscrisul pe patru rânduri „ÎNALT ORDIN DE ZI NR. 83 DIN 12 NOIEMBRIE 1859”.

- CARACTERISTICI -

Denumirea emisiunii monetare	Material	Masă	Diametru	Margine	Calitate	Tiraj
„STATUL MAJOR GENERAL – 150 DE ANI”	Aur 999 ‰	7,775 g	24 mm	zimțată	Proof	250 buc.
	Argint 925 ‰	27 g	37 mm	zimțată	Proof	1000 buc.
ÎN CASETĂ CU PLIANT	Tombac	23,50 g	37 mm	zimțată	Proof	1500 buc.

2. Emisiune monetară cu ocazia aniversării a 150 de ani de la înființarea Statului Major General al armatei române.

– DESCRIEREA MONEDEI –

AVERS: În partea dreaptă, portretul domnitorului Alexandru Ioan Cuza și numele acestuia în arc de cerc; în stânga, de sus în jos, valoarea nominală a monedei, inscripția „ROMÂNIA”, stema României și anul de emisiune.

REVERS: În partea superioară, o imagine reprezentând întâlnirea trupelor celor două principate române – Moldova și Țara Românească – în tabăra de la Socola și inscripția „1859”; în partea de jos a imaginii, suprapus parțial peste aceasta, semnul distinctiv, din anul 1860, al Statului Major și inscripția „150 ANI STATUL MAJOR GENERAL”.

– CARACTERISTICI –

Denumirea emisiunii monetare	Valoarea circulatorie	Material	Masă	Diametru	Margine	Calitate	Tiraj
„150 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA STATULUI MAJOR GENERAL AL ARMATEI ROMÂNE”	100 lei	Aur 999 ‰	6,452 g	21 mm	zimțată	Proof	250 buc.
	5 lei	Argint 925 ‰	15,55 g	30 mm	zimțată	Proof	500 buc.
	1 leu	Tombac cuprat	23,50 g	37 mm	zimțată	Proof	500 buc.

Dacă pentru **emisiunea medalistică** nu s-au ridicat probleme deosebite, aceasta realizându-se la Monetăria Statului prin comandă directă, pentru **emisiunea monetară** era necesară aprobarea Guvernatorului General și a Consiliului de Administrație al BNR. Sigur că argumente erau suficiente, timpul însă era un factor de presiune foarte important. Iată câteva din argumentele noastre care au convins oficialitățile BNR să realizeze această **emisiune monetară** extrem de valoroasă și importantă, așa cum au fost ele prezentate în scrisoarea domnului ministru al Apărării Naționale către Guvernatorul BNR:

„În elaborarea acestor propuneri am avut în vedere în primul rând marea disponibilitate a Băncii Naționale a României și a Dumneavoastră personal de a lansa în ultimii ani emisiuni numismatice dedicate unor evenimente și personalități istorice, culturale, științifice, politice, economice, sociale și militare, interne și internaționale.

Apreciez că tematica propusă pentru cele două emisiuni, „S.M.G. – 150 de ani de la înființare” se înscrie pe linia politicii B.N.R. de a comemora în plan numismatic evenimente și personalități din istoria militară a poporului nostru cum sunt figurile unor mari domnitori și regi, 150 de ani de la Unirea Principatelor Române, 90 de ani de la victoriile armatei române de la Mărăști, Mărășești și Oituz, Summitul NATO de la București, 2 – 4 aprilie 2008 și multe altele.

Nu în ultimul rând, îmi exprim convingerea că alături de personalul armatei și societatea civilă ar aștepta cu interes aceste două evenimente numismatice consacrate sărbătoririi uneia dintre instituțiile fundamentale și statornice ale statului nostru – Statul Major General al Armatei Române.”

Ambele emisiuni s-au bucurat de succes și aprecieri unanime încă de la lansarea oficială în Holul de Onoare al Ministerului Apărării Naționale pe data de 12 noiembrie 2009, în prezența Președintelui României și a unor înalte personalități politice, științifice și militare.

Subliniind câteva considerații finale, trebuie arătat că aceste două evenimente numismatice au în egală măsură o valoare „perenă”, păstrând în **memoria medalisticii și istoria emisiunilor monetare românești** un eveniment distinct din istoria Armatei României – împlinirea a 150 de ani de la înființarea Statului Major General.

Includerea în **patrimoniul monetar național** a unei emisiuni de trei monede cu valoare circulatorie (100 lei – Aur, 5 lei – Argint și 1 leu – Tombac) de către BNR consacrată Statului Major General reprezintă, așa cum se arată în broșura de prezentare a acesteia, o „recunoaștere a profesionalismului și devotamentului acestui corp de elită al armatei române”.

Condițiile tehnice, estetice, științifice și de prezentare–promovare ale celor două emisiuni numismatice au fost și ele la înălțimea așteptărilor și a evenimentului aniversar.

Nu doresc să închei înainte de a împlini o datorie de conștiință, mulțumind în mod sincer și exprimând întreaga noastră considerație domnului general-maior dr. Mihai Chiriță și domnului colonel Lucian Diaconu din Direcția instrucție și doctrină/SMG, domnului Valentin Tănase, directorul Studioului de arte plastice, domnilor Victor Dimitriu și Cristian Ciornei de la Banca Națională a României, precum și domnului Laurențiu Staicu de la Monetăria Statului pentru sprijinul acordat și disponibilitatea unor colaborări viitoare.

„CÂND NU SE HOTĂRÂSE SOARTA RĂZBOIULUI”

General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU

Într-o zi cețoasă de decembrie, doi generali ruși, Mahmud Ahmedovici Gareev și Vladimir Antonovici Zolotarev, însoțiți de ambasadorul Rusiei la București, Excelența Sa domnul A. I. Ciurilin și de generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu intrau în Palatul Elisabeta din București, pentru o întâlnire cu Regele Mihai I, ultimul șef de stat în viață din țările coaliției Națiunilor Unite întemeiată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Întâlnirea a fost îndelung pregătită și a avut ca inițiator pe Excelența Sa, domnul ambasador Aleksandr Ciurilin. Vreme de câteva luni au fost stabilite, prin corespondența pe ruta București,

Versoix și, desigur, Moscova, data întâlnirii și, mai ales, obiectul ei. Majestatea Sa a fost imediat de acord încă din martie/aprilie 2009, când chestiunea a fost abordată întâia oară. Decorat cu Ordinul „Victoria”, cea mai înaltă decorație de război sovietică (acordată la 12 personalități sovietice – din care de două ori lui Iosif Vissarionovici Stalin, Alexandr Vasilevski, Gheorghe Jukov – și la cinci străini – Dwight D. Eisenhower, Iosip Broz Tito, Bernard Montgomery, Michal Rola-Zymierski, Mihai I al României), Regele Mihai reprezintă o personalitate istorică de anvergură, care exercită pentru cunoscătorii perioadei ultimului război mondial o veritabilă fascinație. Obiectul întâlnirii urma să fie o discuție despre pregătirea și

■ De la stânga la dreapta: Excelența Sa A.I. Ciurilin, ambasadorul Rusiei la București, generalul Mahmud Ahmedovici Gareev, M.S. Regele Mihai, generalul Vladimir Antonovici Zolotarev, generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu

efectuarea actului de la 23 august 1944, când România s-a alăturat coaliției Națiunilor Unite, despre percepția sa privind motivația acordării acestei înalte decorații de către guvernul sovietic, precum și despre chestiuni legate de participarea României la războiul împotriva Germaniei.

Cei doi generali ruși sunt distinse personalități militare. Generalul Mahmud Gareev este președintele Academiei de Științe Militare din Rusia, și are un CV impresionant (a fost, între altele, șeful grupului de consilieri pe lângă președintele Najibullah la Kabul după retragerea trupelor sovietice din Afganistan). Prolific scriitor militar, el este, între altele, autor al unei recente enciclopedii a celui de-al Doilea Război Mondial. Participant la război, a ocupat în epoca postbelică funcții de comandă și stat major în regiunile militare din Extremul Orient, Belarus și Ural. Cea mai înaltă funcție deținută a fost de locțiitor al șefului Marelui Stat Major al forțelor militare ale URSS. Vladimir Zolotarev este un distins istoric militar, dar deopotrivă un practician cu stagiu îndelungat în activitățile de stat major și diplomatie militară (în cadrul Pactului de la Varșovia). În prezent este consilier de stat în exercițiu al Federației Ruse, adjunct al șefului Direcției Generale a Președintelui Rusiei pentru apărarea drepturilor constituționale ale cetățenilor.

După cuvintele de bun venit și o fotografie de grup, inclusiv cu soțiile oaspeților, a început o îndelungată convorbire, cu amănunte de substanțială noutate istorică, dar mai ales desfășurată cu

▪ **Ambasadorul A.I. Ciurilin, generalul Mahmud Ahmedovici Gareev, generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu și M.S. Regele Mihai**

interes și respect deosebite acordate de oaspeții unei personalități istorice de talia MS Regelui Mihai. Deopotrivă, acesta a arătat o deferență suverană oaspeților, căror le-a împărtășit atât gândurile sale legate de războiul din 1939-1945, dar și meditații proprii referitoare la răstimpul scurs de atunci până azi.

Semnalul acestei veritabile dezbateri de istorie trăită l-a dat ambasadorul Rusiei. Acesta a fost direct și precis: „Datorită Dumneavoastră, România a făcut cotitura în direcția Națiunilor Unite într-un moment în care nu se întrevedea sfârșitul războiului. Dumneavoastră ați fost unul dintre conducătorii remarcabili ai Națiunilor Unite. Împreună cu armata rusă, oștirea română a participat la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei și nu vom uita acest lucru”.

▪ **În imagine: Vasile Buga, generalul-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, generalul Vladimir Antonovici Zolotarev și M.S. Regele Mihai**

A urmat o adevarată „baterie” de întrebări adresate de către cei doi distinși generali ruși, cărora Majestatea Sa le-a dat răspunsul, în care era greu de deosebit partea de observație a actorului istoric de mare anvergură care a fost și cea constituită de meditația adâncă asupra sensului evenimentelor și scurgerii istorice. Care au fost premisele militare și politice ale actului istoric de la 23 august 1944? Cum s-a desfășurat arestarea mareșalului Ion Antonescu și cum s-a comportat acesta? Ce evenimente vi s-au întipărit în memorie imediat după 23 august? Ce conducători militari sovietici ați întâlnit și ce opinie v-ați format despre ei? Care dintre rudele Dumneavoastră v-au fost mai apropiate și dacă v-au influențat deciziile? Cum vi s-a înmănat Ordinul „Victoria”? Cum vedeți Dumneavoastră ca singurul comandant suprem de oaste rămas în viață dintre armatele statelor coaliției Națiunilor Unite încercările de revizuire a rezultatelor celui de-al Doilea Război Mondial? etc. etc.

Răspunsurile MS Regele Mihai au fost precise și interpretarea lor va îmbogăți cunoașterea istorică. „În preajma zilei de 23 august 1944 era clar că trebuia făcut ceva”, a spus fostul suveran. A reamintit că după înfrângerea în bătălia de la Stalingrad, desfășurată între noiembrie 1942 și februarie 1943, unde două armate române au fost nimicite în contraofensiva sovietică, a stabilit legături cu cele două partide de opoziție, PNT și PNL, și a hotărât să inițieze contacte cu reprezentanții Aliatilor. Cele mai apropiate contacte au fost cu reprezentanții SUA și Angliei, iar apoi s-au deschis și canale de comunicare cu Moscova. La cererea Aliatilor au fost lărgite legăturile Palatului cu PSD și Partidul Comunist. „Toate partidele eram de acord să ieșim din război, dar era dificultatea majoră că trupele germane erau intercalate pe front cu cele românești. (...) Aceasta era situația în care noi am hotărât să ieșim din război”.

Decizia nu a fost una pripită, ci s-a întemeiat pe o cunoaștere adâncă a sensului desfășurării evenimentelor. De la sfârșitul anului 1943 s-a realizat că trebuie urgentată acțiunea. „A fost o situație greu de înțeles. Eu eram șeful oștirii. Ion Antonescu comanda pe front. Situația era ambiguă. Am hotărât între noi ca să ieșim din situația asta”. Când armata sovietică s-a apropiat de granițele noastre „am făcut planul următor: săl

■ **M.S. Regelui Mihai i-a fost înmănată o înaltă decorație rusă**

chem pe Ion Antonescu și să-i spun că situația nu mai poate continua și să-și dea demisia. Când s-a rupt frontul, armata rusă nu intrase complet (în țară – n.n.)... L-am chemat pe Ion Antonescu să vină în Casa Mică din spatele palatului. Am adunat într-o odaie 4-5 din conspirație și în discuțiile avute înainte a fost o condiție: îi cerem demisia și dacă nu vrea, să punem mâna pe el. A fost organizată din punct de vedere militar de unul din aghiotanții mei. În rezervă aveam în altă cameră trei subofițeri și un căpitan din Batalionul de Gardă... Cu mine era șeful Casei militare, generalul Sănătescu. Am stat jumătate-trei sferturi de oră cu el, am discutat situația de pe front și am explicat ce simt eu, că nu se mai poate continua și să facem tot ce se poate pentru a mai salva țara. Ion Antonescu n-a vrut să accepte. Au fost mai multe discuții, generalul Sănătescu a intrat să vadă mentalitatea lui Antonescu. A spus și el argumente pe care le dădusem și eu. Dacă el nu vrea să plece să ne lase pe noi... Reacția lui Ion Antonescu – acum e amuzant, atunci nu era –, s-a întors la Sănătescu: cum să las eu țara în mâna unui copil? Atunci am avut un cuvânt cod cu ofițerii. Când Ion Antonescu a refuzat (am spus): În cazul ăsta nu mai văd ce pot să fac, acesta era codul. Când au auzit, au intrat imediat (militarii – n.n.) și i-au cerut: urmați-mă. N-a vrut, bineînțeles. Subofițerul a pus mâna pe el. L-a u dus la etajul 1. Tatăl meu avea o colecție mare de timbre. El a luat toate timbrele când a plecat (în septembrie 1940 – n.n.) și a rămas odaia goală. Am uitat să adaug că venise și Mihai Antonescu. I-am închis acolo”.

Regele a vorbit și despre atragerea în prealabil a corpului de generali de pe front în acțiune. O întrebare care i-a fost ridicată de oaspeți: cum nu au știut germanii despre ce se pregătea? „Aici am avut puțin noroc. Comandamentul german nu s-a așteptat ca noi să acționăm. Situația geografică a Bucureștilor atunci era alta decât acum. Aeroportul Băneasa era înconjurat de o pădure foarte deasă pe ambele părți ale șoselei către Ploiești și acolo erau masate forțe germane. Am comunicat aliaților în Italia punctele unde se aflau (forțele germane – n.n.)”. Acestea au fost bombardate la 26 august de către forțele aeriene aliate.

Întrebat cu care dintre comandanții sovietici s-a întâlnit în perioada războiului împotriva Germaniei, M.S. Regele Mihai a răspuns că s-a întâlnit cu mareșalul R. Malinovski, cu Susaikov și cu Burenin. Ordinul „Victoria” i-a fost înmănat de mareșalul Tolbuhin. „Am fost foarte surprins – a declarat M.S. Regele. La urma urmei, trupele noastre au fost cu nemții în Rusia...” și a adăugat că „Ion Antonescu a insistat ca, în timpul războiului, Regele să meargă pe front, inclusiv la Odessa, în Ucraina. El a refuzat repetat. Am spus-o și la alții că nu aveam ce căuta acolo pe teritoriul Ucrainei. În același timp era o situație delicată – nu puteai neglija trupele. Am luat avionul și m-am dus în Crimeea”.

M.S. Regele s-a confesat: „Mentalitatea mea: trebuie să faci ceva pentru țara ta. Am avut marele noroc că mama mea mi-a dat o educație morală, creștină, sădind în sufletul meu datoria față de țară”. Iar în altă parte a discuției a mărturisit influența avută asupra sa de cel dintâi rege al României, Carol I: „El a făcut România modernă și politic, moral, militar pentru mine el este lumina care trebuie urmată. Noi am avut și pe vremea lui războaie, în care într-unul armata noastră și armata rusă au luptat alături în Bulgaria în 1877. De la el mi-a rămas mie sentimentul datoriei față de țară și

dragostea pentru armată. Iar la 23 august am avut norocul să am partidele politice în spatele meu și am avut alături de mine armata. La noi era o tradiție. La vârsta de 16 ani, prințul moștenitor devine ofițer. Am devenit sublocotenent în 1938 (a devenit sublocotenent la 25 octombrie 1937 – n.n.). Am făcut pregătire militară. Când tata a plecat (septembrie 1940 – n.n.) am devenit șeful armatei”.

Pentru M.S. Regele „23 august a însemnat că tot Sud-Estul Europei a căzut. Nu că ne lăudăm cu asta, prea puțin s-a apreciat contribuția noastră, puțin față de alții. Dar am făcut ce trebuia făcut”. Iar acest gest a mai dovedit o dată că „apartinem Europei”.

*

În altă ordine de idei, M.S. Regelui i-a fost adresată de generalul Gareev întrebarea:

– Ce atitudine aveți față de o eventuală revizuire a rezultatelor celui de-al Doilea Război Mondial?

Răspunsul M.S. Regele a fost următorul: „O întrebare foarte complicată. Una este ce simțim noi, alta restul lumii. Pe harta Europei de Est suntem a doua țară după Polonia. Alte lucruri s-au întâmplat după război și nu toate se potrivesc cu istoria. O să vedem ce se întâmplă. Nu este lumea așezată încă. Am reușit la 23 august. După câte am fost informat și în Ungaria s-a dat ordin să se facă la fel, dar nu s-a întâmplat. La noi au jucat un rol important tradițiile, sprijinul pe care l-am avut în armată.”

*

În finalul discuției, M.S. Regelui i-a fost înmănată o înaltă decorație rusă ca semn al aprecierii și curajului vădit în efectuarea actului de la 23 august 1944. Ambasadorul A. Ciurilin a mulțumit pentru ocazia unică de a fi fost martorii unei evocări istorice în care M.S. Regele „a luat răspunderea pentru destinele României”, înscriindu-se astfel decisiv în istoria României și a Europei.

ÎNTÂLNIRE CU O DELEGAȚIE DE ISTORICI MILITARI DIN FEDERAȚIA RUȘĂ

SERGIU IOSIPESCU

În ziua de 11 decembrie 2009, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară a primit vizita unei delegații de istorici militari din Federația Rusă, compusă din domnii general de armată Mahmud Ahmedovici Gareev și general-maior Vladimir Antonovici Zolotarev. La întrevvedere care a avut loc în salonul „Sfântul Gheorghe” al Cercului Militar Național, delegația rusă a fost însoțită de Excelența Sa ambasadorul Federației Ruse la București, domnul A.A. Ciurilin, de atașatul militar al acestei țări la București. Din partea română au fost prezenți domnii general-maior (r) prof. univ. dr. Mihail E. Ionescu, colonel (r) prof. univ. dr. Petre Otu, directorul și directorul adjunct al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, comandor (r) Gheorghe Vartic, redactor șef al „Revistei de Istorie Militară”, dr. Sergiu Iosipescu, șeful Departamentului de Istorie

militară, cercetător științific Daniela Șișcanu, din același institut, și ca invitați pe domnii profesor dr. Neagu Djuvara, dr. Vasile Buga, colaborator al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, conferențiar universitar dr. Armand Goșu, redactor la Revista „22”, dr. Dorin Matei și doamna Florentina Dolghin, redactor șef și, respectiv, redactor șef adjunct al bine-cunoscutei reviste „Magazin Istoric”.

Cei doi oaspeți din Federația Rusă și-au prezentat pe larg activitatea. Generalul de armată Mahmud Ahmedovici Gareev, născut în 1923, a intrat în 1939 în armată ca voluntar, a făcut Școala militară de infanterie de la Tașkent, fiind participant la bătăliile celui de-al Doilea Război Mondial în Europa cu Frontul 3 Bielorus în calitate de locțiitor al comandantului unui batalion de pușcași, șef de birou operații la o Brigadă de infanterie.

■ Istoricii români prezenți la întâlnire

▪ Secvențe din timpul întâlnirii

Rănit în 1942 și 1944, a fost transferat din februarie 1945 pe frontul din Extremul Orient, luptând în Armata a 5-a în războiul cu Japonia. A rămas în Extremul Orient până în 1950, fiind ulterior transferat în Raionul militar Bielorus (1950-1957), promovând până la funcția de șef de stat major de divizie. După absolvirea Academiei de Stat Major (1959) a fost comandant de divizie de tancuri și apoi șef de stat major de armată în Bielorusia. În 1970-1971 a fost consilier militar șef în Republica Arabă Unită, apoi șef al Statului Major al Armatei din Ural, adjunct al șefului Direcției Operații din Marele Stat Major și, în 1984, adjunct al Șefului Statului Major al Forțelor Armate ale URSS. În 1989 a fost consilier șef al misiunii militare sovietice în Afganistan, pe lângă președintele Ahmadzai Najibullah, fiind grav rănit. Revenit în URSS a

devenit inspector șef al Inspectoratului Armatei (1990), fiind pensionat în 1992. Decorat cu ordinele „Lenin”, „Alexandr Nevski”, „Steagul Roșu”, „Steaua Roșie”, cu numeroase alte medalii, Mahmud Ahmedovici Gareev (Mahmut Ahmet ugli Ghirayev) este președintele Academiei de Științe Militare din Moscova. Am insistat mai mult asupra carierei sale întrucât, în pofida caracterului ei de excepție, ea înfățișează în rezumat și cu avatarurile sale istoria militară a Uniunii Sovietice în ultima sa jumătate de veac de existență.

Generalul-maior Vladimir Antonovici Zolotarev a fost între 1993 și 2001 director al Institutului de Istorie Militară din Federația Rusă, succedând astfel la conducerea acestuia după o pleiadă de specialiști în istoria contemporană, printre care generalul P.A. Jilin și cunoscutul monografist

▪ Imagine din timpul reuniunii.
În prim-plan, profesorul Neagu
Djuvara și generalul-maior (r) dr.
Mihail E. Ionescu

generalul D. A. Volkogonov, cu care de-a lungul timpului institutul nostru a avut legături științifice.

Delegația rusă a efectuat această vizită de lucru în cadrul pregătirilor pentru comemorarea în luna mai 2010 a 65 de ani de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, a proiectului realizării unei noi mari istorii a ultimei conflagrații universale. Cei doi oaspeți au înfățișat greutățile pe care le-au avut de întâmpinat în cercetarea arhivistică a unor evenimente, după opinia domniilor lor cheie în desfășurarea războiului, precum misiunea lui Rudolf Hess în Anglia. Ambii generali au subliniat în repetate rânduri rolul hotărâtor al Uniunii Sovietice în câștigarea războiului și faptul că datorită acestei victorii s-a putut ajunge la lumea de astăzi, inclusiv la posibilitatea ca Barack H. Obama să devină al 44-lea președinte al Statelor Unite.

Ambii generali au combătut cu vehemență încercările de „revizionism” istoric, ce încearcă să-și facă loc și în Rusia, dând exemplul unui scenariu de film documentar despre anii 1939-1945, unde numele lui Jukov nu apărea deloc, spre deosebire de acelea ale unor comandanți hitleriști. Analizând pe larg acordul sovieto-german de la 23 august 1939, pactul Ribbentrop-Molotov, gener alul Gareev a remarcat înalta politică a lui Stalin și a ajuns la concluzia deosebitei sale însemnătăți pentru câștigarea războiului, teză bine-cunoscută a istoriografiei sovietice.

În ceea ce privește politica României în vremea războiului, oaspeții au reținut doar importanța actului de la 23 august, altminteri, la o analiză de ansamblu nici anterioara participare la conflagrație și nici chiar aceea din anii 1916-1918 nejustificându-se.

Din partea română, domnul general-maior (r) prof. univ. dr. Mihail E. Ionescu a prezentat participanții, istoricul și activitatea institutului ca și legăturile avute cu Institutul de Istorie Militară de la Moscova, mai ales în anii '70 ai secolului trecut. În vederea unei cunoașteri reale a rolului României în cel de-al Doilea Război Mondial s-a

făcut în mod firesc propunerea unei colaborări între istoricii militari din ambele țări.

Domnul profesor dr. Neagu Djuvara a făcut o amplă prezentare a misiunii sale la Stockholm din 23 august 1944 în contextul negocierilor întreprinse de guvernul Antonescu cu ambasadoarea sovietică Alexandra Kolontai, conchizând că mareșalul chiar și în acel moment căuta doar să afle condițiile pentru armistițiu. Apoi, nu în calitate de participant la evenimente, ci ca istoric, domnul Djuvara a atras atenția asupra tendinței istoriografiei comuniste, și nu numai, de a exacerba figura conducătorului de atunci al statului spre a-l contrapune M.S. Regelui Mihai I, în care vedeau un potențial pericol.

Domnul conf. univ. dr. Armand Goșu a evocat atât anii săi de doctorantură la Moscova, cât și contactele care le are cu tinerii istorici din Rusia, arătând că are bune speranțe într-o înțelegere înnoitoare și lipsită de crispări între reprezentanții viitori ai celor două istoriografii, inclusiv în problemele celui de-al Doilea Război Mondial.

Întrucât delegația rusă atinsese în treacăt și chestiunea Primului Război Mondial, domnul dr. Sergiu Iosipescu a solicitat părerea istoricilor militari ruși în legătură cu rapoartele contemporane ale ambasadei Franței la Sankt-Petersburg, memoriile ambadorului Maurice Paléologue despre buna pregătire a armatei ruse, patronată de țarul Nicolae al II-lea, în vederea unei decisive ofensive în primăvara anului 1917, ofensivă anihilată prin răsturnarea țarismului de acele forțele, inclusiv bolșevice, care vedeau tocmai într-o victorie pericolul consolidării vechiului regim. Cei doi oaspeți au evocat însă suferințele poporului rus și contactele germane de la Curtea țarului din iarna 1916/1917 pentru a explica răsturnarea țarismului.

Întâlnirea desfășurată pe parcursul a patru ceasuri a fost deosebit de utilă pentru cunoașterea unor poziții marcante din istoriografia rusă actuală, a trăinicieii interpretărilor tradiționale ale celui de-al Doilea Război Mondial.

25 DE ANI DE LA APARIȚIA „REVISTEI DE ISTORIE MILITARĂ”

Comandor (r) GHEORGHE VARTIC

„Revista de Istorie Militară” a împlinit 25 de ani de la apariție. Parcursul publicației se înscrie în coordonatele evoluției istoriografiei militare românești în această perioadă.

O analiză lucidă a istoriografiei militare din perioada național comunismului evidențiază supunerea ei trendului impus de orientarea politică a regimului Ceaușescu de creare a unui discurs politico-ideologic simplist, stalinist, banal, de desprindere față de Moscova, de autonomizare în raporturile cu aceasta. Vechile trimiteri la teoriile „clasicilor”, Marx, Engels și Lenin, au fost înlocuite cu noi citate, autohtone, aparținând lui Nicolae Ceaușescu. Se pune accentul pe vechimea bimilenară a poporului nostru în arealul carpato-danubiano-pontic, pe anterioritatea și statornicia sa în acest spațiu, pe lupta permanentă a acestuia împotriva cotropitorilor, pe unitatea de neam care a facilitat realizarea unității naționale, pe unitatea nezdruccinată dintre popor și armată, pe înfățișarea rolului partidului comunist ca motor al dezvoltării societății românești, dar mai cu seamă pe evidențierea personalității ilustrului său conducător. O privire personală a acestei perioade o face, între alții, academicianul Florin Constantiniu în lucrarea „De la Răutu și Roller la Mușat și Ardeleanu”, apărută în anul 2007, la Editura Enciclopedică.

Instituția oficială menită să coordoneze istoriografia militară națională s-a înființat în anul 1969 sub semnul evenimentelor din vara anului precedent ce marcaseră societatea românească deoptrivă cu întreaga lume. Ea se numea Centrul de

Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară și trebuia să contribuie atât la crearea unui cadru științific de cercetare, a evoluției istorice a poporului român, cât și la fundamentarea noii doctrine și politici de securitate a României în condițiile izolării țării în „lagărul” comunist european și a dificultăților de contractare a unor alianțe militare externe. Doctrina „luptei întregului popor” trebuia, în viziunea comuniștilor naționali români – în marea lor majoritate totuși școliți la Moscova sau îndoctrinați de aparatcici sovietici „detașați” în România –, să aibă justificare istorică în întregul trecut al poporului român.

Dincolo de scopurile propagandistice, crearea unui cadru de cercetare istorică a permis angajarea unei serioase anchete asupra evoluției militare a întregului teritoriu românesc, a ariei romanității orientale, din antichitate și până în prezent, cu atât mai mult cu cât Centrului i se „trasase sarcina” publicării unui „tratat” de istorie militară în mai multe volume, inițial 9 sau chiar 10.

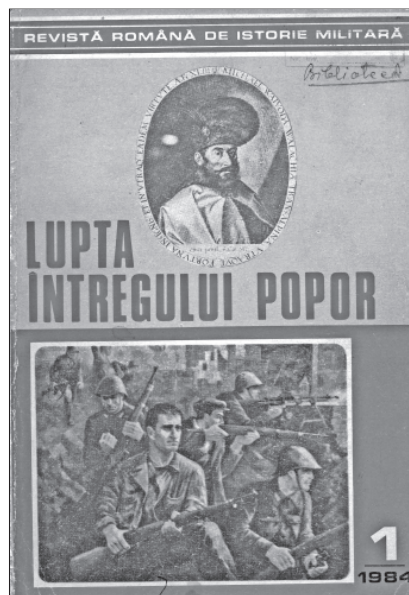
Numirea în conducerea noii instituții a unei personalități remarcabile a mediului științific din armată, generalul Eugen Bantea (1921-1987), fost director vreme îndelungată al Editurii Militare, a permis închegarea unor temeinice legături în lumea academică românească, atragerea unor autentici specialiști ai istoriei și teoriei militare, deveniți colaboratori statornici ai instituției. Nu mai puțin importantă a fost reînnoarea contactelor cu istoriografia militară internațională prin reînființarea Comisiei Române de Istorie Militară și participarea la congresele internaționale specifice.

În actele constitutive ale Centrului era, desigur, prevăzută și înființarea unei reviste care să îngăduie confruntarea cercetărilor întreprinse cu realizările „frontului istoriografic” național și a celor mondiale. În pofida încercărilor făcute, cu excepția unui buletin intern, redactat de coloneii Inoan și Chiper, o revistă de istorie militară nu a putut fi editată. Cauzele nu par a fi atât de natură financiară, cât a unei acerbe și constante adversități manifestate de Institutul de Studii Sociale și Politice de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist, care prin „Analele” sale propaga „dacismul” și „tracismul” și aborda temele „tabu” de istorie contemporană, mai ales sub semnătura cuplului Mușat-Ardeleanu, ulterior Pătroi.

Astfel, Centrul a trebuit să se restrângă în anii '70 la seria „File din istoria militară a poporului român”, coordonată de generalul dr. Ilie Ceaușescu, unde, alături de articole menite să exacerbeze rolul mișcării socialiste și comuniste în vechea armată și transformarea armatei în anii 1944-1948, au apărut și interesante contribuții ale unor specialiști români și străini. Semnificativ că pentru ultimul număr în limbi străine dinainte de Revoluție al „Filelor” – poreclite și „file” – se strecurase și un studiu istoric al fostului ambasador american în România (1981-1985) David Funderburk, lăsat ulterior deoparte pentru motive lesne de înțeles.

Pe acest fond își face apariția, în a doua jumătate a anului 1984, „Revista de Istorie Militară”, sub titlul „Lupta Întregului Popor” (LÎP), denumire care sintetiza concepția partidului comunist cu privire la doctrina apărării patriei. Publicația era editată de Comisia Română de Istorie Militară, condusă de generalul-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului Apărării Naționale și secretar al Consiliului Politic Superior al Armatei, și, potrivit Autorizației de editare, înregistrată (post factum – n.n.) la Consiliul Culturii și Educației Socialiste sub numărul 125-09 din 7 decembrie 1984, urma să fie tipărită, „prin autofinanțare”, ca supliment al revistei „Viața Militară”, având o periodicitate trimestrială, cu un tiraj de 25 000 de exemplare.

Colegiul de redacție era condus de Ilie Ceaușescu, ca președinte al Comisiei Române de Istorie Militară, și-i cuprindea, la început, în ordine alfabetică, pe: general-maior Constantin Antip, directorul

Muzeului Militar Național; conf. univ. Ion Ardeleanu, directorul Muzeului de Istorie a PCR; colonel Constantin Căzănișteanu, cc.șt. și șeful sectorului de istorie modernă din Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară (CSCITM); dr. Florin Constantiniu, cc.șt. la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”; conf. univ. dr. Mircea Mușat din Secția Propagandă a CC al PCR; academician Ștefan Pascu, directorul Institutului de Istorie din Cluj-Napoca; prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”; colonel dr. Florian Tucă, director adjunct al Editurii Militare; colonel dr. Gheorghe Tudor, director adjunct al CSCITM; general-maior dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct al Institutului de Istorie a PCR, cărora li s-au adăugat, începând cu nr. 1(15/1988), colonel dr. Gheorghe Arădăvoaice, șeful Secției Propagandă din Consiliul Politic Superior al Armatei; colonel dr. Vasile Mocanu, șeful catedrei de istorie din Academia Militară; maiorul dr. Ioan Talpeș, redactorul-șef al Editurii Militare, renunțându-se la general-maior Constantin Antip și colonel Florian Tucă, care au trecut în rezervă. În a doua jumătate a anului 1988, prof. univ. Ștefan Ștefănescu a devenit „indezirabil”, fiind acuzat că în cadrul ședinței de analiză a activității institutului ar fi permis comentarii critice la adresa măsurii regi-

mului de sistematizare a satelor și demolare a monumentelor istorice, și nu a mai apărut în colegiul de redacție al LÎP.

Colectivul de redacție care a asigurat apariția edițiilor revistei a fost format, în general, din: căpitan Alesandru Duțu, Jean Gheliuc (1/1984-4/1987), maior Mihail E. Ionescu, colonel Ion Jianu, muzeograf Neculai Moghior, cărora li s-au adăugat, ulterior, căpitanul de rangul III Ilie Manole (2/1986-4/1989), maiorul Gheorghe Vartic (4/1986-4/1989) și Mircea Soreanu (1/1988-4/1989). Temporar, au mai fost incluși: maior Ioan Talpeș (1/1984-4/1987), colonel Constantin Șola (1/1984), colonel Adrian Merlușcă (2/1984), locotenent-major Vladimir Zodian (1-2/1984), locotenent-major Dan Rădulescu (2/1986), maior Eugen Câmpan (1/1988-4/1989) și căpitan Simion Boncu (1/1988-4/1989). În 1989 a lucrat ca redactor și locotenent-major Laurențiu Sfinteș, fără a fi însă menționat în caseta editorială.

Publicația își propunea, la început, „să înfățișeze în paginile ei, cât mai dens, mai cuprinzător și variat, trecutul glorios al românilor, lupta generațiilor înaintașe pentru unitate, libertate și independență, vitejia oștirii române, a maselor largi populare, a întregului nostru popor, pentru apărarea civilizației materiale și spirituale, edificate, în decursul secolelor și mileniilor, în spațiul carpato-danubiano-pontic”. Concepția apărării patriei de

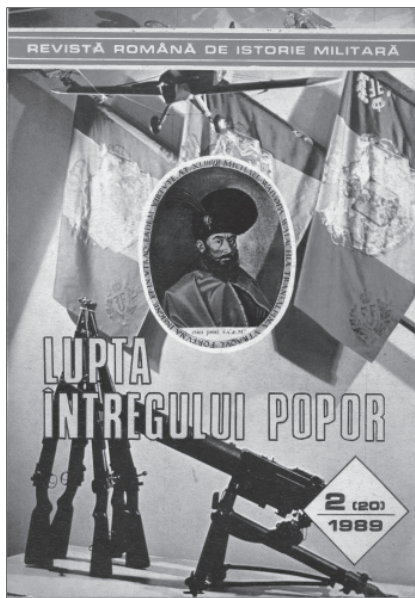
către întregul popor trebuia să fie promovată prin acordarea unui „spațiu adecvat ogîndirii procesului făuririi armatei de tip nou, revoluționare, a României socialiste, prezentării conceptelor, tezelor și ideilor definitorii ale doctrinei noastre militare al cărei strălucit cititor și fondator este tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România și comandant suprem al forțelor armate”.

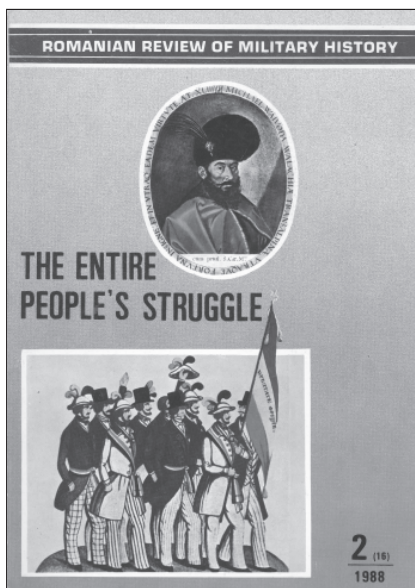
În perioada 1984-1989 au apărut 22 de ediții ale revistei în limba română și 6 numere speciale în limbile engleză, franceză, germană, rusă și spaniolă.

Sumarele fiecărui număr erau elaborate de redacție cu sprijinul membrilor colegiului de redacție, avizate de Secretariatul Consiliului Politic Superior al Armatei și aprobate de secretarul CPS. Odată aprobate sumarul și autorii studiilor, se comandau materialele care, prin conținutul lor, trebuiau să reflecteze tezele și orientările rezultate din documentele de partid, erau redactate, activitate care presupunea inclusiv intervenirea pe textele autorilor, care, de regulă, nu puteau obiecta, întrucât acestea erau „toaletate”, potrivit ideilor secretarului general al partidului, iar pe de altă parte majoritatea se considerau „onorati” de a fi prezenți în paginile LÎP, cu atât mai mult cu cât încasau și onorarii pentru colaborări. După „redactare”, întregul pachet de materiale se multiplica și se trimitea fiecărui membru al colegiului de redacție, care mai făceau un rând de observații, astfel încât conținutul lor să servească orientărilor concrete ale istoriografiei militare, potrivit cerințelor și indicațiilor partidului. Inserarea acestor din urmă observații era un proces anevoios, deoarece, paradoxal, ele nu coincideau întotdeauna.

În paralel, se realiza macheta ediției respective în care se puteau vedea arhitectura interioară, copertile și iconografia însoțită de explicații. Macheta și studiile în forma finală erau aprobate de generalul Ilie Ceaușescu, care, desigur, avea tot dreptul să decidă asupra conținutului materialelor, dar și asupra prezenței în paginile revistei a unui sau altui semnatar. Aprobarea reprezenta, pentru redacție, „bun de cules” și declanșarea fluxului editorial obișnuit, până la „bun de tipar”.

Politica editorială a revistei era guvernată de respectarea unor condiții impuse, de altfel, istoriografiei militare din România, așa cum ar fi:

- reflectarea vechimii bimilenare a continuității și unității poporului român în vatra strămoșească;

- etnogeneza poporului român trebuia prezentată ca fondată pe autohtonitatea geto-dacilor care, în timpul conviețuirii cu romanii, au preluat de la aceștia limba latină și o serie de elemente ale vieții materiale și spirituale, astfel încât se aprecia că procesul de formare a poporului român era, în linii mari, încheiat la sfârșitul secolului III d.H.

- evidențierea frontului comun de luptă al țărilor române pentru apărarea neatrănării, în perioada evului mediu, care a pregătit unirea acestora; estomparea conflictelor dintre ele;

- plasarea începutului istoriei moderne a românilor, odată cu răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan, care a premers Revoluția franceză;

- caracterul unitar al Revoluției de la 1848;

- reliefaarea faptelor de arme ale domnitorilor români până la Al.I. Cuza și trecerea sub tăcere a perioadei modernizării țării sub Carol I;

- participarea României la Primul Război Mondial nu avea nicio legătură cu caracterul imperialist al conflagrației;

- supraestimarea rolului factorului intern și minimalizarea conjuncturii internaționale care au condus la formarea statului național român în 1918;

- Istoria Partidului Comunist Român ale cărei începuturi au fost împinse artificial până în ultimul

deceniu al secolului al XIX-lea, trebuia privită ca parte inseparabilă a Istoriei Patriei;

- începuturile organizării armatei române pot fi identificate în structurile militare ale oastei geto-dace și apoi în cele ale oștilor țărilor române din evul mediu;

- evidențierea rolului hotărâtor al PCR în organizarea și desfășurarea actului de la 23 august 1944, eveniment devenit din „insurecție armată” în „revoluție de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă”;

- argumentarea justeței concepției partidului de apărare a patriei de către întregul popor, fundament al doctrinei militare naționale;

- angajarea frontului istoricilor români în confruntarea istoriografică româno-ungară pe problema istoriei Transilvaniei.

Principalele rubrici permanente care au susținut această politică editorială au fost **„Adevăruri fundamentale ale istoriei naționale”** sub care apăreau studii semnate de generalul Ilie Ceaușescu, **„Fundamente ale doctrinei militare românești”** și **„Atitudini”**.

Iată câteva titluri semnificative de „adevăruri fundamentale”: *„2500 de ani de luptă pentru păstrarea ființei naționale”* (nr. special/1986); *„2000 de ani de luptă pentru apărarea gliei străbune”* (1/1985); *„Statul la români. 2000 de ani de existență”* (4/1985); *„Suntem aici dintotdeauna. Autohtonitatea și statornicia poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic”* (2/1988); *„De-a lungul a peste 2500 de ani, poporul român nebiruit în vatra străbună”* (1/1989); *„Eliberarea teritoriilor de străveche și permanentă viețuire românească aflate sub ocupația monarhiei austro-ungare, obiectiv principal al participării României la primul război mondial”* (nr. special/1987); *„Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, parte integrantă a luptelor purtate de poporul român, timp de peste 2000 de ani, confirmare a legității potrivit căreia un popor care luptă pentru libertate și independență nu poate fi înfrânt”* (3/1987); *„Unitatea, trăsătură definitorie a evoluției istorice a poporului român”* (4/1986); *„Eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă, necesitate obiectivă a dezvoltării istorice a poporului român în vatra sa dintotdeauna”* (4/1989); *„Izvoarele istorice atestă că teritoriul și locuitorii Transilvaniei au constituit*

și constituie parte organică a poporului român, deci nu pot fi obiectul niciunei tranzacții cămătărești, niciunei polemici, nici chiar a discuției”(4/1987).

Rubrica „**Fundamente ale doctrinei militare românești**” era acoperită cu articole ca: „*Mircea cel Mare și «oastea cea mare»*. *Elemente de strategie și tactică în lupta întregului popor*” (colonel dr. Gheorghe Tudor, 3/1986); „*Apărarea patriei cu participarea întregului popor, obiectiv esențial al politicii militare naționale în perioada interbelică*” (colonel dr. Gheorghe Tudor, 2/1989); „*Caracterul novator și original al orientărilor și principiilor doctrinare formulate în opera politico-militară a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind direcțiile dezvoltării gândirii și artei militare românești contemporane*”(general-maior Ștefan Gușă, 1/1988).

Sub genericul „**Atitudini**”, devenit apoi, „**Atitudini. Clarificări**” au apărut studii ca: „*Revizionism! Dar adevărul istoric nu poate fi revizuit!*” (dr. Florin Constantiniu, 2/1987); „*O necesitate stringentă: fiecare om, cunoscător profund și apărător ferm al istoriei naționale*”(maior dr. Mihail E. Ionescu, 4/1987); „*Încercări zadarnice de falsificare a istoriei românești*”(dr. Florin Constantiniu, 4/1987); „*O practică nocivă a istoriografiei revizioniste*”(dr. Ladislav Gyemant, 4/1987); „*Istorie și politică, adevăr și fals pe marginea unor lucrări privind istoria Transilvaniei*”(dr. Florin Constantiniu, 2/1988); „*Vidul de populație românească în aria vechei Dacii – o teorie falsă, tendențioasă*”(dr. Florin Constantiniu (3/1988); „*Teritoriul României socialiste este inalienabil!*”(prof. Mircea Nicolaescu, 3/1989); „*Încercări zadarnice de manipulare a opiniei publice*”(Lucreția Văcar, 3/1989); „*Argumente contemporane pentru Historia magistra vitae*” (acad. Ștefan Pascu); „*Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele sale militare*” (conf. univ. Mircea Mușat).

Cu toate acestea, și exceptând materialele omagiale ocazionale caracteristice epocii, în paginile revistei au intrat și studii pertinente, de remarcabilă valoare științifică, studii care, debarasate ușor de leștul ideologic adăugat din motivele arătate, își păstrează perenitatea. Ele au acoperit rubrici și generice cum ar fi: „**România în contextul internațional din timpul celei de-a doua conflagrații mondiale**”, „**Spre marea**

victorie”, „**Memoria documentelor**”, „**Mari bătălii din istoria românească și universală**”, „**Mari comandanți**”, „**Tradiții**”, „**Incredibil, dar adevărat**”, „**Spionaj militar**” ș.a., după cum au fost publicate studii de sine stătătoare, care prin natura problematicei abordate, erau ferite de contaminare ideologică. Așa se face că publicația s-a bucurat de colaborarea unor personalități remarcabile ale istoriografiei românești din centrele universitare și institutele de cercetare de profil din București, Iași, Cluj-Napoca ș.a. (acad. Ștefan Pascu, acad. Alexandru Rosetti, prof. univ. dr. Virgil Căndea, prof. univ. dr. Dumitru Berciu, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, prof. univ. dr. Gheorghe Platon, prof. univ. dr. Camil Mureșan, prof. univ. Ștefan Lache, conf. univ. dr. Ioan Scurtu, dr. Paul Cernovodeanu, dr. Mihai Maxim, dr. Florin Constantiniu, conf. univ. dr. Vasile Cristian, dr. Constantin Preda, dr. Ion Horațiu Crișan, dr. Șerban Rădulescu-Zoner, dr. Gheorghe Buzatu, dr. Valeriu Florin Dobrinescu, conf. univ. dr. Pompiliu Teodor, conf. univ. dr. Liviu Maior, Ștefan Gorovei ș.a.).

Revista a oferit, totodată, posibilitatea valorificării publicistice a rezultatelor activității științifice a cercetătorilor din Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară (colonel dr. Gh. Romanescu, colonel Constantin Căzănișteanu, maior dr. Mihail E. Ionescu, maior dr. Ioan Talpeș, maior Costică Prodan, maior Grigore Alexandrescu, căpitan Alesandru Duțu, căpitan dr. Ștefan Pâslaru, dr. Dorina N. Rusu, Maria Georgescu, Sergiu Iosipescu, locotenent-major Vladimir Zodian, Dumitru Preda, Mihai Retegan, căpitan Mircea Dogaru ș.a.), a cadrelor didactice din Academia Militară (colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Nicolae Ciobanu, colonel dr. Costică Popa, colonel Vasile Pricop, căpitan de rangul II Jipa Rotaru, locotenent-colonel Aurel Pentelescu, maior Teofil Oroian, căpitan Petre Otu, căpitan Ilie Schipor ș.a.), a specialiștilor de la Arhivele Militare (căpitan Eftimie Ardeleanu, locotenent-major Marius Giurgiu, Adrian Pandeia).

Aici au fost inserate și amintiri ale veteranilor de război, precum și materiale semnate de membri ai filialelor Comisiei Române de Istorie Militară din țară.

Răsfoind paginile revistei „**Lupta Întregului Popor**”, la rubricile „**Din activitatea Comisiei**

Române de Istorie Militară” și „Istorici în dialog” vom afla o serie de informații demne de a fi socotite incredibile, dar adevărate. În pofida aparenței închiderii în carapace, constatăm, așa cum remarcă și Florin Constantiniu, un paradox al istoriografiei românești: deschiderea către istoriografia occidentală. Desigur că în acest paradox se înscrie și istoriografia militară. El s-a manifestat în dublu sens, atât prin invitarea în țara noastră a unor istorici din Occident (Stephan Fischer-Galați, Iosif Constantin Drăgan, Radu Florescu, Dennis Deletant ș.a.) la manifestări științifice organizate de Comisia Română de Istorie Militară, cât și prin participarea unor istorici militari români, triați cu atenție, la reuniuni desfășurate în străinătate, unde au susținut comunicări, au studiat în arhive și chiar au conferențiat la universități prestigioase.

Astfel, în perioada 6-7 iunie 1985, au avut loc conferințele anuale ale programului „Societatea în schimbare”, organizate de Colegiul Brooklin din New York, în colaborare cu comisiile naționale de istorie militară din Grecia, Austria și Ungaria. Istoricii militari români au participat și au susținut comunicări după cum urmează: colonel dr. Gheorghe Tudor – „Politica navală română până în 1913” (Atena), maior dr. Mihail E. Ionescu – „Comerțul maritim român până în 1913” (Atena), general Ilie Ceaușescu – „Învățământul militar în România. 1740-1920” (Viena). Cu unele excepții și mai ales în cazul unor persoane cu funcții de răspundere, comunicările erau rodul muncii, însușite, ale unor autentici specialiști.

La cea de-a X-a Conferință Internațională de Istorie Militară, desfășurată, în zilele de 19-24 august 1985, la Stuttgart (R. F. Germania) au fost prezenți colonel dr. Al. Gh. Savu, maior dr. Mihail E. Ionescu și maior dr. Ioan Talpeș, care au prezentat comunicarea „Relațiile comandamentului român cu comandamentele aliate în timpul Primului Război Mondial”. Cu acel prilej, a fost desemnat, prin alegeri, Biroul de conducere a Comisiei Internaționale de Istorie Militară (CIIM), maiorul dr. Mihail E. Ionescu fiind ales vicepreședinte al CIIM.

În perioada 22 decembrie 1985-5 februarie 1986, o delegație de istorici, membri ai CRIM, alcătuită din dr. Gheorghe Buzatu, dr. Alexandru Duțu, dr. Mihail E. Ionescu, dr. Ion Pătroiș și dr. Pompiliu

Teodor efectuează o vizită de documentare în SUA, unde susțin conferințe de istorie românească la diferite universități și instituții de cercetare americane.

În perioada 17 decembrie 1986-29 ianuarie 1987, istoricii români Mircea Mușat, Pompiliu Teodor, Gheorghe Buzatu, Ion Pătroiș, maior Mihail E. Ionescu, Valeriu Florin Dobrinescu, Florin Constantiniu, Alexandru Duțu, Grigore Ploieșteanu și Rodica Scafesș participă la Congresul anual al istoricilor americani, organizat la Chicago (SUA), studiază în arhive și biblioteci americane, se întâlnesc cu oameni de știință, susțin conferințe și vizitează Pentagonul!

În zilele de 16-31 august 1987, generalul Ilie Ceaușescu și maiorul dr. Mihail E. Ionescu participă la colocviile Comisiei Internaționale de Istorie Militară, desfășurate la Atena (Grecia), unde susțin comunicările „Secolul revoluțiilor pentru emancipare națională și socială în istoria modernă a României” și, respectiv, „Importanța și rolul flotei militare în opinia factorilor de decizie din România (1859-1916)”.

Al 102-lea Congres al Istoricilor Americani, desfășurat, la Washington (SUA), în perioada 27-30 decembrie 1987, reunește peste 4 000 de participanți. Din România sunt prezenți dr. Gheorghe Buzatu, dr. Valeriu Florin Dobrinescu, maior dr. Mihail E. Ionescu și dr. Ion Pătroiș care susțin comunicări.

La al XIII-lea Colocviu Internațional de Istorie Militară desfășurat la Helsinki (Finlanda), în perioada 30 mai-5 iunie 1988 sunt prezenți și susțin comunicări generalul Ilie Ceaușescu și maiorul dr. Mihail E. Ionescu („Rolul datelor informative din 1943-1944 asupra deciziei intrării României în războiul împotriva Germaniei” și, respectiv, „Armata regulată sau «națiunea armată». Cazul unităților de voluntari români. 1768-1821”).

Mayorul dr. Mihail E. Ionescu, dr. Florin Constantiniu și căpitan Ilie Schipor participă, apoi, la Colocviul româno-italian de istorie comparată organizat la Milano (Italia) și prezintă comunicările: „Contribuția României la înfrângerea Germaniei naziste”, „România între Marile Puteri în 1944” și „România la Conferința de Pace de la Paris”.

În perioada 30 august-4 septembrie 1989, are loc, la Sofia (Bulgaria), al V-lea Congres Interna-

țional de Studii Sud-Est Europene. Din partea CRIM participă cc.șt. Dumitru Preda cu comunicarea „Conștiință națională și stat în sud-estul Europei, în secolul al XIX-lea. Rolul factorului militar. Cazul românesc”.

Cc. șt. Mihail Zahariade participă la al XV-lea Congres Internațional de Studii asupra frontierelor romane, organizat la Londra (Marea Britanie), în perioada 2-10 septembrie 1989, unde prezintă rezultatele cercetărilor arheologice de la cetatea Independența.

Revista „Lupta Întregului Popor” inserează, de asemenea, interviurile acordate de istorici din străinătate cu ocazia vizitelor efectuate în România: profesorul Hisao Yawashima (Japonia) de la Colegiul Național de Apărare din Tokio (4/1985); prof. Roger Gheysens (Belgia), redactor-șef al revistei de istorie militară „MEMO” (3/1986, 4/1989); prof. Luc de Vos (Belgia), titularul catedrei de istorie de la Școala Militară Regală din Bruxelles (2/1989).

* * *

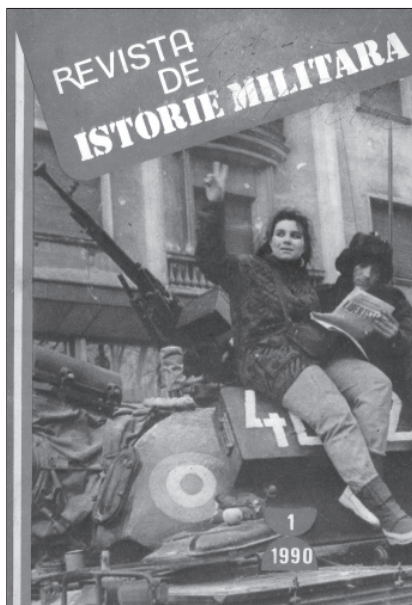
Pe fondul desfășurării evenimentelor din Decembrie 1989, în baza ordinelor ministrului Apărării Naționale nr. M 4567/28.12.1989 și MI/03.01.1990, a început seria nouă a publicației, sub titulatura „Revista de Istorie Militară” (RIM), cu o periodicitate de șase numere pe an. Redacția, cu un stat de organizare format din 10 funcții, constituia o entitate de sine stătătoare, subordonată ministrului Apărării Naționale. Primul număr consacrat reflectării la cald a evenimentelor ce se succedau atunci a fost realizat de căpitan de rangul II Ilie Manole, locotenent-colonel Gheorghe Vartic, locotenent-major Laurențiu Sfinteș, prof. Mircea Soreanu, Lucian Teodorescu (tehnoredactor) și Gheorghe Chiru (fotoreporter), cu sprijinul colaboratorilor colonel dr. Al. Gh. Savu, dr. Mihai Maxim, dr. Constantin Rezachevici, dr. Viorica Moisuc, prof. Paul Răzvan și maior Daniel Ghioca. Noua serie a revistei își îndemna cititorii și colaboratorii: „Să scriem și să citim cu luciditate, calm și discernământ, cu profesionalism și fără patimă, fără răz bunare, inerție, abuz ori bariere și obstrucții, fără teama de Adevăr, chiar dacă acesta ar fi incomod unora... Să avem curajul unor investigații și abordări originale, inclusiv pentru

reabilitarea unor momente și oameni de seamă din istoria militară națională și universală...”.

În cursul anului 1990, redacția și-a stabilizat efectivul la un colectiv format din opt oameni (căpitan comandor Ilie Manole – redactor-șef (până la 5-6/1997), locotenent-colonel Gheorghe Vartic – secretar de redacție (până la 5-6/1997), căpitan Mihai Macuc (până la 5-6/1997), locotenent-major Laurențiu Sfinteș (până la 5/1991) și Mircea Soreanu (până la 3-4/2008) – redactori, Gheorghe Chiru – fotoreporter (până la 3/1993), Georgeta Ene – dactilografă (până la 3/1998) și Rodica Soreanu, înlocuită din 1994 de Livia Manole – corector). Rămâneau neîncadrate o funcție de redactor și cea de tehnoredactor.

Din 1997, redacția RIM a fost integrată în structura organizatorică a Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, iar începând cu nr. 1/1998, conducerea ei a fost asigurată de către comandor Gheorghe Vartic (redactor-șef până la 9 decembrie 2009) și de maior Mihai Macuc (secretar de redacție până la nr.5/1999).

În cei 20 de ani care au trecut, au mai făcut sau încă mai fac parte din redacția RIM căpitan Iulian Gârbu (2/1998-6/1998), Mariana Băhnăreanu – dactilografă și apoi referent (de la nr. 1/1999), maior Teodor Prelipcean – redactor (2/1999-5/1999) și apoi secretar de redacție (2/1999-3-4/2001), căpitan Petre Opriș – redactor (6/1999-3/2002),

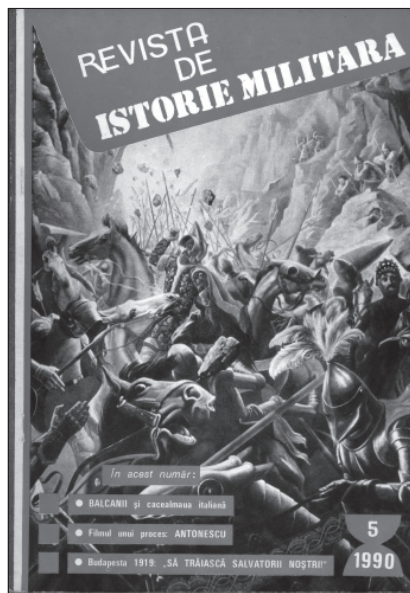
Oana Vasile – redactor (4-5/2003–1-2/2006) și regretata noastră colegă, Mona Elena Siminiuc (1-2/2007–5-6/2008).

Fluctuațiile de personal și reducerea drastică a organigramei au făcut ca, la sfârșitul anului 2009, redacția RIM să fie constituită din comandor (r) Gheorghe Vartic – redactor-șef, Livia Manole – corector și Mariana Băhnăreanu – referent, revistei încredințându-i-se și editarea publicației „Monitor Strategic”! În pofida acestor greutăți, revista a apărut cu regularitate chiar dacă, din considerente economico-financiare, am fost nevoiți, uneori, să recurgem la comasarea a două numere într-o singură ediție tipărită, reușind să ajungem la sfârșitul anului trecut la nr. 3-4 (113-114), în condițiile în care am editat și șapte numere speciale în limbi străine: o ediție specială în limba engleză (1990); un număr special, în engleză, dedicat aniversării a 500 de ani de la descoperirea Americii (1992), un număr special cu titlul „War, Military and Media from Gutenberg to today”, lansat la Congresul Internațional de Istorie de la București, în 2003; două numere speciale româno-elene – „Românii, grecii și «Chestiunea Orientală»”/”The Eastern Question, the Greeks and Romanians” (2000) și „România, Grecia și Marea Neagră”/”Black Sea, Romania and Greece” (2008); un număr special româno-francez cu tema „Relațiile militare româno-franceze de-a lungul secolelor” și un număr special franco-român al „Revue historique des armées”, lansate „în oglindă”, la București și Paris, în 2006; un număr special româno-franco-german consacrat împlinirii a 90 de ani de la încheierea Primului Război Mondial (2008).

În perioada 2007-2008, „Revista de Istorie Militară” a fost inclusă în baza de date a CNCIS fiind evaluată la categoria B+.

„Revista de Istorie Militară” se difuza în armată, sub formă de gratuități, în baza unei Dispozițiuni aprobate de ministrul Apărării Naționale, care reglementa difuzarea tuturor publicațiilor editate de MAPN, dar și sub formă de abonamente sau vânzare cu bucată, în armată și în afara acesteia.

Orientarea tematică a „Revistei de Istorie Militară” s-a înscris în evoluția spectaculoasă a istoriografiei militare românești din ultimii 20 de ani, descătușată de constrângerile factorului poli-

tic. Căderea Cortinei de Fier, despovărarea de ideologia comunistă și dobândirea unei reale libertăți de exprimare, după Revoluția din Decembrie 1989, au creat un larg câmp de afirmare cercetării istorice, dar au constituit, în același timp, și adevărate provocări asupra evoluției istoriografiei naționale. Breasla istoricilor, în general, și a celor militari în special, devenite beneficiare a libertății de exprimare, de care fuseseră lipsite mai bine de jumătate de veac, au declanșat o adevărată campanie de introducere în circuitul publicistic a unor subiecte foste *tabu* până atunci.

„Istoricii au mari datorii față de națiune” – scria Viorica Moisuc în primul număr al noii serii a RIM – , mai ales față de tânăra generație care trebuie să cunoască istoria așa cum a fost ea”. Analizând momentele de involuție a cercetării de istorie și teorie militară, sub presiunea totalitarismului din anii '80, Sergiu Iosipescu considera că „o severă introspecție ni se impune tuturor”, pentru că, aidoma cronicarului, „măcar în fața conștiinței noastre trebuie să dăm seama de câte le-am scris”. Dr. Florin Constantiniu se socotea eliberat de teza apriorică impusă de vechiul regim potrivit căreia deținerea puterii conferă automat și forța de a schimba istoria și pleda pentru „reconciliere națională, efort solidar și perfectă înfrățire”. Dr. Gheorghe Buzatu și dr. Valeriu Florin Dobrinescu

se pronunțau pentru valorificarea publicistică a documentelor de arhivă din țară, mai ales a celor care au fost „închise” în perioada ultimilor ani, precum și a celor din străinătate. Alți istorici avertizau că și în condițiile unui sistem politic pluripartid, istoriografia nu e scutită de derapaje. Astfel, colonelul dr. Nicolae Ciobanu atenționa că cercetarea istorică trebuie să se bazeze pe probitate științifică și profesională, ferită de patimi politice, să nu se orienteze în direcția din care „suflă mai puternic vântul, într-un moment sau altul”. Locotenent-colonelul Aurel Pentelescu își exprima, cu îndreptățire, îngrijorarea că în învățământul superior militar românesc scade interesul pentru predarea-învățarea istoriei naționale. „Pentru ca istoria să-și recucerească statutul de știință – afirma dr. Ioan Saizu – este necesar ca, mai întâi de toate să fie scoasă definitiv de sub influența nefastă a factorului politic”, pentru a nu mai fi „un instrument opresiv sau apologetic la dispoziția unuia sau altuia dintre partide”. Adrian Pandeia, viitorul director al Editurii Militare, își exprima temerea asupra primejdiei apariției unor alte indicații cu caracter sacrosant, generate de amestecul deliberat al unei ideologii în perimetrul științei istorice. El scria că „atunci când, direct sau indirect, ți se pune în vedere că pentru a scrie despre anumite perioade din istorie e «preferabil» să mai aștepți, că adevărul istoric, în unele cazuri, poate fi supărător pentru nu știu cine, ba chiar că istoria este, în general, dăunătoare pentru conștiința comună, îți pui o întrebare de bun simț: unde o să ajungem? La o nouă istorie așa-zis «oficială» care să reprezinte niște interese de grup?”.

Erau gânduri, la început de drum, care aveau să jaloneze politica editorială a redacției „Revistei de Istorie Militară”, în primii ani ai deceniului '90, în climatul tumultuos al frământărilor postrevoluționare, al bulversării valorilor, al dezlănțuirii patimilor politice, al neîncrederii și suspiciunilor.

Am considerat atunci, ca și acum, de altfel, că ținta noastră este servirea interesului național. RIM a încercat să mențină echilibrul în abordarea problematicei istoriei militare, menținându-se, totodată, ancorată în realitățile economice, politice și sociale românești, neezitând să-și exprime poziția față de acestea. Începând cu nr. 1 (7)/1991 și până la nr. 5-6 (45-46)/1997, redactorul-șef, comandorul

Ilie Manole, a susținut un editorial publicat pe copertile interioare ale revistei, în care sunt menționate, printre altele, principalele repere istorice care au marcat devenirea României și a armatei sale în perioada respectivă. Iată câteva dintre ele, reflectând preocuparea acută pentru istoria recentă:

• **ROST ȘI ZARVĂ.** *De mii de ani dăinuim aici, în rostul nostru, pavăză vetrei și vieții proprii, dar și semințiilor care de la noi până la Atlantic și-au putut răndui traiul fără frică de întâmplări nefericite dinspre partea noastră. De mii de ani, alții – puși pe harță, ceartă și zarvă – au viclenit și uneltit, au râvnit la bunurile noastre, au ridicat armele contra noastră și-au lovit, înhățând ce-au putut din averea etniei... Și acum, pe pământul nostru, urmașii celor primiți de noi odinioară, chiar încearcă înjghebarea „Țării secuiești” sau măcar „autonomia” acelor părți unde românii care rezistaseră maghiarizării și oprimării au fost batjocoriți și siliți în 1989-1991 să-și părăsească rosturile lor, schimbându-se astfel artificial ponderea elementului autohton de acolo... Cum să nu ne dăm seama că s-a vrut, obstinent, imediat după decembrie 1989 semănarea în solul nostru a bobului discordiei!... Oare este greu să vedem că atâta crâcnire și vrăjmășie față de tripticul naționalitate – națiune – național nu sunt semne de alergie, ci dovezi de strategie antiromânească și antinațională? Oare nu tot antiromânism viclean s-a chemat îndărătnicia arătată atunci când a trebuit să scriem clar în legea-legilor de la noi, deci în Constituție, că statul nostru este național și unitar?... [5(11)/1991]*

• **ALEGERILE** din septembrie-octombrie 1992 *au dat României un nou Parlament și au reconfirmat același lider la instituția prezidențială. Cronica tranziției va reține, desigur, și structura opțiunilor electoratului, pe primele locuri aflându-se FDSN; CDR; FSN; PUNR; UDMR; PRM; PSM și PDAR. Rămâne de găsit liantul care să facă viabile deciziile în noul eșichier politic românesc. [5(16)/1992]*

• **MINIȘTRII APĂRĂRII LA BRUXELLES.** *Pentru o sinteză a programelor desfășurate și o concertare a eforturilor inedite și de viitor nu prea îndepărtat, la 29 martie, s-au întâlnit, sub egida NATO, factorii de decizie aflați în fruntea subsistemelor militare din 27 de state. S-a remarcat faptul*

că România a avut cele mai multe acțiuni în cadrul NATO, urmând ca din 1994 să participe la structurile Alianței, inclusiv cu forțe de menținere a păcii... Despre situația din fosta Iugoslavie s-a relevat că singura cale de soluționare a conflictului o reprezintă nu escaladarea sau intensificarea războiului, ci mijloacele politice. Ar fi un mare pericol – aprecia domnul general-locotenent Nicolae Spiroiu – ca acolo să se intervină cu forțe militare. [2(19)/1993]

- **NOI SUNTEM ÎN EUROPA.** Comisia Politică a Adunării Parlamentare a fost de acord, la început de iulie, ca România să fie primită în Consiliul Europei. Decisivă se va dovedi, în acest sens, reuniunea din toamnă a Adunării. [3(20)/1993]

- **NOUL MINISTRU** al apărării naționale, începând cu 6 martie 1994: domnul GHEORGHE TINCA. Domnia sa, diplomat de carieră, este în ultimele cinci decenii primul ministru civil într-un domeniu care până acum era rezervat militarilor. Sintagma „societate și armată” are, astfel, și pentru România, încă un argument – fie acesta benefic pentru revigorarea Armatei și pentru racordarea acesteia la realitățile structurilor militare europene, într-o binele statului român în ansamblul geopolitic de astăzi. [1-2(23-24)/1994]

- **ÎN ROMÂNIA ANULUI 1996, ALEGERILE** locale din iunie, apoi cele parlamentare și prezidențiale din noiembrie, constatăm că au schimbat radical structura puterii, aducând în prim planul scenei politice noi partide și alianțe; stânga a intrat în eclipsă, centrul-stânga și centrul își continuă pendularea, centrul-dreapta s-a impus. Noile entități politice care conduc localitățile, Parlamentul, Guvernul și Președinția aparțin de PNȚCD, PD, PNL, PSDR, UDMR, PUNR, PRM etc. Pentru alegerile prezidențiale, Curtea Constituțională a României, în ziua de 21.XI.96, a validat 12 972 485 voturi exprimate, din care 7 057 906 au revenit candidatului propus electoratului de către Convenția Democrată din România, Emil Constantinescu, iar 5 914 579 voturi au fost valabile pentru candidatul PSDR, Ion Iliescu. Fiindcă timpul clipurilor și promisiunilor electorale a trecut, au început acum efortul, fapta, întrucât starea României, la momentul preluării puterii, este grea... [6(40)/1996]

- **MADRID, iulie 1997.** După aproape o jumătate de secol de când în Europa stabilitatea și liniștea există sub scutul NATO, cu structură și

pondere în structura securității colective menținute din 4 aprilie 1949, lumea a trăit momentul primei deschideri, spre Est, a Alianței. Alături de cele 14 țări europene – Belgia, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Islanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Spania, Turcia și Marea Britanie – precum și de SUA și Canada, au fost invitate spre integrare în sistemul de autoapărare individuală și colectivă, încă trei state europene: Polonia, Ungaria și Republica Cehă. Cine a urmărit ofensiva diplomatică a României – pentru ca Occidentul să repare o nedreptate care și ea a împlinit o jumătate de secol de când estul european a rămas la discreția imperiului condus de Moscova – înțelege că tot ce a depins de cabinetul de la București a fost făcut. Și nicicând altădată în istoria noastră, de regulă urgisită, atât de puțini nu au reușit într-un timp atât de scurt să fie ascultați de atât de mulți. Dar, cum constata și Brătianu, în 1878, la Berlin, „România a fost ascultată, dar nu auzită”. Căci pe scena lumii ceea ce dictează deciziile are un nume simplu, trisilabic: in-te-res! Când interesul marilor puteri va cere prezența României în Alianța euroatlantică, atunci vom fi și noi acolo. Adică, în 1999, când țara noastră și Slovenia sunt nominalizate să înceapă negocierile aderării. [3(43)/1997]

PREȘEDINTELE SUA, William Clinton, a vizitat România în ziua de 11 iulie a.c. Întregul program al vizitei a stat sub semnul deschiderii și înțelegerii reciproce: întâmpinarea la Aeroportul Internațional Otopeni, primirea la Palatul Cotroceni, întâlnirea cu presa, dialogul cu lideri politici ai puterii și ai opoziției, cu personalități din domeniile științei și culturii, recepția oferită de Președintele României și mitingul din Piața Universității – toate s-au constituit în momente de referință din cronica americano-română. Fie ca parteneriatul multilateral SUA-România să funcționeze cel puțin la nivelul înțelegerii din timpul vizitei domnului Clinton la București. [3(43)/1997]

- **ÎN AUGUST, RECTIFICAREA DE BUGET** înseamnă pentru MAPN 750,2 miliarde lei, adică 11,8 % reduceri resurse financiare. Enorm! Prima întrebare care ți se infiripă este: vrea cineva să blocheze reforma subsistemului militar?...Căci Apărarea înseamnă prezent și viitor, dănuire, demnitate, suveranitate. [4(44)/1997]

„Revista de Istorie Militară” are meritul de a fi adunat și menținut în jurul ei un nucleu de colaboratori din armată și din mediile universitare civile cu scopul de a reda circuitului publicistic studii științifice menite să prezinte marile evenimente militare marcante pentru istoria neamului românesc, să evoce tradițiile armatei naționale. Noile generice ale publicației – **„Vetre românești”, „Restituiri”, „Istoria, așa cum a fost”, „Dezvăluiri”, „File de arhivă”, „Armata și Biserica”, „Din amintirile veteranilor”** – au fost susținute cu articole valoroase care au relevat adevărul despre pierderea teritoriilor românești (Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța), ca urmare a ultimatumurilor sovietice din vara anului 1940; au analizat acțiunile armatei române în timpul campaniei din anii 1941-1944 desfășurate până la Nistru, dar și dincolo până la Cotul Donului și în Caucaz; au evocat figurile unor iluștri comandanți, diplomați și personalități militare; au analizat regimul de ocupație militară impus de Armata Roșie în România după 23 august 1944 și, mai ales, consecințele nefaste ale comunizării țării care au dus la destructurarea organismului militar românesc; au evocat martiriul unor comandanți români în închisorile comuniste (generalii Nicolae Macici, Nicolae Dăscălescu, Constantin Constantinescu-Claps, Gheorghe Jienescu, contraamiralul Horia Macellariu ș.a.); au prezentat amintiri ale vetera-

nilor sau prizonierilor de război; au reliefat tradiționalele legături dintre Armată și Biserică.

Vechilor colaboratori de prestigiu li s-au adăugat academicieni, diplomați, istorici, politologi, cadre didactice, ofițeri, veterani de război care au avut contribuții notabile la diversificarea și aprofundarea abordărilor, la investigarea interdisciplinară a fenomenelor militare și a interferențelor acestora cu celelalte componente ale societății. În paginile „Revistei de Istorie Militară” au semnat, în anii '90: academicienii Dan Berindei, Vladimir Trebici și Ștefan Pascu; înalte fețe bisericești ca ÎPSS Antonie, mitropolitul Ardealului, ÎPSS Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, ÎPSS Bartolomeu, arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, PSS Gherasim, episcop al Rădăuților; cercetători valoroși ca dr. Florin Constantiniu, dr. Gheorghe Buzatu, dr. Valeriu Florin Dobrinescu, dr. Ion Agrigoroaie, dr. Ion Calafeteanu, dr. Viorica Moisuc, dar și cunoscuți istorici militari (colonel dr. Nicolae Ciobanu, colonel dr. Petre Otu, comandor Jipa Rotaru, colonel dr. Alesandru Duțu, comandor dr. Aurel Pentelescu, colonel dr. Costică Prodan, colonel dr. Alexandru Oșca, colonel Vasile Pricop, locotenent-colonel dr. Mircea Dogaru, locotenent-colonel Cezar Ardeleanu, locotenent-colonel Mircea Chiritoiu, maior Mihai Macuc ș.a.); cercetători științifici ai aspectelor politico-militare (Maria Georgescu, Maria Sinescu, Florica Dobre ș.a.); veterani de război, remarcați prin volume deja publicate (generalii (ret.) Vasile Bărboi și Gh. I. Ioniță, colonel (ret.) medic Nicolae Micu). În paginile revistei au semnat, de asemenea, și confrăți istorici de dincolo de Prut – dr. Ion Șișcanu, dr. Ion Țurcanu, dr. Vitalie Varatec – dovadă a unității matricei românismului.

Publicația a fost onorată și de studii ale unor autori din străinătate din rândul cărora semnalăm: Roger Gheysens (Belgia) – *Anversul din nou liber* (RIM 1,2/1991); Nikolai Ianakiev, Jeko Kiosev (Bulgaria) – *Scurtă privire la zi asupra istoriografiei bulgare* (RIM 3/1999); general Ermei Kanninen (Finlanda) – *Mareșalul Mannerheim, realitate și legendă*; general Jean Delmas (Franța) – *Tancurile sosesc, dar nu debrușează la atac* (RIM 1,2/1992); locotenent-colonel Klaus Schönherr (Germania) – *Divizia 13 instrucție și puciul legionar din România* (RIM 5,6/1994); general Dimitris Gedeon (Grecia)

– Războiul peloponesiac și implicațiile sale (RIM 5/1999); Ioannis Loukas (Grecia) – *Chestiunea Orientală* (RIM 2,3/2000); colonel Enrico Pino (Italia) – *Istoriografia militară italiană. Realități și perspective* (RIM 4/1999); Boris Slavinski (Federația Rusă) – *Războiul din Coreea. 1950-1953* (RIM 5/1990); Vladimir Seges (Slovacia) – *Situația și perspectivele istoriei în Slovacia* (RIM 4/1998); Jose Antonio Santos Cachon (Spania) – *America 500. Descoperire și redescoperire* (RIM 4/1992); Lars Ericson (Suedia) – *România în arhivele militare suedeze* (RIM 3/1993); colonel Cemalettin Taşkıran, maior Kadır Kasalak (Turcia) – *Realitățile istorice și relațiile internaționale* (RIM 3/1998); David Walker (Marea Britanie) – *Bătălia Balcanilor* (RIM 5/1993, 1,2/1994); James Mac Gregor Burns (Marea Britanie) – *Marea invazie din insula Kyushu n-a mai avut loc* (RIM 1/1996); Robin Higham (Marea Britanie) – *O viziune britanică asupra „Operației Ploiești”* (RIM 2/1999); locotenent-colonel James Beane (SUA) – *Prizonier de război în România* (RIM 1,2/1995).

O modalitate originală prin care „Revista de Istorie Militară” s-a făcut cunoscută în țară a constituit-o organizarea unor manifestări științifice în diferite garnizoane ale țării, la care au participat prestigioși istorici militari și civili din capitală, alături de valoroși cercetători sau iubitori ai istoriei din localitățile respective, dezbaterile constituind întotdeauna un excelent prilej de schimb de opinii asupra numeroaselor probleme ale istoriografiei militare românești, dar și asupra unor aspecte ale politicii de apărare și securitate națională și internațională. În perioada cuprinsă între 1992-2000, redacția RIM a organizat și finalizat peste 40 de reuniuni științifice (conferințe, seminarii, simpozioane, colocvii etc), cu participare națională și internațională, beneficiind și de sprijinul generos și util al Fundației „Hanns Seidel”. Menționez câteva din cele mai reprezentative: Simpozionul Internațional „*Sud-Estul Europei în secolele XIX-XX. Unitate și diversitate*” (București, 1992); seminariile „*Factori de risc în Europa secolului XX*” (Sinaia, 1994); „*Rolul spațiului pontic și dunărean în evoluția politico-militară a Europei secolului XX*” (Mangalia, 1995); *Armata și Biserica, instituții fundamentale ale unității și continuității românești* (Iași, 1996; Sibiu, 2000); colocviul româno-german „*Securitatea europeană, astăzi, în viziune română și germană*” (București, 1997); Conferința Internațională „*Interferențe geopolitică-istorie. Historia quo vadis?*” (București, 1998); Simpozionul Internațional „*Istoriografia militară la sfârșit și început de mileniu*” (București, 1991); sesiunea de comunicări științifice „*60 de ani de la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial*” (Cluj Napoca, 1999); Conferința Internațională „*De o parte și de alta a Cortinei de Fier*” (București, 2000).

Colectivul redacțional a inițiat și a realizat editarea unor lucrări, apărute în „Colecția RIM”, cuprinzând fie comunicările susținute în cadrul reuniunilor științifice, fie studii de sine stătătoare sau culegeri de documente: Colectiv, *Societate și armată în Europa secolului XX* (1995); Dr. Aurel Preda-Mătășaru, *Forța cinismului și cinismul forței* (1995); Colectiv, *Armata Roșie în România. Culegere de documente* (1996); *Armata și Biserica*, coordonator comandor Ilie Manole (1996); Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda, Ilie Manole (coord.), *Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”* (1996); *Interferențe Geopolitică-Istorie. Historia, quo vadis?*, coordonator comandor Gheorghe Vartic (1998).

În perioada 1993-2000, „Revista de Istorie Militară” a acordat peste 220 de premii și numeroase diplome (hrisoave), în cadrul unor festivități anuale devenite tradiționale, autorilor celor mai valoroase lucrări de istorie militară apărute în țară, acțiunea contribuind la încurajarea cercetării în acest domeniu. Marele Premiu „Mihai Viteazul”, premiile „Oștirea României”, „Mareșalii României”, „General Radu R. Rosetti”, „Alexandru I. Cuza”, „Nicolae Bălcescu”, „Nicolae Iorga”, „Episcop General de Brigadă Partenie Ciopron”, „Hronicul Aviației”, „Hronicul Marinei” ș.a. au încununat, în fiecare an, efortul istoricilor, cercetătorilor, arhiviștilor, muzeografilor, veteranilor de război, concretizat editorial. Enumerăm doar lucrările distinse cu Marele Premiu „Mihai Viteazul”:

Apărarea Națională și Parlamentul României, Editura Militară, 1992 (autori: dr. Marin C. Stănescu – coordonator, colonel (r) Vasile Alexandrescu, Maria Georgescu, Vasile Niculae, maior dr. Ștefan Pâslaru, Dumitru Preda); *Armata română și Marea Unire*, Editura „Daco-Press”, Cluj-Napoca, 1993 (colectiv; îngrijitori de ediție, dr. Teodor Pavel, dr.

Nicolae Ciobanu); *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, 1994 (autori: Dumitru Preda-coordonator, colonel (r) Vasile Alexandrescu, colonel (r) Costică Prodan); *Istoria românilor*, Iași, 1996 (autori: Ion Agrigoroaie, Ion Toderașcu); *România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare*, Editura Militară, 1996 (autori: locotenent-colonel Ștefan Pâslaru, Dumitru Preda, Marin Stănescu, Maria Georgescu); *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei. De la Nistru la Marea de Azov. De la Stalingrad la Bătălia Moldovei*, Editura Vasile Cârlova, 1997 (coordonatori și autori: general de corp de armată (r) Vasile Bârboi, general de brigadă (r) Gheorghe Ioniță, colonel dr. Alesandru Duțu); *Armata română în al doilea război mondial. 1941-1945. Dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică, 1999 (autori: Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin); *România în al doilea război mondial. 1939-1945*, Editura All, 1999 (autor: Dinu C. Giurescu); *Între Wehmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice. 1941-1945*, Editura Enciclopedică, 2000 (autor Alesandru Duțu); *1940. Drama României. Rapt și umilință*, Editura Universal Dalsi, 2000 (autori: Alesandru Duțu, Maria Ignat); *Golgota Estului (iulie 1942-martie 1944)*, Editura Fundației Culturale Române (coordonator – colonel dr. Alesandru Duțu; cuvânt înainte – general de brigadă dr. Mihail E. Ionescu; autori: colonel (r) Ilie Culișniuc-Olaru, colonel dr. Alesandru Duțu, colonel dr. Teofil Oroian, colonel Alexandru Oșca, colonel dr. Petre Otu, comandor (r) dr. Aurel Pentelescu, comandor (r) dr. Jipa Rotaru, colonel dr. Mihai Vasile-Ozunu).

Privind, astăzi, în urmă cu un deceniu, constatăm că istoriografia militară românească a acelor ani s-a dovedit a fi mai conservatoare, mai legată de vechile cutume pozitiviste și romantic-militante, mai reținută în asumarea în întregime a trecutului cu cele bune, dar și cu cele rele ale sale, mai rezervată în abordarea unor fapte și evenimente care ar fi putut pune într-o lumină nefavorabilă trecutul apropiat al armatei noastre.

Unii istorici militari, neobișnuiți cu pluripartidismul și, mai ales, cu neutralitatea politică a armatei, s-au desprins cu greu de vechile mentali-

tăți, rămânând, cu sau fără voia lor, tributari unei abordări partinice, emoționale și triumfaliste a faptelor unor lideri ai vieții politice și militare din România anilor 1940-1944. Vechilor mituri create de comunismul național li s-au adăugat altele susținute de texte hagiografice în care critica lipsea aproape cu desăvârșire. Mai mult decât atât, unii cercetători ai fenomenului politico-militar s-au angrenat într-o confruntare de idei și opinii promovate de mass-media cu non-specialiști, chiar veleitari, pătimiși, mânați de interese obscure și dornici de popularitate ieftină.

Trebuie să recunoaștem că nici „Revista de Istorie Militară” nu a fost ferită de aceste fenomene. Din dorința de a oferi cititorilor lucruri la care până atunci nu avuseseră acces, ne-am grăbit să aruncăm în circuitul publicistic fapte și evenimente, așa cum credeam noi că au fost, fără abordarea critică corespunzătoare. Am continuat, un timp, să rămânem legați de vechile concepții protocroniste de exacerbare a vechimii milenare (începând cu nr.2/1996 până la 1/1998 se relua rubrica „Peste două milenii de istorie în vatra străbună” susținută de academicianul Ștefan Pascu și apoi de locotenent-colonel dr. Mircea Dogaru), de tendințe naționaliste în abordarea istoriei Transilvaniei și a altor ținuturi românești, și, mai ales, am devenit prizonierii prezentării apoteotice, departe de analiza critică, a personalității lui Ion Antonescu. După ce coperta numărului 1/1991 reproducea imaginea Mareșalului, în numerele următoare s-a declanșat o adevărată campanie de reabilitare a acestuia, la care și-au adus contribuția nu numai specialiști ai perioadei, dar și veterani de război, admiratori ai faptelor militarului Ion Antonescu. E foarte bine că „Revista de Istorie Militară” s-a ocupat de Ion Antonescu, care rămâne un personaj tragic al istoriei noastre naționale, dar felul în care au fost analizate faptele sale vădește, din păcate, mult subiectivism, care, pe măsura trecerii timpului și a aprofundării cercetării documentelor, a avut efecte păguboase față de ceea ce și-a propus, la început, publicația. Și aceasta pentru că pretinsa cercetare a epocii și personalității lui Antonescu a fost contaminată de convingeri politice apriorice, conform cărora mareșalul ar fi fost omul providențial care ar fi putut salva atunci România și – de ce nu – de un asemenea om ar avea nevoie și astăzi

țara!? După anul 2000, RIM a renunțat la subiectul Antonescu, fapt care a avut ca rezultat o distanțare de publicație a vechilor colaboratori. Apreciez, acum, că nu a fost cea mai bună soluție. Publicația trebuia să constituie o tribună de dezbateri pro și contra, la care să participe istorici și cercetători avizați, specialiști ai perioadei supuse analizei, cunoscători ai fondurilor de documente, situații permanente în zona neutră de unde să observe nepărtinitor derularea faptelor și evenimentelor, în măsură să discearnă și să păstreze echilibrul necesar investigației științifice. Cu atât mai mult cu cât socotesc că „Revista de Istorie Militară” era cea mai îndreptățită publicație din România pentru a se ocupa cu toată seriozitatea de „cazul” Antonescu, un militar de carieră eșuat în politică.

Începutul mileniului a însemnat, așadar, și o reorientare tematică a „Revistei de Istorie Militară”, în deplină concordanță cu obiectivele de cercetare ale Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (ISPAIM) în structura căruia fusese integrată din 1997. Publicația a încercat să cuprindă întreaga arie de cercetare a institutului, atât în domeniul apărării și istoriei militare, cât și în cel al securității naționale, planul editorial fiind avizat de Consiliul științific al ISPAIM. Din 2005, conducerea RIM este asigurată de un colegiu de redacție constituit din personalități importante ale istoriografiei, reprezentând instituții prestigioase de cercetare sau de învățământ din țară și din străinătate.

Revista și-a propus să valorifice rezultatele cercetării din domeniile: istorie militară națională și internațională; relații politico-militare internaționale; evoluția structurilor militare, a armamentului și tehnicii de luptă de-a lungul timpului; cauzele, desfășurarea și consecințele marilor conflagrații mondiale, a bătăliilor la care a luat parte Armata României și identificarea învățămintelor ce rezultă din acestea; rolul benefic sau malefic al unor mari personalități militare; istoria Războiului Rece etc.

Au început să fie abordate cu prioritate probleme ale istoriei recente, ale istoriei care se scria sub ochii noștri, ale configurării noii arhitecturi de securitate în care România pășea decisiv pe drumul integrării europene și euroatlantice. Primul număr al RIM pe anul 2001 se deschidea cu rubrica „România la începutul mileniului

III” în care se prezentau principalele repere ale primei etape a acțiunii de restructurare și modernizare a Armatei României pentru îndeplinirea condițiilor de aderare la Alianța Euro-Atlantică. Din 2002, rubrica devine „**Millenium, o nouă eră în relațiile internaționale**”, pentru că, din păcate, se pare că evenimentele tragice care s-au abătut asupra SUA, la 11 septembrie 2001, marchează începutul real al mileniului III. Prin consecințele sale, „11 septembrie 2001 a adus modificări de anvergură la nivel geopolitic, politic și militar” – scrie directorul ISPAIM, generalul de brigadă dr. Mihail E. Ionescu, în studiul „Început de secol” (RIM 1/2002). Și mai departe, autorul conchide că „ne aflăm acum într-o fază de identificare atât a răspunsurilor potrivite la noile amenințări ale terorismului internațional, cât și de construcție a unei noi ordini mondiale, în care securitatea și stabilitatea să fie asigurate o perioadă cât mai îndelungată”. Sub același generic, revista publică două din comunicările prezentate la Seminarul româno-german cu tema „Securitatea europeană și combaterea terorismului”, organizat de institut împreună cu Fundația „Hanns Seidel”, la Sinaia, în zilele de 19-20 noiembrie 2001 (viziunea românească referitoare la această problemă, prezentată de Răzvan Ionescu, președintele Comisiei pentru Apărare, Ordine Publică și Siguranță Națională din Camera Deputaților, și viziunea germană susținută de dr. Klaus Rose, membru al Bundestag-ului).

Rubrica „**Millenium, o nouă eră în relațiile internaționale**” a constituit, în anii următori, o oportunitate editorială, oferită de RIM atât specialiștilor consacrați, cât și tinerilor cu perspective reale de afirmare, care au semnat articole ca: „11 septembrie 2001 – o provocare în planul securității globale” (Claudiu Degeratu); „Consecințe ale atentatelor de la 11 septembrie asupra evoluției Alianței Nord-Atlantice” (Carmen Rîjnoveanu); Uniunea Europeană – amenințări și riscuri convenționale” (Șerban Filip Cioculescu); „România și dezbaterile asupra viitorului Uniunii Europene” (locotenent Daniel Călin); „Implicațiile PESA asupra membrilor europeni ai NATO din afara UE” (Lucia Vreja); „UE și procesul de pace din Orientul Mijlociu” (Dragoș Ilinca); Perspectivă ale politicii UE în Balcani” (Teodora Moșoiu); „Partici-

parea Armatei României la misiuni internaționale” (maior Laurențiu-Cristian Dumitru). Momentele decisive ale parcursului României spre NATO au fost marcate la timpul potrivit: 21 septembrie 2009, summitul de la Praga invită România să se alăture Alianței, „moment de cotitură în evoluția istorică națională” (RIM 5-6/2002); 2 aprilie 2004, România devine membră cu drepturi depline a NATO, eveniment pe care cărțile de istorie îl vor consemna ca „făptuire de consens național” (RIM 1-2/2004).

Participarea ISPAIM la Programul internațional de studiere a Războiului Rece, parte a Proiectului de Istorie Paralelă a NATO și a Tratatului de la Varșovia, realizat în cooperare cu Arhivele Securității Naționale de la Universitatea „George C. Washington” și Centrul Internațional „Woodrow Wilson” din capitala SUA, s-a materializat în cadrul rubricii permanente „Istoria Războiului Rece”. După dezbaterile metodologice de cercetare a perioadei „Războiului Rece” în seminarul organizat în zilele de 15-16 aprilie 2001, RIM a publicat intervențiile cercetătorilor Mihail E. Ionescu, Marius Oprea și Adrian Pop. Edițiile care au urmat au abordat aspecte privind originile „Războiului Rece”, locul și rolul României în cadrul Tratatului de la Varșovia, retragerea trupelor sovietice din România, relații militare româno-bulgaro-sovietice, poziția României față de conflictul sino-sovietic, Bucureștii și invazia Cehoslo-

vaciei, atitudinea României față de crizele poloneze din 1981-1982 și 1989, raporturile României cu Consiliul de Ajutor Economic Reciproc etc. Studiile care susțin această rubrică au fost semnate de specialiști cunoscuți ai perioadei – istorici și diplomați, cadre universitare, cercetători și arhiviști – din rândul cărora menționăm doar pe academicienii Florin Constantiniu și Mircea Malița, prof. univ. dr. Mihai Retegan, colonel dr. Petre Otu, colonel dr. Alesandru Duțu, colonel dr. Vasile Popa, colonel dr. Alexandru Oșca, conf. univ. dr. Lavinia Betea, locotenent-colonel dr. Mihai Macuc, maior Laurențiu-Cristian Dumitru, locotenent-comandor Marian Moșneagu, căpitan Florin Șperlea, căpitan Petre Opriș, dr. Andrei Miroiu, dr. Constantin Moraru, Cerasela Moldoveanu, ș.a.

S-a lărgit sfera colaboratorilor revistei și au apărut rubrici noi, bine susținute publicistic – „Armată și societate”, „Relații internaționale”, „Militari de prestigiu, diplomați cu renume” –, s-au înmulțit și diversificat studiile publicate sub genericile mai vechi, „Istoria, așa cum a fost”, „Mari comandanți militari”, „Istoria lumii și lumea istoriei”, „Dezvăluiri”, „Numele lor au rămas în istorie” ș.a.

Redacția a consacrat un număr special (RIM 3/2004) comemorării a 500 de ani de la trecerea în eternitate a voievodului Ștefan cel Mare și a inserat grupaje de studii marcând aniversarea unor evenimente, ca: „60 de ani de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial” (RIM 1-2, 4-5/2005), „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial” (RIM 1-2, 5-6/2006), „90 de ani de la bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz” (RIM 3-4, 5-6/2007), „90 de ani de la încheierea Primului Război Mondial” (RIM 5-6/2008), „60 de ani de la înființarea NATO” (1-2/2009). RIM 3-4/2009 se ocupă de evocarea evenimentelor de la 23 august 1944, mărturisite de principalii lor actori și judecate de istorici din România (Neagu Djuvara, Alesandru Duțu, Dinu C. Giurescu, Dorin Matei, Petre Otu, Ioan Scurtu, Ottmar Trașcă, Cristian Troncotă), precum și din Federația Rusă (O.A. Rjeșevsky) și Germania (Klaus Schönherr).

Prezența activă a Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară în viața științifică internațională, îndeosebi în ultimul

deceniu, a avut efecte benefice asupra creșterii numărului de colaboratori din străinătate și a diversității abordărilor publicistice la „Revista de Istorie Militară”. Activitatea prodigioasă a ISPAIM în cadrul grupurilor de lucru ale Consorțiului PFP, cooperarea sa și a Comisiei Române de Istorie Militară cu Comisia Internațională de Istorie Militară, raporturile bilaterale dezvoltate de institut cu Serviciul Istoric al Armatei franceze, cu Institutul de Istorie Militară din Potsdam (Germania), cu Departamentul de Istorie al Armatei Israeliene, cu Comisia Elenă de Istorie Militară, organizarea în comun a numeroase manifestări științifice cu participare internațională sau prezența cercetătorilor români la reuniuni similare în afara granițelor țării au făcut posibil ca în paginile RIM să apară o multitudine de studii semnate de istorici din Belgia, Bulgaria, Marea Britanie, Canada, Federația Rusă, Franța, Finlanda, Germania, Grecia, Israel, Republica Moldova, Slovenia, Suedia, SUA, Turcia ș.a.

Înființarea Grupului de Lucru pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre al Consorțiului Academiiilor de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace și Încredințarea ISPAIM a copreședinției și secreta-

riatului acestui grup, în 2006, au avut ca urmare apariția rubricii **„Marea Neagră – placă turnantă în relațiile dintre Orient și Occident”**, începând cu RIM 4-5/2005. Specialiști din Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” și din ISPAIM au valorificat publicistic rezultatele cercetării privind evoluția geopolitică a acestei regiuni, din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre.

Al XXIX-lea Congres Internațional de Istorie Militară, organizat la București, în zilele de 10-15 august 2003, sub auspiciile Ministerului Apărării Naționale, prin Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și Comisia Română de Istorie Militară, a prilejuit editarea unui număr special, în versiunile română și engleză, al „Revistei de Istorie Militară” având ca temă relația dintre fenomenul militar și mass-media – **„War, Military and Media from Gutenberg to today”**, de fapt tema congresului. Autorii – militari de profesie, cât și istorici civili – oferă cititorilor o paletă largă de abordări a relației dintre război, armată și mass-media, de la apariția tiparului până la „războiul mediatic” din zilele noastre. Edițiile RIM din anii care au urmat au inserat traduceri ale comunicărilor participanților străini la această prestigioasă manifestare internațională: *Structura și activitatea Secției de presă de război austro-ungare în timpul Primului Război Mondial* (maior dr. Tibor Bala, Ungaria); *Războiul din Vietnam și lumea cinematografului* (Pierre-Emmanuel Baral, Franța); *Atașaii militari francezi și statutul lor în perioada interbelică* (prof. dr. Lothar Hilbert, Germania); *Pictorii de război din cadrul Wehrmacht-ului* (lt. col. dr. Wolfgang Schmidt, Germania); *Modificarea reprezentării inamicului în societatea slovacă, între anii 1938-1945* (Miloslav Čaplovič, Igor Baka, Zoltán Katreba – Slovacia); *Războiul din Algeria* (Maurice Faivre, Paul Villatoux – Franța).

Analiza nepărtinitoare a tragediei evreilor din România în anii celui de-al Doilea Război Mondial s-a dovedit a fi un subiect foarte sensibil, întrucât presupunea asumarea unor grave erori ale politicii antonesciene din anii 1941-1942 în care a fost antrenată și armata, dornică a răzbuna comportamentul prosovietic al unor minoritari în timpul invaziei Armatei Roșii din vara anului 1940. „Revista de Istorie Militară” a publicat cele mai relevante comunicări susținute de către participanții

la seminarul internațional „Holocaustul și România. Istorie și semnificații contemporane”, desfășurat la București, în ziua de 1 iulie 2002. Astfel, sub genericul „**Istoria, așa cum a fost**” au apărut în paginile publicației: *Regimul Antonescu și evreii* (Florin Constantiniu – RIM 5-6/2002); „*Competiția*” *postcomunistă Holocaust versus Gulag, obstacol insurmontabil în calea reconcilierii?* (Michael Shafir – RIM 5-6/2002); *Imaginea evreului în textele politice antonesciene* (Lya Benjamin – RIM 1-2/2003); *Emigrarea evreilor prin portul Constanța* (locotenent-comandor Marian Moșneagu – RIM 1-2/2003); *Anatomia crimei. „Soluția finală” în istoriografia postbelică* (Mihai Chioveanu – RIM 3/2003); *Regimul dictaturii antonesciene. Dimensiuni social-politice și ideologice* (Florin Müller – RIM 3/2003).

Cooperarea științifică dintre Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și Departamentul de Istorie Militară al Armatei Israeliene, materializată în organizarea unor seminarii bilaterale pe diverse teme, a fost reflectată pe larg în paginile RIM, care a informat cititorii asupra contribuțiilor cercetătorilor români și israelieni, parte din acestea văzând lumina tiparului: *Războiul de șase zile* (col. dr. Petre Otu, RIM 3/2002); *Conflictele arabo-israeliene în istoriografia românească* (col. Mihai Velea, RIM 3/2002); *Războiul de șase zile și relațiile României comuniste cu Occidentul* (general-maior dr. Mihail E. Ionescu, RIM 3-4/2007); *Evaluarea israeliană a poziției sovietice în ajunul izbucnirii Războiului de șase zile* (colonel Shaul Shay, RIM 3-4/2007); *Procesul de menținere a păcii în conflictul israeliano-arab* (locotenent-colonel Noah Herskho, RIM 3-4/2007).

În anul 2000, s-a editat un număr special româno-elen al „Revistei de Istorie Militară” cu tema „Românii, grecii și Chestiunea Orientală”, care a fost lansat în cadrul celui de-al XXVII-lea Congres Internațional de Istorie Militară, desfășurat la Atena. Cele 10 studii publicate în limbile franceză sau engleză aparțineau cercetătorilor români – dr. Mircea Soreanu, Maria Georgescu, comandor Gheorghe Vartic, locotenent-colonel Mihai Macuc, colonel dr. Petre Otu – și cercetătorilor greci, prof. Ioannis Loucas, prof. Constantin Slovpoulos, prof. Miranda Stavrinou, prof. Olga Koulieri și general-locotenent Ioannis Kakoudakis. Succesul publicației a determinat reluarea editării,

în aceleași condiții, a unui alt număr comun, apărut în anul 2008, cu tema: „Marea Neagră, România și Grecia”/ “Black Sea, Romania and Greece”, care se constituie într-o cronică a relațiilor politico-militare dintre cele două țări. Începuturile geopoliticii grecești (dr. Panagiotis Fourakis), colonizarea greacă în bazinul nord-vest pontic (Nicholaos Sol Depastas, Sergiu § Raluca Iosipescu), expansiunea bizantină în aria Mării Negre (dr. Alexandru Madgearu) acoperă epoca veche și cea medie, în timp ce contribuțiile dr. Mircea Soreanu, dr. Ioannis Antonoupoulos, Triantafyllia Kaisarou-Pantazopoulou și dr. Efpraxia Paschalidou sunt consacrate epocii moderne. O amplă analiză a problemei Strâmtoarelor este realizată de amiralul dr. Stylianos Politis, relațiile româno-elene în perioada interbelică sunt evaluate de dr. Petre Otu, iar Șerban Filip Cioculescu tratează rolul actual al Greciei și al României în Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră.

Bunele raporturi dintre Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și Serviciul Istoric al Armatei Franceze s-au materializat pe plan publicistic prin realizarea în parteneriat, în anul 2006 a două reviste: o ediție specială româno-franceză a RIM, cu tema „Relațiile militare româno-franceze de-a lungul secolelor”, apărută în România, și un număr special franco-român al „Revue historique des armées”, editat în Franța.

Intervenția corpului expediționar franco-britanic în Dobrogea anulului 1854, pentru a bloca înaintarea trupelor țariste spre Constantinopol; reflectarea în presa franceză a procesului de modernizare a armatei române în vremea lui Carol I; activitatea ofițerilor Biroului 2 al Statului Major al Armatei Franceze în 1918; viziunea franceză asupra Înțelegerii Balcanice și a rolului României în cadrul acestei alianțe; presa militară din Hexagon despre statutul României în timpul Războiului Rece reprezintă contribuțiile cercetătorilor francezi (col. prof. Jean Nouzille, locotenent-colonel Rémy Porte, căpitan Michel Bourlet, locotenent Abdil Bicer și Alain Marzona) la realizarea ediției speciale a RIM apărută în România.

„Revue historique des armées” consacrată relațiilor româno-franceze, oferă cititorilor, într-o prezentare grafică de excepție, un studiu introductiv, intitulat „Perspective franco-române”, semnat de Catherine Durandin, urmat de alte patru articole

referitoare la sistemul de fortificații al Bucureștilor la sfârșitul secolului al IX-lea (Jean François Per not); relațiile navale franco-române în anii 1919-1928 (Patrik Boureille); rolul României și al Poloniei în politica externă a Franței, vizavi de URSS în perioada interbelică (Frédéric Dessberg); activitatea atașărilor militari francezi în România, între 1948-1975 (Christophe Midan).

Ambele publicații sunt susținute cu studii consistente, subsumate temei generale, semnate de istorici din România (Sergiu Iosipescu, Maria Georgescu, Valeriu Avram, Paul Sandachi, Gheorghe Nicolescu, Petre Otu, Mihail E. Ionescu, Șerban Pavelescu).

În anul 2008, „Revista de Istorie Militară” s-a prezentat cu o nouă ediție specială, consacrată aniversării a 90 de ani de la încheierea Primului Război Mondial, o ediție realizată cu contribuția unor cercetători din România, Franța și Germania. Remarcăm studiile semnate de locotenent-colonelul dr. Gerhard P. Gross (*Planificarea operativ-strategică germană pe fronturile de Est și Sud-Est, între anii 1914-1916*), prof. univ. dr. Liviu Maior (*Românii ardeleni, de la loialitatea dinastică la loialitatea națională*), Isabelle Davion (*Comunicații dificile: România în planificarea franceză de aprovizionare de război*), Sorin Cristescu (*Chipul soldatului român în memorialistica germană a Primului Război Mondial*).

De-a lungul existenței sale, „Revista de Istorie Militară” a semnalat, cu regularitate, apariția celor mai relevante lucrări de istorie militară și a informat cititorii cu privire la desfășurarea unor manifestări științifice internaționale care au abordat problema securității, apărării și istoriei militare.

„Revista de Istorie Militară” s-a impus în peisajul istoriografiei românești din ultimii 20 de ani,

făcându-se cunoscută în mediile științifice din țară și din străinătate prin diversitatea conținutului tematic, valoarea materialelor publicate, precum și prin prestigiul colaboratorilor săi. Cele 114 numere ale seriei noi a publicației, apărute până în prezent, cuprind o bogăție de contribuții științifice originale în domeniul analizei și evaluării politicii militare, al elucidării unor aspecte semnificative din trecutul armatei române ca și al parcursului ei către integrarea euroatlantică a României. Revista a intrat în circuitul publicistic al publicațiilor de specialitate din sfera istoriografiei naționale, este recenzată și citată ca sursă bibliografică în numeroase studii și lucrări care abordează evoluția fenomenului politico-militar.

„Revista de Istorie Militară” și edițiile sale apărute în ultimii ani pot fi accesate, integral, pe www.mapn.ro/diepa/ispaim, link-ul Publicații.

30 IULIE 1975. HENRY KISSINGER AFIRMĂ: „ROMÂNII ȘI CHINEZII SUNT CEI MAI BUNI ALIAȚI AI NATO ȘI PIETEI COMUNE”

MIRCEA FLORIN PRISTAVU *

Studiul evoluției României în contextul Războiului Rece a făcut pași importanți în ultima vreme¹, ceea ce nu înseamnă că noi achiziții documentare nu adaugă lumini explicative asupra comportamentului României în cadrul „erei bipolare”.

Prezentăm mai jos un extras dintr-un document publicat relativ recent în Statele Unite². Este vorba despre o stenogramă a întâlnirii care a avut loc la 30 iulie 1975 la Helsinki între liderii Greciei și Statelor Unite. Din partea Greciei au participat prim-ministrul Constantinos Caramanlis, ministrul de Externe Dimitrios Bitsios și seful de cabinet Molyviatos. Din partea Statelor Unite au participat președintele Gerald Ford, Secretarul de stat Henry Kissinger și asistentul Secretarului de stat pentru afaceri europene, A. Hartman.

Întâlnirea a avut loc în capitala Finlandei, unde participanții menționați se aflau alături de alți lideri europeni și nord-americani pentru a semna Actul Final de la Helsinki (1 august 1975), rezultat al negocierilor vreme de trei ani în cadrul Conferinței Pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE).

Memorandumul de întâlnire publicat integral a fost elaborat de A. Hartman. Iată mai jos, în

traducere, părțile referitoare la România și contextul în care au fost făcute:

„A fost o discuție scurtă în grădină, despre itinerarul precedent al președintelui și apoi despre planurile viitoare de călătorie, inclusiv cel de a se întâlni cu primul ministru japonez.

Caramanlis: *Am fost în România cu puțin timp în urmă și m-am gândit să-i invit la Summitul NATO³.*

Secretarul (Henry Kissinger – n.n.): *Da, ei și cu chinezii sunt cei mai buni aliați ai NATO și ai Pieței Comune.*

Președintele (Gerald Ford – n.n.): *Albanezii nu sunt aici?*

Secretarul: *Nu, întrucât ei urmează linia chineză.*

Bitsios: *Da, ei consideră toate acestea (CSCE – n.n.) o conspirație.*

Caramanlis: *Urmează să fac vizite separate în Bulgaria și Iugoslavia, precum și în România.*

Președintele: *Înțeleg că România, în special Bucureștiul, a fost foarte atrăgătoare în perioada de dinaintea războiului.*

Bitsios: *Da, ei numeau Bucureștiul Parisul Răsăritului.*

* Absolvent al Facultății de istorie (licență și masterat) al Universității din Pitești. În prezent, soldat în Regimentul 30 Gardă „Mihai Viteazul”

Secretarul: *Îi spuneau așa pentru că era decedent.*

Președintele: *Mai au încă mult petrol?*

Caramanlis: *Cred că jumătate e din rezerve s-au epuizat.*

Molyviatos: *Avem acum relații calde cu Bulgaria.*

Secretarul: *Acest lucru nu a fost așa din punct de vedere istoric.*

Caramanlis: *Da, este pentru prima dată.*

Secretarul: *În trecut, Bulgaria a dorit o ieșire la Marea Egee și se gândea că îi trebuie și o bucată din Grecia.*

Bitsios: *Bulgarii sunt neliniștiți în legătură cu iugoslavii din cauza chestiunii minorității macedonene.*

Caramanlis: *Am putea avea relații mai bune cu Bulgaria decât cu Turcia. Ceea ce ne trebuie este un nou echilibru.*

Președintele: *Ce credeți că se va întâmpla în Iugoslavia după Tito?*

Caramanlis: *Cred că va fi dificil. Sunt trei posibilități. Rușii pot lua controlul. Se poate dezmembra. Sau, din cauza puterii armatei, poate rămâne unificată și sa aibă aceeași independență. Este o mare preocupare pentru noi. Unul din motivele pentru care vrem relații bune cu Turcia este ca noi să nu avem probleme când va începe tranziția în Iugoslavia(...)*

Documentul continuă cu înfățișarea punctelor de vedere ale liderilor greci și americani privind problemele balcanice și europene: situația din Iugoslavia și Portugalia; dosarul Ciprului, care a ocupat cea mai mare parte a întrevederii. Convorbirea s-a încheiat cu declarația președintelui Statelor Unite potrivit căreia guvernul condus de Caramanlis „reprezintă cel mai bun guvern grec posibil”.

Lectura documentului evidențiază modul în care „partea cealaltă” (liderii a două state membre NATO) a perceput în epocă politica externă a României comuniste. Practic, intenția lui Caramanlis de a invita România la Summitul NATO din acel an și răspunsul dat de Secretarul de stat Henry Kissinger – dacă nu le înscrîm în registrul anecdotic, ceea ce este puțin probabil la un asemenea nivel, mai ales că ele au fost consemnate scrupulos de un înalt oficial american –, constituie unele din probele documentare cele mai solide ale faptului că, în 1975, la reuniunea finală a CSCE, desprinderea României de linia Moscovei era un proces aproape încheiat. Cum a fost indusă o astfel de percepție la un asemenea nivel este greu de răspuns în stadiul actual al documentației.

În altă ordine de idei, există puține evidențe documentare care să releve eventuala intenție a României de a trece de „partea cealaltă” (NATO),

51. Memorandum of Conversation¹

Helsinki, July 30, 1975, 1 p.m.

PARTICIPANTS

Greece:
Prime Minister Caramanlis
Foreign Minister Bitsios
Chef de Cabinet Molyviatos

U.S.:
The President
The Secretary of State
Mr. Arthur A. Hartman, Assistant Secretary for European Affairs

There was a brief discussion in the garden of the President's previous stops and then of his future travel plans including his plans to meet with the Japanese Prime Minister.

Caramanlis: I was in Romania a short time ago and I thought of inviting the Romanians to join us at the NATO Summit.

■ Documentul nr. 51
(*Foreign Relations of the United States, 1969-1976, vol. XXX, Greece; Cyprus; Turkey 1973-1976, Washington, 2007*)

așa cum se afirmă în documentul mai sus citat. Între documentele publicate, două referințe documentare la această problemă – a părăsirii de către România a Pactului de la Varșovia – au o relevanță aparte.

Într-un raport înaintat ierarhic la 3 iunie 1968, ministrul român al Forțelor Armate, Ion Ioniță, solicita un mandat de acțiune în vederea participării la reuniunea Pactului de la Varșovia din iunie 1968, în cadrul căreia urmau să se discute proiectele de reformă militară ale Pactului. Demnitarul român releva poziția aparte adoptată de România față de Organizația Tratatului de la Varșovia începând cu anii '60 și opoziția față de inițiativele de reformă militară susținute de sovietici. El concluziona: „Ca urmare a acestei poziții, Republica Socialistă România, fără a declara că iese din Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală, de fapt în problemele cu caracter militar se situează în afara organismelor militare integrate ale Tratatului de la Varșovia”⁴.

Pe aceeași linie de interpretare poate fi citat și alt document, anume întâlnirea dintre Emil Bodnăraș, vicepreședinte al Consiliului de Stat și ambasadorul Harry G. Barnes al SUA, din 17 mai 1974. În cursul convorbirii, demnitarul român afirmă: „România s-a gândit și la o eventuală retragere din Pactul de la Varșovia, așa cum au procedat și albanezii în 1968, dar, în final, s-a considerat că e mai bine să rămână în Consiliile/organismele Pactului, chiar dacă nu putea exercita nici o influență asupra afacerilor militare ale Pactului, dar, cel puțin, putea pune întrebări și obține informații în acest sens”⁵.

Mai degrabă, remarcile lui Constantin Caramanlis și Henry Kissinger din documentul mai sus citat pot fi interpretate în contextul încrederii determinată de vârful de destindere atins de semnarea Actului Final de la Helsinki (1 august 1975), când speranța depășirii „Europei blocurilor” era vizibilă și oarecum îndreptățită.

Noi surse documentare pot aduce date suplimentare în acest dosar pasionant: vroia România în 1975 să părăsească Tratatul de la Varșovia?

¹ Vezi Dennis Deletant and Mihail E. Ionescu (eds), *Romania and the Warsaw Pact 1955-1989. Selected Documents*, Politeia-SNSPA, 2004.

² *Foreign Relations of the United States, 1969-1976*, vol. XXX, Greece; Cyprus; Turkey 1973-1976, Washington, 2007, documentul nr. 51.

³ Ion Calafeteanu (coord.), *Istoria politicii externe românești în date*, București, 2003.

⁴ Arhivele Militare Române, *Raport înaintat de general-colonel Ion Ioniță, ministrul Forțelor Armate, lui Nicolae Ceaușescu, referitor la conținutul proiectelor elaborate de Comandamentul Unit al Organizației Tratatului de la Varșovia*, 3 iunie 1968, fond V2, vol. 3, dosar nr.12/35, f.11.

⁵ US State Department Memorandum of Conversation between Emil Bodnăraș and Harry G. Barnes, US Embassy, Bucharest, 24 May 1974, Selected US Documents, US National Archives, în Dennis Deletant and Mihail E. Ionescu (eds), *op.cit.*, p. 267.